

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

**BİR ULU DESTAN
ÇANAKKALE-1915**

Mehmet IŞIK

Yayın Koordinatörü:
Mehmet Fetih YANARDAĞ

Editör:
Serdar YAKAR

Kapak:
Şükran IŞÇI

Baskı – Cilt:
HAS OFSET
Azerbaycan Bulvarı
Gözde 1 Pasajı Giriş Kat
Tel: 0 344 225 50 71
Dulkadiroğlu / KAHRAMANMARAŞ

Baskı Tarihi :
Mart 2015

ISBN :
978-605-4996-26-1

Yazışma Adresi:
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı
Kültür Sanat ve Turizm Şube Müdürlüğü
Tel: 0.344.225 24 15
Dulkadiroğlu / Kahramanmaraş

BİR ULU DESTAN ÇANAKKALE-1915

Mehmet IŞIK

**Bu Eser Kahramanmaraş Büyükşehir
Belediyesi'nin Bir Kültür Hizmetidir**

Mehmet IŞIK

1982 Kahramanmaraş'ta doğan Yazar Mehmet IŞIK, Kahramanmaraş'taki eğitimini Kümperli Köyü İlkokulu, Kahramanmaraş İmam Hatip Ortaokulu ve İbrahim Çalık Lisesi'nde tamamladı. 2000 yılında ODTÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde okumaya başladı. Bir süre sonra okulunu değiştirdi. İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü ve İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümlerinden mezun oldu. Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Özel Eğitim Kurumları'nda Tarih Dersi ve Önemi" adlı bitirme teziyle mezun oldu. Akademik çalışmalarına kısa bir süre ara vererek çeşitli özel kurumlarda tarih ve sınıf öğretmenliği yapan Mehmet IŞIK, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Kürsüsünde "Siyaset ve Şenlik 1836 Sûr-ı Hümayunu" adlı Yüksek Lisans Tezi'ni hazırladı.

Evli ve bir çocuğu olan Mehmet IŞIK, tarih alanında araştırmalar yapmaya ve kitaplar yazmaya devam ediyor.

Yayımlanmış Kitaplar

1-Bir Ulu Destan/ Çanakkale 1915

2- Türklerin Kültür Kökenleri ve Etnik Yapısı

3-Her Yönüyle Atatürk

4-Atatürk'ün Dini Anlayışı/ Atatürk Dinsiz

Mi?

5- Gölgede Gizlenen Sevgili

6-Türkiye'nin Derin Tarihi

7-İğneli Tahtın Sultanları

8-Bizans'ta Çanlar Sustu-1453

İletişim:Facebook/Tarihçi-Yazar Mehmet Işık, Tweter: mehmetmnd, Email:mehmet-tr-1453@hotmail.com. Adreslerinden ve yayın evi aracılığıyla yazara ulaşabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	7
İDÜNYA SAVAŞI VE OSMANLI DEVLETİ’NİN SAVAŞA GİRMESİ.....	9
Osmanlı Devleti ile Almanya’nın İttifak Yapması.....	11
Çanakkale Cephesinin Açılması.....	14
İlk Ateş.....	17
18 Mart 1915’e Doğru.....	18
Nusret Mayın Gemisi Destanı.....	24
İlk Mayın.....	30
Tam Yol İleri.....	32
18 Mart Deniz Zaferi’nin Yansımaları.....	38
Çanakkale Zaferi’nin Kahramanlarından Biri; Seyit Onbaşı.....	40
Çanakkale Kara Savaşları.....	45
Şehit Olamadığı İçin Üzülen Türk Askeri.....	65
Cepheden Mektup Var.....	67
İstiklal Şairi Mehmet Akif’ten Bir Anekdote.....	69
Kahraman Onbaşı Elazığlı Hasan.....	70
ÇANAKKALE SAVAŞI’NIN SONUÇLARI.....	73
ÇANAKKALE DESTANI İLE İLGİLİ ŞİİRLER.....	76

Çanakkale Şehidlerine.....	76
Bir Yolcuya.....	79
Şehit İsmail'in Şiiri.....	80
Çanakkale Türküsü.....	81

ÇANAKKALE SAVAŞI'NIN BİR BAŞKA YÜZÜ; ANILAR VE PEK BİLİNMEYENLER.82

Sultan II. Abdülhamid Han ve Çanakkale Savaşı.....	82
Anılar, İlginç Bilgiler.....	88

ÇANAKKALE SAVAŞI'NIN KRONOLOJİSİ.....108

ÇANAKKALE SAVAŞINDA ŞEHİD OLAN KAHRAMAN MARAŞLILAR.....111

ÖN SÖZ

1914’te başlayan dünya savaşı, tüm dünyada 10 milyondan fazla insanın ölümüne ve milyonlarca insanın yaralanmasına neden olmuştur. Bu savaşta yer alan Osmanlı Devleti de büyük kayıplar vermiştir. Devleti yönetenler, her ne sebepten olursa olsun, savaşa girdikten sonra ülkenin korunması amacıyla can siperhane mücadele etmişlerdir. Anadolu halkı; genç, yaşlı, kadın, erkek demeden cepheden cepheye koşmuş, vatanını savunmak için canını hiçe saymıştır. Vatan toprağını kutsal saymış, ezan susmasın, bayrak inmesin diye şehitlik yolunda vakurla yürümüştür. İşte bu cephelerden biri olan Çanakkale Cephesi tarihin en kanlı savaşlarından birine tanık olmuştur.

Beş yüz bin insanın öldüğü bu cephe Türk ve dünya tarihine kanlı ve bir o kadar da şanlı bir şekilde adını altın harflerle yazdırmıştır.

Anaların çocuklarını kınalayarak gönderdiği bu mahşer yerinde binlerce körpeçik fidan toprağa düşmüştür. Bir tarafta vatanını namus sayan Mehmetçikler, diğer tarafta ise ne için geldiğini ve kime karşı savaştığını bilmeyen kandırılmış insanlar saf tutmuştu. İki yıla yakın süren savaş her iki taraf için de büyük kayıplara neden olmuştu.

Çocukların, gençlerin ve yaşlıların hatta kadınların kanlarının son damlasına kadar savunduğu bu cephe Çanakkale Cephesiydi. Burada ölenler öleceklerinden emindi. Geriye kalanlar ise bir o kadar durumun farkındaydılar. Peki, biz 100 yıl önce kanla yazılan bu ulu destanın ne kadar farkındaydık? Acaba bu destanı yeterince biliyor muyduk? Çocuklarımıza ne kadar anlatıyor ve öğretiyoruz?

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi olarak gençlerimizin, şanlı tarihimizin en önemli savaşlarından birisini, 1915 Çanakkale Savaşı'nı öğrenmelerini istiyoruz. Çanakkale Zaferi'nin üzerinden tam 100 yıl geçmesine rağmen, birlik ve beraberliğimizin teminatı olduğunun farkındayız. Aziz şehitlerimizin bizlere emaneti olan güzel yurdumuzun üzerinde tesis edilmiş olan kardeşliğimiz, birlik ve beraberliğimiz Çanakkale Cephesi'nde verilen büyük mücadelenin eseridir. Tarihini iyi bilmeyen milletlerin gelecekte var olmalarının mümkün olmadığını biliyoruz. Bu yüzden Kahramanmaraş'ımıza yakışır şekilde Çanakkale Zaferi'nin 100. yılını sizlerle birlikte kutluyor, tarihimizi öğreniyor ve öğretiyoruz...

Rabbim, Çanakkale Ruhu'nu üzerimizden eksik etmesin...

Fatih Mehmet ERKOÇ

Büyükşehir Belediye Başkanı

I.DÜNYA SAVAŞI VE OSMANLI DEVLETİ'NİN SAVAŞA GİRMESİ

I. Dünya Savaşı'nın başlama olasılığının artması üzerine Osmanlı Devlet adamları, politik olarak nasıl bir duruş sergileneceği üzerinde tartışıyorlardı. Halk ise durumu gazetelerden takip etmekteydi. 1913 Bab-ı Ali Baskını ile yönetime el koyan İttihat ve Terakki Fırkası, savaşın Almanya ve müttefiklerinin kazanacağına kendilerini inandırmışlardı. İttihat ve Terakki muhalifleri ise savaşın İtilaf Devletleri tarafından kazanılacağını her iki durumda da Osmanlı Devleti'nin savaş dışında kalması gerektiğini vurguluyorlardı. Ancak tarihi bir gerçek vardı ki, o da savaşı ister İtilaf Devletleri, isterse İttifak Devletleri kazansın sonuç değişmeyecek; iki taraftan hangisi galip gelirse gelsin, Osmanlı Devletini kendi aralarında paylaşacaklardı.

Osmanlı Devleti'ni uzun süre yöneten Sultan II. Abdülhamid Han ise I. Dünya Savaşı'nın çıkması halinde, denizlerde güçlü olan tarafın savaşı kazanacağını vurgulamaktaydı. Bu doğrultuda II. Abdülhamit, dünyanın içinde bulunduğu siyasi ve askeri durumu da göz önünde bulundurarak, donanmanın güçlendirilmesine önem vermişti. Ancak ülkenin ekonomik durumu göz önüne alındığında, bu iyileştirme hareketinin ne kadar başarılı olacağı ortadaydı. Sultan II. Abdülhamid Han, her şeye rağmen dönem dönem İngiltere'ye yaptırılacak olan 40 kadar gemiyle, donanmanın modernizasyonunun tamamlanacağına inanmıştı. Bu doğrultuda geniş bir bağış kampanyası başlatılmıştı. Halkın toplu olarak bulunduğu yerlerde; okullarda, kahvehanelerde, pazarlarda, mesire yerlerinde ve camilerde yardım amaçlı çalışmalar yapıp paralar toplanmıştı. Yüksek miktarda para yardımında bulunan kişilere,

“Donanma İane Madalyası” adı verilen madalyalar verilerek ödüllendirilmişlerdi.

Bağışların toplanması sırasında donanmanın modernizasyonu amacıyla ilk olarak İngiltere’ye o günün parasıyla dört milyon sterline iki adet ‘drenot gemi’ siparişi verildi. Gemiler alınmadan önce duyulan mutluluktan dolayı adları “Reşadiye” ve “Sultan Osman” olarak belirlenmişti. Gemilerin ihalesine Yunanistan’ın da katılmasına rağmen, ihaleyi milli bir dava olarak gören Osmanlı devleti kazanmıştı.

RevalGörüşmeleri’nin Osmanlı Devletinin çıkarlarına aykırı olduğunu çok iyi bilen devlet adamları, olası bir savaşta diplomatik ve askeri destek alabilecek ülke olarak Almanya’yı görüyorlardı ve Almanya ile olan ilişkilere aşırı bir özen gösteriyorlardı.

Osmanlı Devleti’nin Almanya’ya yaklaşmasından rahatsızlık duyan İngiltere, yapımı tamamlanmış olan gemileri Osmanlı Devletine vermeye yanaşmıyordu. Gemilerin son taksitini ödemek ve gemileri İstanbul’a getirmek amacıyla, Rauf Orbay bir heyetle İngiltere’ye gönderilmişti. Son taksitin ödenmesinin ardında, gemilere Osmanlı bayrağı çekilmeden, İngiltere gemilere el koyduğunu duyurdu. Bu gelişme üzerine Rauf Orbay ve heyeti İstanbul’a eli boş döndüler (3 Ağustos 1914). İngiltere başkanı Churchill, savaşın ilerleyen dönemlerinde Akdeniz’de karşılarında kendilerinin yaptıkları bir gemiyi görmek istemiyordu. Çünkü son dönem siyasi gelişmeler, Osmanlı’nın Almanya ile aynı safta savaşa girebileceğini göstermekteydi. İngiltere, gemilere el koymasından sonra paralarının iadesi için yapılan teklifleri de geri çevirmişti. Osmanlı Devleti, bu durumu uluslararası alanda protesto etmesine rağmen, savaşın patlak üzere olduğu bir dönemde kimse bu durumu önemsememiştir.

Halkın dışından tırnağından arttırarak biriktirdiği paraları İngiltere tarafından gasp edilmişti.

Osmanlı Devleti'nin parasını peşin olarak ödediği gemilerden Sultan Osman gemisi "Agincourt" adını alarak İngiltere Armadasına katılırken, Reşadiye gemisi ise silah tesisatındaki arıza nedeniyle limana çekilip bir süre sonrada parçalara ayrıldı. İngiltere'nin Türklere vaat ettiği bu gemiler ilk olarak Brezilya'ya satılmış ancak taksitlerin ödenmediği gerekçesiyle anlaşması fes edilmişti. Brezilya'ya kısmet olmayan İngiliz gemileri Osmanlı Devletine de yar olmamıştı. Ancak İngiltere'de her iki devleti de mağdur etmesine rağmen kendisi de gemilerden istediği ölçüde yararlanamamıştır.

Osmanlı Devleti ile Almanya'nın İttifak Yapması

İngiltere'nin, Reval Görüşmeleri'nde Rusya'yla Osmanlı Devleti'ni parçalamak için planlar yaptığını bilen Osmanlı devlet adamları, Almanya'nın dostane yaklaşımlarından ve teknik üstünlüğünden yararlanarak siyasi yalnızlıktan kurtulmak istemişlerdir. İngiltere'nin parası peşin ödenen gemileri Osmanlı'ya vermemesi aynı zamanda Osmanlı halkı içerisinde de İngiltere'ye karşı öfkenin artmasına neden olmuştur.

Almanya ise, ekonomisinin ve askeri teknolojisinin olmadığını bildiği Osmanlı'yı yine de kendi yanında savaşa katılmasını istiyordu. Aslında iş, görüldüğü gibi basit de değildi. Almanya, Osmanlı Devleti'ni savaşa çekmeyi; bu sayede de savaşı kazanamamasına yönelik birçok olasılığı da ortadan kaldıracığına inanıyordu. Osmanlı Devletinin katıldığı bir savaş, Avrupa kıtasından ön Asya'ya, Orta Doğu'ya hatta Hint Okyanusuna kadar yayılacaktı. Almanya, batıda İngiltere, güney batıda Fransa ve Doğuda ise Rusya ile savaşağını göz önünde bulundurduğu

için, Osmanlı'nın jeopolitik konumundan yararlanmak istiyordu. Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi durumunda ilk olarak İngiltere ve Fransa'nın Akdeniz'den Hindistan'a giden ticaret yolları tehlikeye düşecekti. Dolayısıyla İngiltere ve Fransa, ordularının bir bölümünü buraya gönderecekti. Buna bağlı olarak da Almanya, batı cephesinde rahatlayacaktı. Yine Osmanlı Padişahı ve İslam dünyasının Halifesi olan Mehmet Reşat'ın ilan edeceği bir Kutsal Cihat çağrısı, özellikle İngiltere, Fransa ve Rusya'nın sömürgesi altındaki Müslümanlar üzerinde etkili olacaktı. İngiltere, Fransa ve Rusya'nın sömürgelerini kaybetmemek için siyasi ve askeri gücünü sömürgeler yönünde kullanacağını düşünen Almanya, bu karışıklıktan yararlanarak savaşı kazanacağına inanmaktaydı. Bunun dışında yine Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da ve Kafkaslarda açacağı cephele de Rusya'yı meşgul edecekti. Buna bağlı olarak Almanya, doğu cephesinde daha az zorlanacaktı. Öte yandan Almanya, Osmanlı Devleti'nin mevcut askeri potansiyelinden yararlanmak, petrol bölgelerini kontrol altında tutmak; en önemlisi de İtilaf devletlerinin Boğazlar yoluyla Rusya'ya cephane ve mühimmat yardımı yapmasını önlemek istemiştir.

İtilaf devletleri, Osmanlı – Almanya yakınlaşmasını aslında yakından takip etmekteydiler. Almanya'nın Osmanlı'yı yanına çekmesi durumunda hangi sıkıntılarla karşılaşacaklarını kestirebiliyorlardı. Bu nedenle de Osmanlı Devleti'nin savaşta tarafsız kalmasını istiyorlardı. Osmanlı Devleti'nin tarafsız kalması durumunda İtilaf Devletleri, Osmanlı borçlarını sileceklerini ve kapitülasyonları kaldıracaklarını söylemişlerdi.

Osmanlı Devleti'ni yöneten İttihat ve Terakkiciler, bir yandan İngiltere'nin ikiyüzlü politikasını gerekçe gösteriyor, öte yandan da Balkan Savaşları'nda kaybettikleri yerleri geri

alabileceklerini dile getirerek, savaşa girilmesi gerektiğini; bunu yaparken de Almanya'nın yanında yer alınmasının şart olduğunu söylüyorlardı. Şüphesiz, bu sebeplerin yanında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Alman hayranlığını da vurgulamakta yarar var. Çünkü İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri Almanya'nın teknik olarak üstün olduğuna inanıyorlardı. Almanya'ya da bu yönü nedeniyle hayranlık duymaktaydılar.

Osmanlı Devleti ile Almanya arasındaki askeri dostluk, 1835'te Helmuth Von Moltke ve heyetinin İstanbul'a gelişiyle resmîyet kazandı. Bu askeri yardımlaşma durumu, 1. Dünya Savaşına kadar aralıklı olarak devam etti. 1. Dünya Savaşı öncesinde ise Liman Von Sanders ve heyeti Osmanlı Devleti'nin ordusunu ıslah etmek amacıyla İstanbul'a gelmişti (14 Aralık 1913).

Osmanlı Devleti, 27 Ekim 1913 tarihli resmî bir belge ile Alman askeri heyetinin ordu içerisindeki görev yerlerini ve çalışma alanlarını belirtmişti. Buna göre, Liman Von Sanders, beş yıl süreyle, ıslah heyetinin ve 1'nci Kolordu Komutanlığı'nın başkanlığını yürütecekti. Bunun yanında, askeri şûra üyesi de olan Liman Von Sanders ıslahat, talim, terbiye, inzibat, levazım, haberleşme, ulaşım, havacılık, sağlık ve mühimmat konularında da söz sahibi olmuştu. Osmanlı ordusundaki tüm subayların amiri konumunda olan Liman Von Sanders, aynı zamanda askeri eğitim veren okulların yönetimi, yabancı subayların atama ve azil işlerinde de tek yetkili olmuştu. Liman Von Sanders'in makamı Harbiye Nazırlığı'ndan sonra gelmesine rağmen, tüm yetki ve denetimler Sanders'in idaresine bırakılmıştı.

Buradan da anlaşılacağı üzere Osmanlı Devleti, askeri gücünün tamamını Almanya'nın denetimine bırakmıştı. 1. Kolordunun en önemli

görevlerinden biri akla geldiğinde, durumun ciddiyeti daha iyi anlaşılacaktır. 1. Kolordu Komutanlığı, Boğazların sorumluluğundan yükümlüydü. Bu durum, Almanya'nın Boğazları denetim altına alması anlamına geliyordu ki Fransa, İngiltere ve Rusya'nın "büyükelçileri" durumun ciddiyetini ülkelerine bildirmişlerdi. Bunun üzerine Fransa, İngiltere ve Rusya'nın da baskıları sonrası Osmanlı Devleti, Liman VonSanders'in rütbesini 'Mareşalliğe' yükseltecek ve Genel Ordu Müfettişi olarak yeni bir göreve atandığını bildirecekti. Ancak bu durum bile Osmanlı Ordusu üzerindeki Alman egemenliğinin son bulduğu anlamına gelmemektedir.

"2 Ağustos 1914'te Türkiye ile Almanya arasında, sadece Talat Paşa, Enver Paşa ile Sadrazam ve Hariciye Nazırı Mehmet Sait Halim Paşa'nın bildikleri bir gizli anlaşma imzalandı ve Rusya'dan yönelecek herhangi bir tehdide karşı Türklere Alman korunması sağlandı"¹. İttifak Antlaşması'yla Almanya, Osmanlı Devleti'ni her türlü saldırıya karşı korumayı ve tüm alanlarda maddi destek vermeyi kabul etmişti. Osmanlı Devleti ise aynı gün içerisinde seferberlik ilan etti. Böylece iki arada bir derede kalan Osmanlı Devleti, Almanya'nın yanında I. Dünya Savaşı'na girmişti.

Çanakkale Cephesinin Açılması

Osmanlı Devleti'nin savaşa katılması İtilaf devletlerinin işini zora sokmuştu. Birincisi, İngiltere ve Fransa'nın sömürge yolları tehlikeye girmişti. Bunun yanı sıra, bu ülkelerin sömürgelerinde küçük çaplı da olsa isyanlar baş

¹Nigel Steel – Peter Hart, "Gelibolu = Yenilginin Destanı", Çev: Mehmet Harmancı, Acar Matbaa, İstanbul, Haziran 1997, s.2

gösterdiği gibi; İtilaf devletlerinin Rusya ile olan bağlantısı da kopmuştu. Osmanlı Devletinin savaşa dâhil olması İtilaf Devletlerinin başata Uzak Doğu olmak üzere Hindistan, Orta Asya, Kafkaslar, Orta Doğu, Balkanlar ve Kuzey Afrika'da zor anlar yaşaması anlamına geldiği için durumdan hiç memnun olmamışlardı. Bu bölgelerin idare edilmesi için harcanan gücün birkaç kat daha artırılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştı. Osmanlının savaşa dâhil olması sadece isyanların çıkma ihtimali nedeniyle değil aynı zamanda en az on yeni cephenin daha açılması anlamına geldiği için İtilaflar durumdan memnun kalmamışlardı. Savaş öncesinde Osmanlının tarafsız kalmasını isteyen İtilaflar bunu gerçekleştirebilmek için kapitülasyonların kaldırılacağı ve dış borçların silineceği vaadinde bulunmuşlardı. Ancak çalışmaları sonuçsuz kalmış ve sonuç itibarıyla Osmanlı Devletini karşılarındaki safta görmüşlerdi.

Rusya için de Osmanlı'nın savaşa katılması iyi sonuçlar doğurmamıştı. Öncelikle, müttefiklerinden gelecek yardımların önü kesilmiş, Almanya cephesi dışında cepheler açılması askeri yükünü de arttırmıştı. Orta Asya'daki Türklerin Rusya'ya karşı bağımsızlık mücadelelerini başlatmaları, Balkanlarda ve Kafkaslarda Rusya aleyhtarı ayaklanmaların küçük çaplıda olsa görülmesi Rusya'nın hoşuna gitmemişti. Bu gelişmeler, doğrudan Boğazlar üzerindeki hâkimiyet mücadelesini akla getiriyordu. Boğazlara hâkim olmak en azından Rusya'yı rahatlatacak ve sömürge altındaki Müslümanların ümidini kıracaktı. İtilaf devletleri, Çanakkale Boğazı üzerinden kısa sürede Osmanlı Devleti'nin kalbine, yani İstanbul'a zehirli bir hançer gibi girip; yüzyılların yorgunluğu üzerine çökmüş bu hasta adamı ortadan kaldırmak istiyorlardı. Böylece Osmanlı Devleti, savaşın ilk dönemlerinde ortadan kaldırılacak ve Karadeniz üzerinden Rusya'ya rahatlıkla yardım

ulaştırılacaktı. Bunun yanında Balkan ülkelerinin de İtilaf devletlerinin yanında savaşa katılmaları sağlanacak; Almanya üzerine dört bir yandan saldırılacaktı. İtilaf devletlerinin planın işleme durumunda, savaş kısa bir süre içerisinde bitirilecek, Almanya ve Osmanlı Devleti'ne son verilecekti.

Boğazların ve İstanbul'un İtilaf devletlerinin eline geçmesi yalnızca bunlarla sınırlı değildi. İtilaf devletlerinin başarısı, Kutsal Cihadın sona ermesine; İngiltere ve Fransa'nın Akdeniz, Kızıl Deniz ve Hint Okyanusu'nda daha rahat hareket etmesine neden olacaktı. Anadolu ve Orta Doğu coğrafyası İtilaf denetimine girecekti. Sanayinin öncelikli ihtiyacı olan enerji kaynakları daha rahat kontrol altına alınabilecekti. Bunun yanında, dünya Müslümanlarının ümitleri kırılacaktı.

Osmanlı Devleti'nin, 1914 yılı Aralık ayında Kars Sarıkamış Harekâtını başlatması, Rusya'yı endişeye düşürmüştü. Çünkü Osmanlı Ordularının doğudan ilerlemesi Orta Asya Müslüman Türk topluluklarını Rusya'ya karşı harekete geçirebilirdi. Bu durum üzerine Rus Çarı Nikolai, İngiltere'den Osmanlı Devleti'ne karış karadan ya da denizden bir cephe açmalarını istedi. Rusya'nın bu isteği İtilaf Devletleri tarafından dikkate alındı. Kars Sarıkamış Harekâtının başarılı olması demek savaşın Orta Asya bozkırlarına yayılması manasına geliyordu ki bu durum en az Rusya kadar diğer müttefiklerinin de umulmadık yaralar almasına neden olabilirdi. Enver Paşa'nın Türk dünyası üzerinden Hindistan'a ulaşması demek İngiltere için en büyük sömürgecinin kaybedilmesi manasına geliyordu. Durumun vahametinin farkına varan İngiltere'nin Savaş Bakanı Kitchener ve Donanma Bakanı Churchill, kabineye baskı yaparak Çanakkale Cephesi'nin açılmasını kabul ettirdiler. Böylece yirminci yüzyılın en kanlı cephelerinden biri açıldı.

İngiltere parlamentosunda saygın bir konumda olan Churchill savaşın kazanılacağından kesin emindi. Kendinden emin tavırlarla Çanakkale Cephesinin önemini ve kısa sürede elde edilecek başarının savaşın üzerinde oynayacağı etkiyi kabinedeki arkadaşlarına ve parlamentodaki vekillere her fırsatta anlatıyordu. Çanakkale cephesi için çok önceden hazırladığı planlarını bir bir anlatıyordu. Hasta adamın son nefesini vermek üzere olduğunu Yenilmez Armadanın kısa süre içerisinde hiç zorlanmadan Çanakkale boğazını geçip İstanbul'a ulaşacağına inanıyordu. Yapılan plana göre, İngiliz kara ordusunun büyük çoğunluğu batı cephesinde savaştığı için Çanakkale cephesine karadan asker çıkarılmayacak; güçlü İngiliz donanması, boğazın iki yakasını bombalayarak, kısa süre içerisinde İstanbul'a ulaşacaktı. Zaten İngiliz ve Fransız donanmaları, 3 Ağustos 1914'ten bu yana Çanakkale Boğazına giriş ve çıkışları yakından takip ediyordu. Ancak İngilizler özellikle de Churchill, bu planı hazırlarken eski istihbarat bilgilerine bakma gereği duymamışlardı.

Churchill'in parlamentodaki etkinliği, planın kabine üyeleri tarafından hemen kabulünü sağlamıştı. Oysa istihbarat raporları, boğazdan geçişin neredeyse imkânsız olduğunu gösteriyordu. Bunun yanında Churchill ve heyeti boğazı geçtikten sonra ne yapacaklarına dair ayrıntılı bir rapor hazırlama ihtiyacı bile duymamışlardı. Çünkü İngilizler, Çanakkale Boğazı'ndan donanmanın geçmesinden sonra İstanbul'daki herkesin korkarak teslim olacaklarına inanmışlardı.

İlk Ateş

İtilaf Devletleri tüm hazırlıkları tamamladıktan sonra hayallerinin şehri İstanbul'a ulaşmak emeliyle yenilmez Armadaya ilk hedef olarak Çanakkale boğazını gösterdiler.

Karşılarında kendilerini zorlayacak bir gücün olmadığına inanan Amiral Carden'in komutasındaki İtilaf donanması, 19 Şubat 1915'te Churchill ve Kitcheneer'in emriyle, deniz harekâtını başlattılar. Bu emirle birlikte "Eğilmez, baş eğmez, İntikam alıcı, zafer, muhteşem, benzersiz, okyanus, hızlı, gökyüzü, önünde durulmaz, tanrı" gibi baştan sona kibir kokan isimlerle adlandırılmış İtilaf Donanması Çanakkale'ye 3 hafta kadar sürecek olan bu ilk saldırıyı, gerçekleştirdiler.

18 Mart 1915'e Doğru

İlk saldırıyla birlikte Rumeli yakasında Seddülbahir ve Ertuğrul Tabyaları ile Anadolu yakasındaki Kumkale ve Orhaniye Tabyaları düşmüştü. Çanakkale şehrinin merkezini yani sivillerin yaşadığı yerleri hedef alan İtilaflar top atışları ile şehri yangın yerine çevirmiştir. Ancak Türk topçusunun yılmayan saldırıları boğazın geçilmesini engellemişti. Bu tabyalarda yüzlerce Mehmetçik şehit olmuştu. Ama İngiliz ve Fransız filolarının boğazdan geçişlerine fırsat vermemişlerdi. Bu durum İtilaf Donanması Komutanı Amiral Carden'in hoşuna gitmemişti. Yalnızca Amiral Carden değil, savaştan binlerce kilometre uzaktaki İngiliz ve Fransız devlet adamları da gidişattan memnun değildi.

18 Mart öncesi durumun ne olduğunu, Akdeniz Boğazı Müstahkem Mevkii Kumandanı Tümgeneral Cevat Bey'in şu beyanatı ortaya koymaktadır.

"... Önceki gün sabahtan akşama kadar süren bombardımanda, düşman bine yakın mermi harcamış olduğu halde, elde edebildiği sonucu bildirmiştim. Düşmanın birbirini izlemesi, izleyebilmesi, düşünülen bombardımanlarda elde edeceği sonuç da bundan başka bir şey olmayacaktır.

Biliyorsunuz ki, askerlikte dayanma başarısının esasıdır. Kumandanlar, savaş içinde yalnız kendi kıtalarının durumunu değil, düşmanın durumunu da daima göz önüne getirmeli ve o surette savaş etmelidir. Kalelerimizin bu suretle savaşıcağına imanım kadar inanç ve güven sahibiyim. Çünkü subay kardeşlerimin ve kahraman er evlatlarımların geçen ki bombardımanda gösterdikleri kahramanlık ve dayanma azmi, bu görevi gereğince yapmayı başarabileceğimize en kuvvetli güvencedir.

Arkadaşlarım şunu iyi bilmelidirler, altı yüzyıllık bir İslam devletinin gelecekteki yaşam ve kaderiyle tümünden ilgili bulunan bu savaşta, kesin olarak ‘ölmek var, dönmek yok’. Şanlı atalarımızın buraların alınması ve sahip olunmasında, geçmişte döktüğü kan ve harcanan emekler, hep bu günkü savunmada göstereceğimiz hareketlere işarettir. Taburlarımızda tek top kalıncaya dek ateşi püskürteceğiz; o da sönmeye mahkûm olduğunda, yiğitçesine tüfeklerimize sarılacağız. Bizden tek birimiz sağ kaldığı sürece, ateşi sürdüreceğiz; düşmana asla boyun eğmeyeceğiz.

Büyük atalarımızın yayılış dönemlerini hatırlayınız! Kahraman Osmanlı Ordularının, tarihin sayfalarına şan veren büyük başarıları hep zorluklara katlanma, direnme ve dayanma gibi, Allah vergisi kıymetlerin çokluğu ile yazılmıştır. Bu alanda fazla söylemeyeceğim. İslam halifesinin ve tüm milletin, hatta tüm İslam dünyasının gözü bu savaşta bize dönük, hayat ve emniyeti bizim hareketlerimize bağlıdır. Hemen yüce Allah ‘orduyu hümayuna’ üstünlük ve emniyet versin! 3 Mart 1915”²

²Cemal Paşa, Hatıralar, Türkiye İş Bankası yayınları, 2001, s.34.

Osmanlı Ordusunda parola, erinden en üstteki subayına kadar, ‘ölmek var, dönmek yok’ olmuştu. Gökten yağan binlerce çelik yığınına karşı, etten duvar ören kahraman Türk askeri, İtilaf donanmasının ilerleyişini durdurmuştu. Diğer yandan Amiral Carden’in boğazı geçememesiyle ilgili eleştiriler artmaya başlamıştı. İngiliz Bahriye (deniz) Bakanı Churchill’in boğazın neden hala geçilemediğini yönündeki sıklıkla gelen telgrafları, Amiral Carden’in başarısızlık nedeniyle bozulmuş moralini daha da kötü hale getiriyordu. Bu baskı ve başarısız sonuçlara daha fazla dayanamayan Amiral Carden, 17 Mart 1915’te görevinden istifa etti. Hemen aynı gün içerisinde donanma komutanlığına getirilen Tümamiral De Robeck, ertesi gün (18 Mart) boğazın geçileceğini İstanbul’a ulaşacağını Londra’ya bildiriyordu. Tümamiral De Robeck, kendinden emin bir tavırla, ertesi gün yapacağı saldırının hazırlıklarını, Churchill’in belirlediği ölçüde yaptı.

Fransız Amiral De Robeck’in 18 Mart saldırı hazırlığı, 17 Mart 1915’in akşamında şu şekildeydi;

Yer, Limni adasında demirlemiş olan Queen Elizabeth gemisi;

“-Dikkat! Amiral De Robeck!

Robeck yerini aldıktan sonra kendine aşırı güvenli, çevresini süzdü ve ağır ağır konuşarak;

—Arkadaşlar! Bu gün burada, Çanakkale Boğazına yapacağımız harekâtın son çalışmalarını yapmak üzere toplandık.

Amiral Guebratte:

—Harekâtın zamanını öğrenebilir miyiz? Diye telaşla sordu. Bunun üzerine Robeck;

—Deniz Bakanı Sir Winston Churchill’e harekâtın, hava koşulları uygun olduğu anda

hemen yapılacağını, tasarının aksatılmadan hemen uygulanacağını mesajla bildirdim Amiralim... Aslında meteoroloji hava koşullarının yarın uygun olacağını bildirdi. Şu sıralarda da boğazdaki mayınların son durumunu bildirecek raporu bekliyorum.

Subay salonundaki toplantıya Amiral De Robeck, Amiral Guebratte, General Ian Hamilton, bir albay ve bir de binbaşı katılmaktadır. Binbaşı mayın arama uzmanıdır ve büyük bir özgüvenle, Birleşik Donanmanın yolunun açık olduğunu ve Erenköy (Karanlık Liman) Koyunda hiçbir mayın tehlikesinin olmadığını rapor etmektedir...

Bu habere salondaki herkes çok sevindi. Albay dayanamadı:

—Bu durumda tasarının ana hatlarını öğrenebilir miyim, amiralim? Diye sordu.

Bunun üzerine Robeck;

—Boğazın girişindeki Türk bataryaları daha önceki saldırılarımızla ortadan kaldırıldı. Türklerin elindeki 90 topu bizim elimizdeki 250 ağır ve seri atışlı topumuz 10 dakika içinde susturur. Birinci grupta ben, ikinci grupta Amiral Guebratte bulunacaktır.

Guebratte'a doğru hafifçe gülümseyerek açıklamasını sürdürdü:

—Amiral Guebratte! Boğaz bataryaları susturulup ve mayın engelleri temizlendikten sonra, Marmara'ya girme onurunu da size bırakıyorum.

Bu cömertçe ikrama karşılık ne denir ki? Guebratte:

—Teşekkür ederim Amiral Robeck.

Salondakilerin hepsi bu harekâtın donanmanın kesin zaferi ile sonuçlanacağına inanıyordu.”³

Planın birinci aşamasına göre, 18 Mart 1915’in ilk güneş ışıklarıyla birlikte 3 deniz tümeninden oluşan düşman filosu, mayın arama gemilerinin belirleyeceği yolu takip ederek, boğaza girecekti. Filonun en güçlü ve gözde gemileri 1. Tümen’de; Amiral De Robeck’in idaresinde olacaktı. 1. Tümen’de Queen Elizabeth, Agamemnon Lord Nelson gibi muharebe gemileri ve Inflexible muharebe kruvazörü yer almaktaydı. 1. Tümen saat 10.30 itibariyle boğazlardan içeri girer girmez, planlanan noktaya ulaşılmış ve ardından plana uygun olarak Queen Elizabeth, Rumeli Mecidiye Tabyasını, Lord Nelson Namazgâh Tabyasını, Inflexible ise Rumeli Hamidiye tabyasını toplarıyla dövmeye başladılar. Öte yandan, Türk tabyalarından ‘obüs toplarıyla’ verilen karşılık, mesafenin fazla olması nedeniyle pek etkili olamıyordu.

Saldırının başlamasından bir buçuk saat kadar sonra, saat 12’de Rumeli Hamidiye, Anadolu Hamidiye ve Çimenlik Tabyaları büyük yaralar almıştı. Bu tabyalardaki cephaneliklerin de patlaması birçok askerin şehit olmasına ve obüs toplarının kullanılamaz hale gelmesine neden olmuştu. Bu durumdan faydalanmak isteyen İtilaf Donanması’nın 3. Tümenini oluşturan Amiral Guebratte komutasındaki filo, (Suffren, Bouvet, Gaulois, Charlemagne adlı dört Fransız gemisi ile Triumph ve Prince George adlı iki İngiliz muharebe gemisinden oluşuyordu) savaş bölgesine vardıktan hemen sonra planın ikinci ayağını uygulamaya koydular. Bir yelpazenin açılması şeklinde açılarak İngilizlere

³ Erol Mütercimler, Destanlaşan Gemiler, Kastaş Yayınları 1987,s.168–169

saldırı fırsatı oluşturdu. 3. Tümen ve İngiliz topçuları Çanakkale Boğazı'nın her iki yakasını da 45 dakika boyunca aralıksız bombaladılar. Bu duruma Türk topçular tepkisiz kalmasa da istenilen ölçüde bir başarı elde edemediler. İtilaf donanmasından Çanakkale Boğazı yamaçlarındaki Türk tabyalarına yağın top mermileri, cephaneliklerin infilak etmesine, toprakların kumlar altında kalmasına, insan uzuvlarının havalarda uçuşmasına neden oluyordu. Top atışlarının tüm telefon hatlarını bozması merkezle kurulacak istihbaratın haberleşmenin önünü tıkamıştı. Haberci erlerden ise hiç kimse bu ateş deryasından çıkamıyordu. Hepsini sırayla şahadet şerbetini içiyordular. Boğazdan 900 yarıda kadar içeri giren 3. Tümen, 1. Tümenin ardından Rumeli, Mesudiye ve Yıldız Tabyalarına ölüm kusuyordu.

Planın 3. bölümü, Türk bataryaları susturulduktan sonra, Albay Hayes Sadler komutasındaki 2. Tümen, tabyalar içerisindeki toprakları temizledikten sonra mayın tarama gemilerine yardımcı olacak ve 3. Tümenin yerini alacaktı. (2. Tümen, Ocean, Albion, Irresistible, Vengeance, Swiftsen ve Majestic'ten oluşuyordu)

Fatih Sultan Mehmet'ten bu yana İslam bayrağının dalgalandığı İstanbul'a beyaz bir at üzerinde Fransız bayrağıyla girmek, Amiral de Robeck'in hayalini süslüyordu. Böyle bir fırsata her insan bu kadar yaklaşamazdı. Bunu fırsatı değerlendirmemek Fransız Subayı için aptallık olurdu. Bu düşünceyle hareket eden Amiral de Robeck, filonun arkasında kalan Fransız gemilerinin öne geçmesini emretti. Bu durum Suffren'in sancak yönüne dönmesine, buna bağlı olarak da diğer gemilerin Erenköy Körfezi yönüne doğru kaymasına neden oldu.

Birleşik Donanmanın planın bu aşamasına kadar, Türk tabyalarında akıl almaz derecede büyük depremler olmuştu. Top yağmuru altında

kalan Türk askerlerinin birçoğu oracıkta şehit düşmüşlerdi.

Nusret Mayın Gemisi Destanı

İtilaf donanmaları boğaza saldırı planlarını yaptıkları gece, Türk subayları da saldırının nereden ve nasıl geleceğini karargâhlarında tartışıyorlardı. Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Cevad Paşa, kurmaylarıyla daha önce görüşüp karara vardıkları Çanakkale Boğazına paralel olarak, on birinci hat üzerine 26 mayının yerleştirilmesi görevini, ‘Nusret Mayın Gemisi’ mürettebatına ilettili. Nusret Mayın Gemisi mürettebatı, ölümün neredeyse kaçınılmaz olduğu bu görevi, tereddütsüz hemen kabul ederek yola koyuldular. İngiliz ve Fransız donanmasına ait devriye gemileri sürekli olarak boğazdaki gelişmeleri takip ediyorlardı. Projektörler vasıtasıyla boğazı aydınlatan bu gemiler arasından Nusret’in geçmesi olanaksızdı. Ancak cesur Türk askerleri, gecenin karanlığındaki sessiz ilerleyişini devam ettirerek, itilaf donanmasındaki nöbet değişimi sırasında mayınları boğazın karanlık ve soğuk sularına bırakmıştı. Bu mayınlar, 18 Mart Çanakkale Deniz Savaşının kaderini değiştirecekti. Nusret Mayın Gemisinin Çanakkale destanının yazılmasında dünyada eşine ender rastlanan başarısının hikâyesini N.Hakkı Uluğ’un Çanakkale Destanın 50.yılı adlı eserinden okuyalım;

“17 Mart 1915 gecesi saat 22.30 Çanakkale Müstahkem Mevki Mayın Grubu Komutanlığının telefonu çaldı.

Komutan Binbaşı Nazmi:

—Buyurun! Ben Binbaşı Nazmi.

—Müstahkem mevki Karargâhı, ben Cevad.

— Emredin efendim.

—Nazmi Bey, biraz bana kadar gelebilir misin?

—Baş üstüne efendim, şimdi geliyorum.

—Teşekkür ederim Binbaşım, komutan telefonu kapadı. Hemen, dairesinden çıkarak karargâha gelen Nazmi Bey’i yaver karşıladı.

—Buyurun Binbaşım, komutan sizi bekliyorlar.

Diyerek yol gösterdi. Komutanın odasına giren Nazmi Bey, selam verdi. Komutan:

—Buyurun Binbaşım, şöyle otur, diye yer gösterdi. Nazmi Bey oturduktan sonra Müstahkem Mevki Komutanı:

—Bu akşam karanlıkta yine aynı pandomima cereyan etti, hatlara sokulamadılar. Patlayan mayın ileride infilak ettiğine göre, fırtına ile oralara sürüklenmiş olacak, yalnız bu gemilerin Karanlık Liman’da böyle pervasız dolaşmaları sinir bozuyor, diyen Cevad, başını hafifçe önüne eğdi. Bir müddet sonra birden doğrularak elindeki kalemin ucunu masaya fasılalarla vurmaya başladı. Bu arada Nazmi Bey’in gözlerinin içine bakarak,

—Kaç mayınımız var Binbaşım? Diye sordu.

— Yirmi altı tane efendim.

—Güzel... Bunları bu gece, Karanlık Limana bir hat üzerine dökülebilir misiniz Nazmi Bey?

—Derhal efendim

—Teşekkür ederim... Nazmi Bey, ben Nusret’i Nara’dan şimdi getirttim. Kılavuz Yüzbaşı Hafız Bey’de hazır emir bekliyor, dedi ve haritada bir yeri göstererek:

—Bakınız Nazmi Bey, düşman gemileri en ziyade şu noktaya, Akyarlar önüne geliyor, buna sebep de Rumeli kıyısındaki tabyalarımıza rahatça ateş edebilmesidir. Buralardaki derinliklerin sizce bir mahzuru olabilir mi?

—Yoktur efendim.

—O halde bu hat üzerinde mutabıkız.

—Tamamıyla komutanım...

—Ne zaman hareket edebilirsiniz?

—Şimdi hazırlığa başlar saat 24'te demir yerinden ayrılırız efendim.

—Siz de gidecek misiniz?

—Müsaade buyurulursa... Buna zaruret var komutanım.

— Ya Hakkı Bey, O'nu da alacak mısınız?

—Müsaade buyurulursa O'nu vekil bırakmak fikrindeyim.

—Bir sorun daha Binbaşım, bu iş çok tehlikeli değil mi?

—Burada tehlikeyi değil vazifeyi ön plana alıyorum efendim.

—Hemen Cenabı Hak muvaffak etsin. Her türlü muhataradan muhafaza buyursun.

—Âmin efendim, müsaade buyurulursa, diyerek gitmek isteyen Nazmi Bey'i komutan:

—Güle güle gidip muvaffakiyetle dönün Binbaşım, diye uğurlamıştı.

Nusret gemimiz çoktan demir almıştı.

Selam veren Nazmi Bey odadan çıktı ve hemen iskeledeki nöbetçi sandala binerek doğru, Nusret mayın gemisine çıktı.

1913 yılında Almanya'da yapılan 365 tonluk bu Nusret mayın gemimizin süvarisi, ön Yüzbaşı Tophaneli Hakkı Bey kaptan, o gece

karşısında çok sevdiği binbaşısını görünce biraz hayret etti. Hakkı Bey kendini toparlayıncaya kadar Nazmi Bey:

—Hakkı’cığım kardeşim, bu gece Karanlık Liman’a gidiyoruz. Elimizdeki son yirmi altı mayını döküleceğiz, saat 24’te demir yerinden ayrılacağız. Hakkı Kaptan toparlandı, selam verdi.

—Baş üstüne Binbaşım, dedikten sonra dışarıya seslendi:

—Çarkçı Ali Bey’i çabuk çağır! Az sonra içeri giren çarkçı ön Yüzbaşı Ali Bey’e:

—Bu gece 24.00’te hareket ediyoruz. Lüumsuz eşya filikalarla kalacak! Çarkçı çıktuktan sonra Nazmi Bey Hakkı Kaptan’a:

—Bana Yüzbaşı Hakkı lazım, bulabilir misin?

—Hemen şimdi Binbaşım.

Nazmi Bey:

—Ey Hakkı’cığım, çıkar bakalım senin şu haritanı, Hakkı kaptan gülererek:

—Boğazı ben artık ezberledim, diyerek yerinden kalktı ve gizli bir bölmenin şifreli bir vidasını çevirip bir kapak açtı ve içindeki bir tomar kâğıttan birini çekti. Masanın üzerine yaydıktan sonra kapağı yine dikkatle kapadı. Haritayı seyir tahtasına, pünezlerle iyice tespit ettikten sonra, bu iki kahraman denizci haritanın üzerine eğildiler. Nazmi Bey eline aldığı çok sivri uçlu bir kalemle mayınların döküleceği hattı ve izlenecek rotayı çizdi.

—Son bir haftalık rasat cetveli nerede?

—İşte Binbaşım... Diye kendisine uzatılan diyagramlı bir cetveli aldı.

Nazmi Bey:

—Şimdi bu son fırtınanın seyrini takip ederek hatlardaki muhtemel kaymaları göz önünde tutup rotada tashihler yapalım! Dediği sırada Yüzbaşı Hakkı Bey de kamaraya girdi.

—Beni istemişsiniz Binbaşım, diyerek selam verdi.

—Evet, Hakkı Bey! Emir aldık son yirmi altı mayını da bu gece dökeceğiz, saat 24.00'te hareket ediyoruz. Siz bana vekâlet edeceksiniz. Bizi Hafız Kaptan kılavuzlayacak.

—Başüstüne Binbaşım, diyerek ayağa kalkan Hakkı Bey'e bir müddet bakan Nazmi Bey:

—Tam 40 dakikamız var, siz şimdi hemen daireye dönün. Boğaz Komutanlığına bir bot hazırlamalarını ve Çimenliğe derhal göndermelerini telefonla emredin; ne olur ne olmaz. Belki bir kaza çıkar, imdadımıza gelirsiniz.

—Allah korusun Binbaşım, emri şimdi yazdırırım, diyerek selam verdi ve nöbetçi filikasıyla karaya çıkarak kumandanlık binasına girdi. Telefonunu açarak Boğaz Kumandanlığını buldu. O sırada Çanakkale'de Müstahkem Mevki Kumandanlığı'ndan başka bir de idaresi Almanların elinde olan Boğaz Kumandanlığı adlı, deniz nakliyatının da idare eden bir makam vardı. Hakkı Bey:

—Alo Boğaz Kumandanlığı mı?

—Yavol Hakkı Bey, diye Almanca cevap geldi. Bu kıymetli bahriyelimiz de mayın ihtisasını Almanya'da yapmıştı, Almanca biliyordu.

—Burası Mayın Kumandanlığı, ben Yüzbaşı Hakkı. Bir bot istiyorum. Bu vasıtanın seri olması ve bütün ikmalî yapılmış bir halde en kısa bir zamanda Çimenlik İşkesine gönderilmesi emir iktizasıdır.

—Af buyurun kumandan, kim gidecek ve bot nereye gidecek, bunun bilinmesi lazım ona göre ikmal yapılacak ve işe göre bot gönderilecektir.

—Emirde fazla tafsilat yok! Bir dakika bekleyiniz, diyerek telefonu kapayan Hakkı Bey derhal santralden Müstahkem Mevki Komutanını istedi, az sonra vızıldayan telefonda:

—Mevki-i Müstahkem Karargâhı, ben Cevad, sesi duyuldu.

—Bendeniz Mayın Grubu Komutan Vekili Yüzbaşı Hakkı.

—Ne var Hakkı Bey oğlum?

—Nusret hareket etti, Binbaşım her ihtimale karşı bir botun emre hazır bir halde Çimenlik'te beklemesini emretmişti. Boğaz Kumandanlığından istedim. Ne iş için ve kim gidecek diye soruluyor. Ona göre vasıta hazırlayacaklarmış, işin gizliliğinden dolayı bir cevap veremedim, emirlerinizi bekliyorum.

—Dikkatine teşekkür ederim evladım, iyi ettin de bana sordun. Komutan Kilitbahir'e oradan da Karantina'ya geçecek dersin. Botu hemen yollasınlar... Allah saklasın bir kaza olursa, sen atlar gidersin. Ben şimdi her tarafa yeni bir emir vereceğim. Sen müsterih ol oğlum.

Hakkı Bey telefonu kapadı ve santralden Boğaz Kumandanlığını isteyerek:

—Özür dilerim, deminki konuşmamız yarım kalmıştı. Senden bir bot istemiştin.

—Evet, biz de kimin gideceğini sormuştuk.

—Komutan Kilitbahir'e oradan da Karantinaya gidecek.

—Gece vakti bu iş çok tehlikeli değil im Yüzbaşım?

—Maalesef öyle ama malum harp hali, tehlike düşünülemez ki!

—Kilitbahir neyse, ama Karantina yarına tehir edilemez mi acaba?

—Buna imkân yok. Bu botla ben de gideceğim, ikinci emri bekliyorum.

Almanlar gönderecekleri botun mayın hatlarından gece vakti geçmesinin çok tehlikeli olacağını düşünerek bin dereden su getirmişlerdi. Ama bu sırada kahraman Nusret gemimiz çoktan demir bırakarak, Çanakkale'den uzaklaşmıştı, bütün ışıklarını söndürüp kıvılcım atmasın diye, ocaklarını bile çok tehlikeli mayın hatlarının içine dalmıştı.

Gemide hiç ses seda yoktu. Herkes bütün dikkatiyle karanlıkları delerek ilerisini görmeye çalışıyor, kulaklar makinenin muntazam tempolu sesine karışan, geminin yaptığı küçük dalgacıkların hışırtısını takip ediyordu. Bir insanın nefes alışını dinler gibi bir şeydi bu.

İlk Mayın

Güverte yüzbaşısı Hüseyin, Önyüzbaşı birinci çarkçı Ali, Önyüzbaşı ikinci çarkçı Yüzbaşı Hasan, elektrik subayı Teğmen Hasan ve Abdullah, top subayı Teğmen Kadri ve 54 kahraman er, hepsi ayakta, vardiyası olmayanlar bile bir iş almış... Bu küçük gemide er, subay diye bir ayrılık kalmamıştı. Herkes sessiz sedasız aldığı işi yapıyor. Tek hedef bu mayınları yerlerine ve görünmeden dökmektir.

Kaptan köşküden kılavuz kaptan, önyüzbaşı Hafız Bey maskeli ışıklar altında rotayı bizzat takip ederek serdümene komut veriyor, sakın ve telaşsız bir sesle...

—Alabanda sancak... Tamam... Gemi arkasından nurlu bir iz bırakarak hafifçe dönüyor, korkunç mayınların arasından geçiyordu.

Nazmi Bey aşağıya inip, biraz sonra denize mayınları teker teker gözden geçiriyor, makaralarını yağıyordu. Bu kahraman denizci serin havaya rağmen ceketini çıkartmış, elleri yağ içinde makaraları yokluyor, yaylara bakıyordu. Bu kontrol bittikten sonra ilk mayın platformun üzerine alındı. Tam bu sırada posta gelerek:

—Binbaşım, kaptan bey teşekkürünü rica ettiler, dedi. Hemen yukarı çıkan Nazmi Bey'e Hakkı Kaptan:

—Hatları geçtik Binbaşım, onun için rahatsız ettim.

—Zararı yok, bizim iş de bitti zaten... Neredeyiz? Diyerek haritaya eğildi. Kaptan haritada bir noktayı kalem ile işaret ederek:

—Buradayız şimdi Akyarlar'a doğru döneceğiz.

-Güzel, ben şu ellerimi yıkayayım, demek daha yirmi dakikamız var. Nazmi Bey aşağıya inerken Hafız Kaptanın sesi duyuluyor:

Alabanda iskele... Bu sırada Hakkı Bey de kumanda borusuna yaklaşıyor.

—Dikkat tam yol ileri!

Nusret birden ileri atılıyor; köpükler saçarak karanlıklara dalıyor ve Anadolu yakasına Akyarlar'a doğru süzülüyordu. Nihayet yeni hattın hazırlanacağı noktaya geldiler. Hakkı bey makineye:

—Makineler yarım yol! Komutunu verdi. Nazmi Bey köşke çıkıp geminin yerini gördü Hakkı Bey'e:

—Tam yerindeyiz. Ben aşağıya inip sıradan başlıyorum...

Borudan konuşuruz, diyerek mayınların başına geçti. Üç dakika sonra ertesı gün düşmanı bu sulara perişan edecek mayınlar, teker teker denize iniyordu. Bir Türk mütehassısı tarafından İstanbul'da yapılan bu mayınların masrafını tamamen Osmanlı Donanma Cemiyeti ödemişti.

Tam Yol İleri

Maskeli bir ampulün ışığında derinliği ölçen tayfanın sesi duyuluyordu:

—Kırk yedi!

Bu rakamı mayın başındaki er de, mayının alt kısmındaki bir vidaya bağlı kolu 47 rakamı üzerine getiriyor, elindeki pimi vidanın deliğine sokup, çıkmaması için kıvırdıktan sonra:

—Hazır, diyerek sesleniyor ve çekiliyor. Sonra da tekerlek üzerindeki mayın arkadan denize indiriliyor ve gemi hemen yer değiştiriyordu. Bütün mayınlar atılıncaya kadar bu hareket ve komuta böyle devam etti ve nihayet Binbaşı Nazmi Bey'in sesi duyuldu:

—Eh çocuklar hepinize geçmiş olsun, bu işi de başardık ve hem de çok mükemmel olarak başardık. Çağır varda bandırayı, üç yeşil bir kırmızı çaksın.

—Sancaktan verin ki dışarıdan görünmesin. Saat 03.20 yaz raporu...

—Başüstüne Binbaşım, diyerek not aldı ve komuta borusuna bağırdı:

—Dikkat! makineler tam yol ileri!

Nusret karşı kıyıya doğru bütün hızı ile süzülürken, sancaktan üç yeşil ve bir kırmızı ışık muntazam fasılalarla yandı, söndü. Bu Müstahkem Mevki'ye verilen başarı işaretiydi. Cevad bu işareti sabırsızlıkla beklemekte idi. Bu haberi ulaştıran gözcüye mutadı veçhile bir mecidiye bahşiş vermişti. Nusret yavaşça

Çanakkale'ye doğru dönüyor, gemide ses seda yok. Deniz çırpıntılı, sabah rüzgârı çıkmış bu yüzden dönüş şartları daha tehlikeli, akıntı gemiyi yerinde saydırıyor. Nihayet bütün güçlükleri yenen Nusret mayın gemimiz saat 05.40'da Çanakkale'ye geliyor. İşte 18 Mart zaferimizin şerefli kahramanlarından Nusret ve onun fedakâr mensuplarının şanlı hikâyesi böyle sona eriyor.”⁴

Türk tarihinin dönüm noktalarından biri olan Çanakkale Zaferi'nin kazanılmasında bin bir güçlkle karşılaşmıştır. Bu muhteşem zaferin kazanılmasında Nusret Mayın gemisi ve onun vatani için canını hiçe sayan kahraman mürettebatı oldukça büyük bir paya sahiptirler. Ege'nin soğuk sularına bırakılan her mayın yenilmez Armada için bir kâbus olmuştur. Başta Churchill olmak üzere İtilaf Devletlerinin heveslerini kursaklarında bırakmıştır. Her mayının patlaması Rusya'nın umutlarını biraz daha söndürürken Mehmetçiğin kazanma isteğini artırmıştır. Nusret'in bıraktığı her mayın binlerce askerimizin ölümünü engellediği gibi Türk'ün namus ve şerefini de kurtarmıştır.

18 Mart sabahından itibaren boğaza hareket etmeye başlayan düşman gemilerini hiç beklemedikleri bir sürpriz karşılayacaktı. İlk olarak 18 Mart'ta 14.00 sıralarında 3. Tümen'de yer alan Suffren ve ardından Bouvet hızla boğazı terk etti. Bouvet, Anadolu Hamidiye tabyalarının top atışlarına hedef olduktan 3 dakika sonra, üst üste iki - üç patlamayla Çanakkale Boğazına hızla gömüldü. Bouvet'e yakın muhrip ve İstimbotlar hemen bölgeye ulaşılsa da ancak 20 denizciyi kurtarabildiler. Başta geminin Komutanı Albay Rageot olmak üzere tam 603 kişi boğularak can verdi.

⁴N.Hakkı Uluğ, Çanakkale Destanı'nın 50.Yılı, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı yayınları, Ankara 1965, s.16-23

3. Tümeden isabet alan diğer bir gemide Goulois idi. Türk topçularının hedefi haline gelen Goulois, büyük yaralar alarak boğazı terk etmişti. Diğer yandan İngiliz Muharebe Kruvazörü Inflexible de Nusret mayın gemisinin dağıttığı mayınlara çarparak büyük bir yara almış, güçlkle Bozcaada'ya ulaşabilmişti. Bu durumu gören, Ocean - İrresistible, Albion, Venegance, Swiftsure ve Majestic gemileri, sahilden gelen top atışlarından uzaklaşmaya çalıştılar.

Amiral de Robeck bu durumdan oldukça sıkılmış ve sinirleri gerilmişti. Derhal boğazın mayınlardan temizlenmesi emrini verdiyse de mayın imha gemileri, Türk topçularının isabetli atışlarından dolayı boğaza yaklaşamamıştı. Hatta isabet alacakları korkusuyla, Amiral de Robeck'in emrini yerine getirilmeden geri döndüler. Boğazda Nusret mayın gemisinden dökülen mayınlardan bir tanesine de Inflexible'nin yanında hareket eden Ocean çarptı ve o da boğazın karanlık sularına gömüldü. Bir süre sonra Suffren savaş gemisinin de batması üzerine, Amiral de Robeck'in emriyle İtilaf donanması geri çekilmek zorunda kaldı. 18 Mart'taki Türk topçusu ve mayıncısının zaferiyle tüm dünya şaşkına dönmüştü.

Albay Wehrle'nin raporuna göre, Çanakkale Boğazı'na itilafın 16 büyük gemisi saldırmış; ancak dönemin o en güçlü donanması tek düze toplara sahip Osmanlı tabyalarını geçememişti. Aslında savaşın başından itibaren adilane bir duruma rastlamak olanaksızdı. Çanakkale Savaşı öncesi itilaf kuvvetleri ile Osmanlı Devleti'nin deniz güçlerini karşılaştırıldığında, büyük farkların olduğu görülmekteydi.

Osmanlı Devleti'nde 4 kruvazör, 2 torpido, 8 Muhrip, 10 torpido botu, 18 gambot ve 17 çeşitli gemi ile toplam 62 adet silahlı bir deniz gücüne sahipti. Buna karşı itilaf devletlerinden

İngiltere, irili ufaklı 101 gemi; Fransa 33 gemi ve Rusya ise 41 gemi ile savaşa girmişti. Toplamda 175 savaş gemisine sahip İtilaf güçleri, Çanakkale Boğazı'nın silah üstünlüğüyle geçilemeyeceğini görmüşlerdi. Bu durumun daha iyi anlaşılabilmesi için, Boğazda savaşa katılmış 622 İtilaf kuvvetleri topuna karşı, Osmanlı Devleti'ne ait 179 topun varlığını göz önünde tutmakta yarar vardır.

İtilaf kuvvetlerine ait gemiler, 15 Mart zaferinden sonra boğazı zorlamak için yine saldırmış olsalar da pek başarılı olamadılar. 18 Mart deniz savaşından yaklaşık iki ay sonra yine boğazlarda “Muavenet-i Milliye” destroyeri, İngilizlerin ünlü “Goliath” zırhlısını da karanlık sulara gömdü (13 Mayıs 1915). Yine bu olaydan 1 gün önce Triumph daha sonraki tarihlerde ise, müttefik kuvvetlerden Alman denizaltıları, Majestic zırhlılarını da boğaza gömdüler. Çanakkale Cephesinin, Liman Van Sanders'ten sonra en yetkili komutanı olan Esat Paşa, Triumph zırhlısının batışını hatıralarında şöyle anlatmıştır:

“Arıburnu ve Kabatepe arasında, Triumph zırhlısının yana yattığını, topçu kumandanı Hasan Rıza Bey haber verdi. Dürbüne koştum. Hakikaten zırhlının direklerini takriben 30 dereceye kadar eğilmiş bir vaziyette gördüm.

“Mürettebatının bir kısmı denize atlıyor, etraftan torpidolar ve tahlisiye vapur ve sandallar yanaşıyordu. Öbür taraftan ne kadar nakliye ve zırhlı gemi mevcutsa, acele olarak açılıp hızlı seyirle İmroz adasına doğru gitti. Bu esnada Triumph, süratle meyillenmeye başladı ve birdenbire yana yattı. Müteakiben omurgası havaya gelmek üzere altüst oldu. Direkleri semaya müteveccihken, sular fişkırıyor ve bu sebepten tahlisiye sandalları yanaşamıyordu. Zırhlıların etrafında bulunan ağlar, denize düşenleri altına almış, kurtulmak ihtimalinden

vazgeçmemiştir. Bu anda, kaplumbağa gibi kırmızı bir sırttan başka bir şey görünmez oldu. Bu sırtın burun tarafı, tedricen denizin dibine teveccüh etti ve kıçındaki çifte uskur görünmeye başladı. On dakika geçmeden, yunus balığı gibi bir takla atarak görünmez oldu. Deniz büyük köpükler içinde kaldı. Zırhlının mürettebatının ancak yarısı kadarı kurtulabildi. Triumph'un 700 mürettebatı vardı.”⁵

Böylece İtilaf devletleri, artık deniz yoluyla boğazdan geçemeyeceklerini anlamışlardı.

Deniz savaşlarını değerlendirdiğimizde, İtilaf donanmasının büyük kayıplar verdiğini net bir şekilde görebiliriz. İngiltere ve Fransa'nın 4 denizaltı, 3 büyük zırhlı ve küçük gemileri boğazın derinliklerinde yok oldu.

Çanakkale boğazının yamaçlarına sayısız top mermisi atan İtilaf donanması fazla bir başarı elde edemedi. Bir İngiliz yüzbaşısı hatıra defterine, Türk tabyalarına atılan top mermileriyle ilgili şu notu düşmüştü: “Ateş hızımız onları şaşırtmış olmalıydı. Bir İnsanın çevresine dakikada 1500 kilo mermi yağması epey sinir bozucu olmalı...” İngiliz ve Fransız subayları karşılardaki kahraman Mehmetçiğin içinde bulunduğu haliyet-i ruhiyesini ve yüksek imanı bilmediğinden olsa gerek, olaya bu gözle bakıyordu. Türk tabyalarında ise, Albay Cevat Paşa'nın raporuna göre, 200 kadar askerimiz şehit olmuştu. Albay Wehrle'nin raporuna göre Bouvet, Irresistible ve Ocean zırhlıları mürettebatının yarısını da yanlarına alarak batarken; pek çok gemi de ağır yaralar almıştı.

⁵ Esat Paşa, Esat Paşa'nın Çanakkale Savaşı Hatıraları, Örgün yayınevi, İstanbul,2003 s.8-9

Bu gemilerin kurtarılması için uğraşan birçok gemi ise, Türk topçuları tarafından batırılmıştı.

Çanakkale Savaşı'nın kazanılmasında, Alman Yüzbaşı Vassidla'nın idaresindeki Hamidiye Tabyasının atışları ve torpil uzmanı olarak çalışan Üsteğmen Ceehel'in Erenköy Körfezi'ne 18 Mart öncesi döktürdüğü mayınlar önemli rol oynamıştır. 18 Mart, Türk denizcileri için zafer günü olmuştur. Bu büyük zafer anısına, Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanı Cevat Paşa'ya "18 Mart Kahramanı" unvanı verilmiştir.

18 Mart Deniz Zaferinin diğer kahramanlarından Yüzbaşı Hakkı Bey'in akıbeti ve Binbaşı Nazmi Bey'in savaş sonrasındaki hayat şöyle devam etmiştir:

"Nusret düşman gemilerinin ve tepelerdeki bizim projektörlerimizin ışık düellosu altında hızla geri dönüyordu. Gemi komutanı Yüzbaşı Hakkı Beyin sert komutu yankılandı:

—Makineler tam yol ileri...

O anlarda duyulan heyecan, yaşanan sıkıntı bir ömrü doldurabilir. Nazmi Bey sevinçle, kader arkadaşının omzuna vurdu:

—Geçmiş olsun Hakkı!

Fakat Yüzbaşı Tophaneli Hakkı Bey cevap veremedi. Nusret mayın gemisinin komutanının hasta kalbi bu ışık savaşındaki heyecana dayanamamış, heyecan kasırgası içinde duruvermişti.

Şimdi Nusret, büyük bir gurur ve duran bir yürek taşıyordu.

Ancak Yüzbaşı ve Nazmi Beyler, denizcilik tarihimizin şanlı sayfalarının yeni bir köşesinde, göreve bağlılık, cesaret ve fedakârlık simgesi olarak hakları olan yerleri aldılar.

18 Mart 1915 tarihinde kazanılan başarının en önemli sahibi Hafız Nazmi Bey, Binbaşılıktan

emekli oldu. Ölümüne dek deniz yolarında kılavuz kaptanlık yaptı. Yaşadığı sürece alçak gönüllülüğünden ve utangaçlığından hiçbir şey yitirmedi. Yaşamı boyunca onu pek az gazeteci konuşturabildi...

1940 yılının 5 Mayıs günü Tophane Rıhtımından bir küçük römorköre konmuş, al bayrağa sarılı bir tabut çok az insanın katıldığı bir törenle kaldırıldı. Bu muhterem cenaze, 18 Mart zaferi kazandıranların başı, Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı Mayın Grup Komutanı Binbaşı Nazmi(Akpınar) Bey'di.65 yıllık ömür bir an olsun vatan sevgisinden uzak kalmamıştı.”⁶

Çanakkale Kahramanı olan Tophaneli Hakkı ve Nazmi Beyler gibi birçok şehit ve gazimize daha sonraki yıllarda gereken ilginin gösterilmemiş, maalesef unutulmuşlardır.

18 Mart Deniz Zaferi'nin Yansımaları

18 Mart günü dünyada 'Yenilmez Armada' olarak tanınan İttifak kuvvetlerinin donanması, büyük bir bozguna uğradı. Bu durum; dost, düşman herkesi şaşkına çevirmişti. İtilaf donanmasının bozguna uğraması, Türk halkının ve ordusunun da moralini yükseltmişti. Milli birlik ve beraberliğin oluşmasında önemli ölçüde etkisi oldu. Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda büyük acılar yaşayan Osmanlı halkı, başarının haklı gururunu yaşıyordu. Tüm dünya, Çanakkale Boğazı'ndaki savaşta, Osmanlı Devleti'nin başarısını konuşur hale gelmişti. İngiltere ve Fransa'nın sömürgesi altındaki Müslüman şehirlerde halk sevinç gösterileri düzenledi. Bu durum ise, İngiltere ve Fransa'da büyük bir moral çöküşüne neden oldu. Churchill ve Amiral de

⁶Erol Mütercimler, a.g.e, s.182

Robeck'in planlarının başarısız olması, İtilaf kuvvetleri arasında büyük bir hayal kırıklığına neden oldu.

Çanakkale'nin geçilememesi Osmanlı Devleti kadar Almanya'yı da sevindirirken, Rusya'yı ise İtilaf devletleri arasındaki en kederli devlet durumuna sürüklemiştir. Almanya Osmanlı Devletinin savaşı kazanmasını pek beklemiyordu. Deniz zaferi İtilaflar da olduğu gibi Almanlarda da şaşkınlık oluşturmuştu. Rusya ise 18 Mart sonrasında iç politikada daha zor günler geçirmeye başladı. Halk savaş karşıtı sloganlarını daha yüksek sesle dilendirmeye başladı. Nusret'in dillere destan başarısı Paris, Londra ve Moskova sokaklarında yasa neden olurken İstanbul ve diğer Anadolu sokaklarında bayram sevinci yaşattı. İtilaf devletleri küçümsedikleri Türk askerinin şamarıyla şakına döndü. İngiltere ve Fransa da hükümetlerin eleştirilmeye başlanması üzerine başarısızlığın faturası deniz subaylarına kesildi. Denizdeki başarısızlığın oluşturduğu kasvetli havayı dağıtmak isteyen İtilaf Devletleri ülke içindeki muhalefeti yatıştırmak, Rusya'ya bir an önce yardım ulaştırmak, Osmanlıdan hesap sormak ve esir milletlerde kıpırdamaya başlayan özgürlük hevesini sindirmek amacıyla kara harekâtına karar verdiler.

18 Mart Çanakkale Deniz zaferinin kazanılmasının sonrasında bir açıklama yapan İngiliz Denizcilik Bakanı Churchill yenilgiyi ve üzerlerinde bıraktığı yansımalarını bir itiraf niteliğinde şöyle aktarmıştır: "Nusret'in gizlice döktüğü mayınlar, savaşın devamı ve dünyanın geleceği akımından diğer bütün çabalardan daha kesin sonuçlu olmuştur. Bu engel İngilizler tarafından başarıyla başlatılmış bulunan Çanakkale operasyonunu durduran birçok psikolojik olaylara neden oldu. Sadece tek başına bu mayın engelidir ki Osmanlı'yı yenilgiden kurtarmış ve savaşı uzatmıştır. Bu yüzden

yenilenler gibi yenenler de sarsıldı. Kemiklerini Fransa, Polonya, Galiçya, Balkanlar, Filistin, Suriye ve Kuzey İtalya savaş alanlarının örttüğü 6–7 milyon insan, düşmanlarının kurşun ve top mermileri ile değil, 18 Mart 1915 sabahı Çanakkale Boğaz'ının güçlü akıntısı altında ağırlıklarının bağlı bulunduğu tel hatlar üzerinde gerili duran 26 adet mayın yüzünden mahvolup gitti.”⁷

İngiliz Denizcilik Bakanı Churchill, koskoca yenilgiyi allayıp pullayıp ustaca sadece 26 mayına ve onları taşıyan tele bağlıyordu. Batılı kafasının aldığı ancak bu kadardı. Her şeyi maddede arayan, maneviyattan nasibinin almamış bir nesil yetişmişti son iki asır Avrupa’da. Oysa Çanakkale sırtlarındaki tabyalarda yüce ruhların maneviyatı yer tutmaktaydı. Bir tarafta 276 kiloluk dev mermiyi insanüstü bir gayretle üç kez kaldıran Seyit Onbaşı, diğer tarafta Cevat Paşa’ya, “Paşam benim gözlerim göreceğini gördü üzülmeysin” diyecek kadar bahtiyar, gözünü kaybetmiş gazilerimiz vardı. Kimileri ezilmiş kollarını koparıp, bana tek kolda yeter diyor, kimileri arkadaşları gibi şehit düşmediklerine ağlıyordu. Evet, boğaza dökülen 26 mayın çok iş yapmıştı. Ama asıl işi, o mayınları döken kahraman subaylarımızla, tabyalarda toprak altında kalan ulu şehitlerimiz yapmıştı.

Çanakkale Zaferi’nin Kahramanlarında Biri; Seyit Onbaşı

Balıkesir’e bağlı Edremit’in Çamlık Köyü’nden Abdurrahman oğlu Seyit, seferberlik ilan edildikten sonra Çanakkale’ye savaşmak

⁷Ekrem Şama, Şu Boğaz Harbi, Gonca Yayın Evi, 2004 s.92

üzere gelmişti. Seyit Onbaşı'nın bu ilk savaş deneyimi olmayacaktı. Çünkü daha önce Balkan Savaşına katılmış ve gazi olarak köyüne dönmüştü. Burada aldığı kısa süreli eğitimin ardından cepheye gönderilen Seyit, Takım Subayı Fehmi Bey'in idaresinde Mecidiye Tabyasında görevlendirilmişti. Mecidiye Tabyası'nın ağır bombardımana tutulduğu sırada, cephanelik patlamış ve 16 şehit veren takımdan 24 kişi de ağır yaralanmıştı. Tabya'da saldırıdan yara almayan iki kişi kalmıştı: Seyit Onbaşı ve arkadaşı Niğdeli Ali.

Seyit, yakın arkadaşlarının, hemen yanı başında şehit oluşlarına tanık olmuştu. Sonra, denizden sürekli ateş eden gemilere baktı. İçini büyük bir ateş kaplamıştı.

Seyit, Tabya içerisindeki topları ve hedef almamış mermileri fark etti. Topların birçoğu parçalanırken, birçoğu da toprak altında kalmıştı. Sonunda bir topun, arızalı olsa bile yine de çalışabildiğini fark etti. Fakat topun mermiyi kaldıracak aleti bozulmuştu. Seyit, bir anda top mermisini sırtlayarak omzuna almaya çalıştı. Mermi 276 kilo geliyordu. Mermi, aynı zamanda gres yağına da bulandığı için Seyit'in elleri kaydı. Seyit, ellerini toprağa sürdükten sonra yeniden denedi ve 276 kilo ağırlığındaki topu sendeleyerek kaldırdı ve topun mekanizmasına sürdü. Bildikleri kadarıyla nişan alarak, topu ateşledi. Ancak mermi hedefinden daha uzağa gitti. Başarısız olmuştu. Seyit, ikinci mermiyi de topa sürdükten sonra yine ateşledi. Bu kez de top, hedefin çok gerisine düşmüştü. Seyit üçüncü mermiyi, arkadaşı Ali'nin de yardımıyla topa yerleştirdi. Ateş edilmesiyle birlikte üçüncü mermi, Ocean adlı geminin su kesiminde patladı. O anda geminin dümen tertibatı bozuldu. Zaten bir süre sonra da Ocean adlı İngiliz gemisi mayınlara çarparak batacaktı.

Seyit Onbaşı, tarihte ender yaşanmış kahramanlıklardan birini göstermişti. Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevki komutanı Cevat Paşa Seyit Onbaşının kahramanlığını duymuştu. Cevat Paşa bu inanılması güç davranışı gerçekleştiren Seyit Onbaşığı görmek ve ödüllendirmek için yanına gitti. Seyit Onbaşından fotoğraf çektirmek amacıyla yeniden topun 276 kiloluk mermisini kaldırmasını istemiştir. Seyit Onbaşı Cevat Paşanın isteğini yerine getirmeye çalışmış ancak başarılı olamamıştır. Bunun üzerine Seyit Onbaşı Cevat Paşaya “Ben bu mermileri kaldırırken gönlüm, Allah’ın feyziyle doldu. Ancak bu kuvvetin sırrı o anda bana Allah’ın ihsan ettiği bir vergi idi. Bu ağırlığı kaldıracak kadar bir makama varmışsam bu dua ve rıza ile olmuştur. Ancak şimdi kaldırmam mümkün değildir kumandanım” cevabını vermiştir. Savaşın psikolojisi ve kuşkusuz yaratıcının büyük desteğiyle Seyit Onbaşı, üst üste 276 kiloluk mermileri omuz seviyesindeki topa yerleştirmiş ve vurduğu savaş gemisiyle savaşın kaderinin değiştirilmesinde etkili olmuştur. Cevat Paşa, Seyit Onbaşığı üstün başarısından dolayı ödüllendirmek istemiştir. Cevat Paşa, Er Seyit’e “Onbaşı” rütbesini vermiştir. Ancak bu ödülün az olduğu kanısında olan Cevat Paşa Seyit Onbaşının başka bir isteğinin olup olmadığını sorunca Seyit Onbaşı askere verilen el kadar peksimetten iki tane verilmesini ister. Bunun üzerine Cevat Paşa’nın emriyle Seyit Onbaşı’ya iki tane peksimet verilmeye başlanır. Ancak kısa bir süre sonra tek peksimetle karnın doymamasına rağmen, can yoldaşlarının aç olduğunu düşünen Seyit Onbaşı ikinci peksimet hakkından vazgeçmiştir. Seyit Onbaşı, sadece cephedeki cesareti ve başarısıyla değil, alicenaplığı, yüksek erdem ve güzel ahlakıyla da örnek bir Türk insanı olduğunu ispatlamıştır.

Seyit Onbaşı, savaştan sonra köyüne dönüp kömürcülük yaparak ve odun satarak geçimini

sağlamış, bir süre de Havran'da zeytin fabrikasında hamallık yapmıştır. Hamallık yaparken hastalanan Seyit Onbaşı veremden ölmüştür (Kasım 1939).Seyit onbaşı Çanakkale Savaşından 21 yıl sonra Mustafa Kemal ile karşılaşmıştır. Mustafa Kemal Balıkesir'e Çanakkale-Balıkesir yolunun açılışı için geldiğinde ilk olarak mahalli idarecilere ve kaymakama Koca Seyit'i tanıyıp tanımadıklarını sormuştur. Paşa'nın yanındaki görevliler tanımadıklarını söyleyince hemen bulunup getirilmesini emretmiştir. Mahalli idarecilere ve kaymakama "Yaptığınız, milletin kahramanlarına vefasızlıktır... Kendisini tanıyın ki, bu topraklar üzerinde yaşamının bir bedeli olduğu bilinsin..."diyerek tepkisini göstermiştir. Bunun üzerine apar topar Seyit Onbaşı'yı armaya başlayan görevliler zorda olsa Koca Seyit'i bulmuşlardı. Kaymakam odasında dinlendirilen Seyit Onbaşıya, tıraş edildikten sonra, nahiye müdürünün elbisesi giydirilmiş ve Paşa'nın huzuruna çıkarılmıştır. Mustafa Kemal, Seyit Onbaşı'yı görünce, huzuruna getirilirken kılık ve kıyafetinde değişiklik yapıldığını fark etmişti. Bunun üzerine "Koca Seyit, bu elbise sana çok yakışmış, onu nerden aldın?" diye sormuştur. Yalan söyleyemeyen Seyit Onbaşı "Paşam sizin geldiğinizi ban haber verdiler. Çok sevindim. Beni arattığınızı duyunca, dünyalar benim oldu... Bana bu elbiseyi giydirdiler. Kaymakam Bey öyle uygun gördü..."cevabını vermiştir. Bu durum karşısında Mustafa kemal yakınındaki kaymakam ve mahalli idarecilere dönerek "Siz! Vatani için, Milleti için Namusu için canını ortaya koyan böyle insanları bu kadar mı tanıyor sunuz? Eğer siz onları tanımazsanız; geleceğinizi göremezsiniz. Hedeflerinizi bilemezsiniz."⁸ diyerek hem uyarılmış hem de haklı tepkisini yansıtmıştır

⁸ Cumhuriyetimizin Ön sözü Çanakkale, Murat

Seyit Onbaşıya, Mustafa Kemal'in emri ile Havran Kaymakamlığına belirli bir maaş bağlansa da Seyit Onbaşı bu maaşı hiç kullanmamıştır.

Çanakkale Savaşları yüz binlerce şehide ve bir o kadar da gaziye ait hatıralarla doludur. Son yıllarda devletimizin Çanakkale Şehitliğine verdiği değer ve yaptığı çalışmalar takdire şayandır. Burada hükümetler kadar belediyelerimize, esnaflarımıza, ilköğretimden üniversitelerimize kadar tüm eğitim kurumlarımıza, iş adamlarımıza, camii cemaatlerimize, derneklerimize ve vakıflarımıza çok büyük işler düşmektedir. İstanbul ve bazı büyük şehir belediyeleri ile yine bu şehirlere bağlı ilçe belediyeleri Çanakkale Şehitliğine ücretsiz turlar düzenlemektedir. Bu konuda hassas olan kişi ve kurumlara kendi adıma teşekkür ediyorum.

Gelibolu'ya her gidişimde Türk şehitliğinin yanında İtilaf Devletlerine ait şehitliğe de uğruyorum. Her defasında Yeni Zelanda, Avustralya, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerden gelen turistleri görüyorum. İnsanlar binlerce kilometre uzaktan gelerek atalarını yalnız bırakmıyorlar. Hakkâri'den Halep'e, Maraş'tan Sinop'a, Kars'tan İzmir'e kadar tüm yurdumuzun her köşesinden şehidimizin bulunduğu Gelibolu'ya daha fazla hassasiyet göstermeliyiz. Unutmamalıyız ki, bu üzerinde özgürce yaşadığımız, vatanımız diyebildiğimiz bu toprak parçasının altında binlerce kefensiz yatan şehitlerimiz vardır. Bu gün sahip olduğumuz, hasiyetimizi, şerefimizi ve vatanımızı Çanakkale Cephesi'nde toprağa düşmüş körpecik bedenlere borçluyuz.

Çanakkale Kara Savaşları

İtilaf Devletleri, Çanakkale Boğazı'nda ummadıkları bir bozguna uğramışlardı. Dünyada “Yenilmez Armada” olarak nam salmış İtilaf donanması, Çanakkale’de Türk topçularının ve mayıncılarının hezimetine uğramışlardı. İngiltere ve Fransa’da durumun ciddiyeti, gelen raporlarla daha iyi anlaşılmaktaydı. Winston Churchill ve LordKitcheneer’in planları, gerçekleşmeyen bir hayal olarak kalmış; Amiral De Robeck’in İstanbul’un II. Fatih’i olma hevesi, boğazın karanlık sularına gömülmüştü.

İtilaf devletlerinde, savaşın kaderiyle ilgili endişeler artmaya başlamıştı. Rusya, denizden yardımın gelmemesi üzerine zor durumda kaldı. Bu zor durumdan yararlanmak isteyen Çar Nikolai’nin muhalifleri (Bolşevikler), giderek Rusya’da etkinliklerini arttırıyorlardı.

Almanya ise Halil Mentеше Bey’in yardım isteklerini geçiştirirken, Çanakkale’deki 18 Mart zaferine şaşırılmıştı. Öte yandan, daha önce Osmanlı’ya gönderdiği subayları da göz önünde tutarak, zaferden kendine pay çıkarmasını da bilmişti. 18 Mart’ı örnek göstererek İtilaf devletlerinin yenilebileceği yönündeki propagandasını arttırmıştı.

İstanbul’da ise, sabık Sultan II. Abdülhamit haklı çıkıyordu: İstanbul’un boşaltılması yönünde görüş birliğine varan İttihat ve Terakki Hükümeti ile Mehmet Reşat, emirlerindeki Türk ordusunun neler yapabileceğini artık yeni yeni görebiliyorlardı. Ama kendilerine de zaferden pay çıkarmadan da duramıyorlardı.

İtilaf devletleri denizde uğradıkları hezimetin intikamını almak, İstanbul’a ulaşmak ve müttefikleri Rus Çarı Nikolai’nin yardımına yetişmek gibi görünen hedefler doğrultusunda

kara harekâtına karar verdiler. Amiral De Robeck'in denizde başarısız olmasının ardından, kara ordusuna görev verildi. Kara Ordusu komutanlığına, diğer adıyla Akdeniz Müttefik Kuvvetleri Baş Kumandanlığı'na ise Sir Ian Hamilton atandı. Sir Hamilton'un emrine Tunus, Cezayir, Senegal, Fransa, İngiltere, Mısır, Sudan, Hindistan, Yeni Zelanda, Avustralya, gibi birçok ülkeden (en az 29 ülke) gelen yaklaşık 75 bin kişilik bir ordu verilmişti. Kısa süre içerisinde Mısır'da eğitimden geçirilen bu ordu Ege adalarına yerleştirildi. Sir Hamilton, genel karargâh olarak belirledikleri Limni Adası Mondros Limanında, çıkarmanın planlarını kurmaylarıyla birlikte yaptı. Buna göre ordu, Arı Burnu Cephesi'ne çıkarma yapmak için, General Birdwood'un komutasında Avustralya ve Yeni Zelanda kolordusu; Seddül Bahir kesimi içinde İngiliz ve Fransızlardan oluşan General HunterWeston ile General d'Amade komutasında bir kolordu şeklinde bölümlere ayrılmıştı.

Osmanlı Devleti ise İtilaf devletlerinin yeniden saldırıya geçmesi ve olası saldırının karadan yapılması durumunu göz önünde bulundurarak, hazırlık çalışmalarına başlamıştı. Çanakkale'de 80 bin kişiden oluşan 5. Ordu kuvvetleri hazır durumda bekletiyordu. 5. Ordu komutanlığına ise 24 Mart itibariyle Alman Mareşal Liman VonSanders getirilmişti. 5. Ordunun alt komuta kademeleri ise Alman ve Türk subayları arasında paylaştırılmıştı. Bolayır civarında görevlendirilmek üzere 5. ve 7. Fırkaların komutanlığına Miralay VonSanderstein ve Remzi Bey, Gelibolu yarımadasında görev yapacak olan 9. Fırka komutanlığına Kaymakam Sami Bey atanmıştı. Orduya yardımcı kuvvet olarak Tekirdağ ve civarına 19. Fırka komutanı olarak Kaymakam Mustafa Kemal Bey ve 2. Fırka komutanlığına ise Refet Bey getirilmişti. Bir süre sonra da daha önce bölgenin savunmasından sorumlu olan 3.

Kolordu ve ayrıca 15. Kolordu da 5. Ordunun emrine verildi.

5. Ordu Kurmay başkanlığına Yarbay Kazım (İnanç), 3. Kolordu komutanlığına Tuğgeneral Esat Paşa, 14. Kolordu komutanlığına Tuğgeneral Trommer Paşa ve 5. Kolordu komutanlığına da Albay Fevzi Bey atanmışlardı.

İtilaf Kuvvetleri karargâhında uzun süren incelemeler ve istihbarat raporları doğrultusunda çıkarma planı şöyle belirlenmişti: İlk olarak iki cephe üzerinden harekete geçilecekti. İlk kuvvetler yani 29. İngiliz Tümeni ve Fransız kuvvetleri Gelibolu'nun güney ucundan 4 yerde karaya ayak basacaklardı. İlk olarak bu kuvvetler Alçı Tepe'yi ele geçirecekler, sonra Kilitbahir yönüne hareket edeceklerdi. Kaba Tepe üzerine General Birdwood komutasında çıkarılacak olan Anzak Ordusu ise Boğazın dar kısmına doğru hareket edecekti. Bu saldırılar yapılırken, bir kısım İtilaf kuvvetleri ise Beşikçe Limanı ve Bolayır güzergâhından şaşırtma amaçlı hamlelerde bulunacaktı. Yine Fransız kuvvetlerinden oluşan bir grup asker ise Kum Kale bölgesinden oyalama amaçlı çıkarma harekâtı yapacaktı. Şüphesiz İtilaf donanmasına ait zırhlılar da çıkarma sırasında ve sonrasında top atışlarıyla askerlere yardım edecekti.

Osmanlı Komutanları da saldırının nereden gelebileceği yönünde strateji geliştiriyorlardı. Ancak ordu komutanlarından Alman subayların görüşleriyle Türk subayların görüşleri birbirine uymuyor ve çoğu zamanda ciddi tartışmalar yaşanıyordu. Alman kurmaylar ve 5. Ordu Komutanı Liman VonSanders Paşa, İtilaf kuvvetlerinin Saros Körfezinden çıkarma yapacaklarını, bu nedenle de ordunun büyük bir bölümünün Saros Körfezine yerleştirilmesini, bir kısmının ise Anafartalar ve Seddül Bahir bölgelerinde tutulmasını; 15. Kolordunun da Anadolu yakasında yer almasını belirtiyordu.

Ayrıca kıyılarda az sayıda öncü ve haberci birliklerin bulunmasında sakınca görmüyordu. Ancak Türk komutanlar bu fikre sıcak bakmıyorlardı. Bazı Türk komutanlar bu duruma itiraz etseler de Liman VonSanders'in rütbe olarak en üstte olması nedeniyle itirazlarına işlerlik kazandıramamışlardır.

Türk komutanları çıkarma yapılabilecek yer olarak, Seddül Bahir ve onun civarında yer alan Morto Koyu ve Zığındere sahilleri ile bunun yanında Kaba Tepe sahillerini görüyorlardı. Saros Körfezinin önemli olduğunu söylüyorlardı ancak, İtilaf kuvvetlerinin acele hareket etmek isteyeceklerini düşünerek, buraya saldırmayacaklarını iddia ediyorlardı. Ancak, Ordunun komutanı Alman Liman VonSanders; başkomutandı ve onun istekleri doğrultusunda bir savunma planı uygulamaya konuldu.

Liman VonSanders Paşa'nın emriyle Ordunun büyük bir bölümü Saros Körfezi'ne gönderilirken, geriye kalanlar ise iç bölgelerde tutuldu. Sahillere ise az sayıda asker gönderilmişti. Sanders Paşa, İtilaf kuvvetlerini iç bölgelerde karşılamayı planlıyordu. Türk subayları ise tam tersine, sahillerde İtilaf kuvvetleri karaya adım atar atmaz geri püskürtme görüşünü savunuyordu. Liman VonSanders Paşa'nın planına güvenmeyen Türk subayları bu duruma itiraz etseler de, ordu komutanı olması hasebiyle Liman VonSanders'in fikirlerine karşı çıkmadılar. Ancak sahil şeridinde konuşlandırılan askerlere ve subaylara tedbirler almaları için emirler vermişlerdi. Kaba Tepe ve civarının savunulması için yapılan hazırlıkları askeri belgeler şöyle gösteriyordu.

“... ”

4- Kaba Tepe'de sahilin tümüne yapılmakta olan tel örgüler, bir iki gün içinde tamamlanacaktır. Tel örgü kazıklarının düşman gözüne karşı tamamıyla belli olmayacak surette

yeşil çalılarla örtülmesi ve sözü edilen kazıkların kuvvetli, derin çakılması, tellerin gevşek bırakılmaması ve altından geçilecek şekilde çaprazlamasına, düzensiz olarak üst ve altından bağlanmasına ve öteki inceliklerine, tabur ve istihkâm bölüğü kumandanları pek çok önem vereceklerdir. Bu kurala ters yapılmış alanlar düzeltilecektir. Tel örgülerin yakından yalayıcı piyade ateşiyle, düşman saldırılarına karşı ateş altında bulundurulması hususu önemle göze alınacaktır. Tel örgüler sahile gayet yakın ve imkân olan yerlerde su içinde yapılmakta beraber, gerilerdeki noksan siperler fırka erkânı tarafından gösterilen yerlerde düzeltilip eklenecek, tamamlanmamış varsa 3. Tabur Kumandanlığı tarafından gösterilerek tamamlanması, 2. Tabur Kumandanlığına arz edilecektir.

5- Değişiklik bitiminde, ordugâhlar hemen mükemmel surette meskenleşerek, düşman tayyarelerine hedef gösterilmeyecek.

6- Tel örgüler hızla bitirilecek. Gündüz düşman gemileri çalışmaya mani olursa gece çalışılacaktır.

7- Kilit bahir ve havuzlarda, kale istihkâm zabiti ile haberleşerek gerekli olan tellerin hızla getirilmesi ve ormandan kazık hazırlanarak, istihkâm kıtasında daima hazır bulundurulmalıdır. Ve hiçbir nedenle malzeme eksikliğinden dolayı zaman kaybetmemesi ve gerek kazık ve gerek tel örgüler taşınma sırasında, daima mesul kişilere verilerek, hiç birinin kaybına ve ötede beride kalmasına meydan verilmemesi istenir. Parça durumunda sağda solda malzeme görülürse mıntıka kumandanı mesul tutulacaktır.”⁹

⁹ Çanakkale Raporu, Binbaşı Halis Bey, Arma Tayınları,1975-s.104-105

27. Alay kumandasında vazifeli Kaymakam Şefik Bey'in aktardığı askeri rapor, Türk ordusunun hazırlıklarından bir kısmını göstermektedir.

İtilaf Devletleri önce Mısır'a gelip eğitilen askerleri Ege adalarına General Hamilton emrine gönderirken, Osmanlı Devleti ise yukarıda sözü edilen hazırlıklarını tamamlıyordu.

İtilaf Devletleri, 25 Nisan sabahının ilk ışıklarıyla, Anadolu yakasından Kum Kale'ye ilk çıkarmalarını yaptılar. 3. Fransız Tümeni tarafından yapılan çıkarma hareketi, bölgedeki sorumlu bölük tarafından karşılandı. Fransızlar, donanma destekli çıkarmalarında, kıyıdaaki Türk sığınaklarını tahrip etiler ve Kum Kale'yi ele geçirdiler. Ancak Kum Kale'den sonra Yenişehir'e saldırılarına rağmen başarılı olamadılar. Kıyıda uzaklaşmaları nedeniyle donanmadan atılan top mermileri, Yenişehir'de pek etkili olmamıştı. Türk birlikleri ise üzerindeki donanma baskısının azalması üzerine güçlü bir saldırı düzenleyerek, Fransız askerlerini püskürttüler. Fransız ve İngiliz askerlerinin Kum Kale ve ardından Yenişehir bölgesine çıkarma yaptığında, bu duruma ihtimal dahi vermeyen Alman subaylarının yanlışlarını anladıklarında iş işten geçmiş oldu. Saros körfezi yönünde yığılmış olan Türk ordusunun toparlanması ve çıkarma yapılan bölgeler yardım götürülmesine dek geçen zamanda çok sayıda asker şehit verildi.

Türk komutanlarının, Alman subaylarından bağımsız verdikleri emirler sayesinde çıkarmanın ilk dakikalarından itibaren karşılık verilebilmiş ve işgallerin ilerlemesi durdurulmuştur.26/27 Nisan gecesi geri çekilen Fransız askerleri bölgeyi boşaltıp, karşıdaki ana orduya katıldılar. Bu ilk çıkarma hareketi, ilk sıcak temas; büyük kayıplara neden oldu. Bu iki günlük mücadele sırasında işgalcilerden 780 asker ölürken; vatanında, toprağında düşman izi görmek

istemeyen Türk ordusu bin 750 şehit verdi. İki günlük çıkarma harekâtının bilânçosu iki taraf için 1500 kişi olmuştur. Bu gelişme Çanakkale kara savaşlarının çetin geçeceğinin ve iki tarafında hedefe ulaşmakta ısrarcı olacağını göstergesiydi.

Anadolu'nun dört bir yanından Çanakkale'ye doğru insan seli başlamıştı. İlk çatışmada verilen 750 şehit ve bir o kadar da yaralının yerini doldurmak için genç yaşlı demeden halk yola çıkmıştı. Bu yolculuğun hakka yolculuk olduğunu bilen analar çocuklarını kınıyorlardı. Çocuklar babalarının gelmeyeceğini bilese de bir umutla kapı eşiğinden yolcu ettiği babasını, yine kapı eşiğinde beklemeye devam ediyordu. Taze gelinlerin, genç kızların ve nice güngörmüş ninelerin gözleri yaşlı kalmıştı geride. Daha bu başlangıçtı. İlk çıkarmanın ardından kara savaşları iki yıla yakın sürdü. Bu süre içerisinde yaşananları aşağıda etraflıca anlatmaya özen gösterdim.

Kumkale ve Yenişehir çıkarmasındaki hezimetin ardından asıl hedeflerine yönelen İtilaf Kuvvetleri, Seddül Bahir'e çıkarma yaptılar. Seddül Bahir çıkarmasının şiddeti öncekinin iki katına yakın oldu. İtilaf donanması, Seddül Bahir yamaçlarında, neredeyse her bir metre kareye bir mermi atarak, ortalığı cehenneme çevirmişti. Tabyaları top atışlarıyla dağılan Türk kuvvetleri ciddi kayıplar vererek yükseklere ve iç kesimlere doğru çekilmek zorunda kaldı. Birçok Türk askeri düşmanla sıcak temasa girmeden top atışlarıyla şehit oldular. Hatta top mermilerinin savurduğu toprak yığınları sığınaktaki askerlerimizin üzerine aniden dolarak canlı canlı gömülmelerine neden oldu.

Donanma desteğini alan İtilaf askerleri, ilk gün Morto Limanı kıyısına (Fransızlar) ve Teke Burnu'nun iki yanına (İngilizler) çıkarma yaptılar da ilerleyemediler.

Seddülbahir'e çıkan İngiliz kuvvetleri, buradaki harabelere yerleşmiş olan birkaç Türk makineli tüfekçisinin hedefi haline gelmişti. İngilizler, karaya çıktıklarından itibaren saldırıya uğramışlardı. Akşam saatlerine değin bir adım ilerleyemeyen İngilizler, 300 kayıp vermişlerdi. İngiliz askerleri, karşılarındaki bir grup gözcü birliği ve makineli tüfekçinin mücadelesini, bir tümene karşı verdiklerini zannetmişlerdi. Bu olay, bölgeyi gözetlemekle görevli 3. Tabur Komutanı Binbaşı Mahmut Bey'in tuttuğu raporlardan derlenen ve Genel Kurmay Harp Dairesi Başkanlığı'nca kitaplaştırılarak bastırılan "1915'de Çanakkale'de Türk" kitabında şöyle anlatılıyor:

"26. Alay 3. Tabur, yarımadanın güney ucundaki yaklaşık 5 kilometrelik kısmın müdafaasına memur edilerek; çıkarmadan iki gün önce, 23 Nisan'da Seddülbahir bölgesine giderek, savunma için yerleşmeye başladı. Tabur, muhtemel çıkarma yeri olan Tekke ve Ertuğrul koyları dâhil, sahilin batıya bakan büyük kısmına iki piyade bölüğünü, Morto koyuna da bir takımını tahsis etmiş; geri kalan iki bölükten az bir kuvvetini de ihtiyatta bulunmak üzere bırakmıştı. Tabur emrinde bulunan bir istihkâm bölüğü, düşman gemilerinin ateş ve projektörleri altında, ancak geceleri avcı hendeklerinin önündeki tel örgüleri tesise çalışıyordu. Taburun emrine ağır silah olarak verilmiş 37,5 milimetrelik dört toptan ikisi, daha çıkarma başlamadan önce düşman bombardımanlarıyla tahrip edilmişti. Hafif veya ağır makineli tüfek ise hiç yoktu.

25 Nisan sabahı saat 04.30 raddelerinde, düşman gemi ateşinin kesif bir surette başlaması üzerine düşman çıkarmasının yaklaştığı anlaşıldığından, ihtiyat bölükleri silah başı ettiler. Avcı hendekleri üzerinde patlayan ağır mermilerin, sahili kaplayan siyah, kesif dumanları, denizde nelerin gizlendiğini anlamaya

imkân vermiyordu. Gemilerin büyük çapta ağır mermileri, korkunç tankalarla birbirini takiben yan yana düşüyor, şarapneller de, pek kesif olarak, hava da infilak ediyordu. Tabur bölgesi o kadar kesif bir ateş altında idi ki, bombardımana tahsis edilen top adedi ile taburun müdafaa mıntıkası arasında nispet kabul etmez bir fark müşahede ediliyordu. Bu kadar kesif ateş karşısında, toprak siperleri, bazen içindekilerle birlikte örtülüyordu. Henüz çıkarma başlamadan, bombardımandan kaynaklanan yaralı ve şehir sayısı, dakikalar ilerledikçe artıyordu. Bu esnada, yürümeye muktedir olan yaralılar, sargı yerine gelmeye başladılar. Bu yaralılar, vazife göremeden kıtalarından ayrılmalarının hüsrânını taşıyan bir eda ile “Vazife görmek nasip olmadan yaralandım, cephanemi manga arkadaşlarıma verdim, tüfeğimi kime teslim edeyim?” diye soruyorlardı.

Taburun ileri kıyısındaki avcı hendeklerini işgal etmiş bölükler, düşman çıkarmasını sükût ve imanla beklerken; ihtiyatta bulunanlar da bazı arkadaşlarının henüz bir iş görmeden, düşman topçu ateşi tesiriyle toprağa gömüldüklerini gördükleri halde, yine sabır ve cesaretle silahlarını kullanma zamanını bekliyorlardı. Ara sıra hendekten başlarını çıkararak vazife zamanının gelip gelmediği anlamak ister gibi, heyecanlı hareketlerini gizleyemiyorlardı. Düşman, mağrur zırhlılarının dakikalarca devam eden bombardımanından sonra, Türk mevzilerinde hayat belirtisi kalmadığına hükmetmiş olacak ki, saat 05.30’a doğru yoğun ateşini hafıfletti; dağılan dumanların arasında, bir büyük savaş gemisi ile birçok kayık ve römorkörün tabur mıntikasını sardıkları; nakliye gemilerinin bazılarının da sahile yüz metre kadar yaklaştıkları fark edildi.

Taburun müdafaa bölgesinin sağ kısımdaki Tekke koyuna, birçok kayığın yanaştığı ve orta kısımda Ertuğrul koyuna girmiş olan büyük bir

nakliye gemisinin, sahile uzanan dubaların üzerinden çıkarmaya başladığı görülmüştür. Seddül Bahir İskelesi ve civarına asker dolu diğer bir nakliye gemisinin yanaşıp çıkarma yapmaya başladığı bir anda idi ki, siperlerinde sabırsızlanan kahramanlar, yegâne silahları olan tüfekleri ile baskın ateşine başladılar. Sahilde en yakın mesafede açılan ateşlerden sonra, koya çıkmak isteyen düşman askerlerinin yüzlercesi, bir anda kıyı boyunca birbirlerinin üzerine cansız düşmeye başladılar. Kahramanların talim ve terbiyesi, disiplin ve atıcılıkları çok iyi olduğundan, atılan hiçbir mermi boşa gitmiyordu.

Nakliye gemilerinin baş tarafına, kum torbaları arkasına yerleştirilen ağır makineli tüfekler, koya çıkanları himaye etmek için mevzilerimizi mütemediyen dövmekte idiler. Bu ateşlere rağmen, avcı siperlerimizdeki kahramanlarımızın fütursuz ve çok müessir mukabil ateşleri karşısında, düşman eratının diğer bir kısmı, canlarını kurtarmak için henüz sahile yanaşmadan kayıklarından denize atlıyorlardı. Bir müddet sonra Ertuğrul koyu kumsalı, düşman cesetleri ile adeta dolmuş bir halde idi. Ertuğrul koyuna çıkmak isteyen bir piyade taburu, 40 dakika gibi kısa bir süre içinde, Ezineli Yahya Çavuş'un 10. Bölüğüne mensup 63 mevcutlu takımı tarafından, bütünüyle imha edilmişti. Seddülbahir iskelesi önünde ki kayıklar, içindeki eratıyla birlikte batırıldı. Tekke Koyunda da düşmanın ağır bir kademesi olan iki tabur tamamen imha edildi. Bu ağır kayıp karşısında düşman çıkarmayı durdurmaya mecbur kaldı.

Saat 06.00'dan sonra düşman donanması, avcı hendeklerine tekrar açtığı ateşin desteği altında, ikinci kademedeki taburlarını çıkarmaya teşebbüs etti ise de mevzileri muhafaza eden Türk kahramanlarının ateşleri karşısında muvaffak olamadı. Önlerinde cereyan eden bu hadise; sahildeki yığın halindeki cesetler, deniz suyunun kırmızılaşan ürkütücü rengi, üçüncü

kademede yanan düşman askerlerini o derece korkutmuş ve yıldırılmış ki; nakliye gemisindeki askerler, karaya çıkmayı reddediyorlardı. Bu durum karşısında subaylar, kılıç çekmiş oldukları halde eratı merdivenlerden inmeye sevk ediyorlardı, ancak bunların da çoğu ateşlerimizden kurtulamıyorlardı.

Kahraman Mehmetçiklerimiz o kadar isabetli atış yapıyordu ki, bazen bir mermi ile birbirine yakın birden fazla düşman erinin aynı zamanda yere düştüğü görülüyordu. Türk Ordusunun, böyle muazzam ateş kudreti karşısında, hiçbir mukavemet gösteremeyeceklerini anlayan düşman sevk ve idaresi, artık çıkarmanın kendilerine neye mal olduğunu idrak edebiliyorlardı.”¹⁰

Mehmetçiğin elinden yazıya dökülmüş bu rapor özeti şunu gösteriyor ki; kanlı bir sabah, işgalci güçler için kıyameti andırmıştı. Kahraman Türk askeri toprağını, şerefini, namusunu korumak için tüm varıyla saldırmıştı. Ezineli Yahya Çavuş ve 63 arkadaşı, Seddül Bahir çıkarmasında 6000 kişiye karşı üstün bir başarı kazanmıştı. Bölgeye çıkarma yapmaya çalışan düşman kuvvetlerinin komutanı, durumu General Hamilton’a şu şekilde ifade ediyordu. “Burası tam donanımlı bir tümenle savunuluyor, burada çıkarma yapmak, daha binlerce erimizin ölümüne neden olur, başka bir çıkış yeri arayalım”¹¹ diyordu. Düşman, 63 kişilik Türk askeri grubunun üstün savunması ve mükemmel silah kullanımı karşısında şaşkına dönmüştü. Yıllar sonra, bu kahramanlık destanı adına dikilen anıt üzerine şunlar yazılacaktı:

¹⁰B.Ateş-B.Bozgeyik-M.kaplan, Gayrı Resmi Yakın Tarih Ansiklopedisi, İstanbul 1993 cilt-1s.92-95

¹¹Ian Hamilton, Gelibolu Günlüğü, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1972, s.113.

“Bir kahraman takım ve de çavuştlar. Tam üç alayla burada, gönülden vuruştular. Düşman tümen sanırdı bu bir avuç askeri, Allah’ı arzu ettiler, akşama kavuştular.”¹²

Ezineli Yahya Çavuş ve 63 arkadaşı şehitlik istemişlerdi ve şahadetleri istedikleri gibi oldu. İngiliz General Hamilton, İtilaf Alaylarının, değirmen taşı karşısındaki buğday tanelerinin ezilmesine benzer şekilde, un ufak oluşunu gördüğünde nasıl bir düşman seçtiklerinin farkına ancak o zaman varmıştı. Başta İngilizler olmak üzere tüm dünya Hasta Adam diye bildikleri Osmanlı’nın, aslında sadece siyasetçilerinin hasta olduğunu, mesele vatan olunca beşikteki bebeğin bile kendince heybetli bir vatansever olacağını böylece görmüştü.

Batıda ise Zığındere kıyılarına çıkarma yapan iki tabur İtilaf kuvveti, Türk askerlerinin etkisiyle bölgede ilerleyemeyerek geri çekilmek zorunda kaldı. Anzaklar ise Arıburnu’nun hemen önünde, daha sonra kendi adlarıyla anılacak olan Anzak Koyuna, sabahın erken saatlerinde 1500 kişi olarak çıkmışlardı. Bölgeye gelen 27. Alay, Anzaklarla mücadele etse de durum kolay değildi. Çünkü Anzaklar, öğle saatlerine kadar bölgeye 6500 kişilik yeni bir kuvvet daha çıkarmışlardı. Buna karşılık bölgede sadece bir tabur Türk askeri vardı. Bu sırada Bolayır hattında, 19. Fırkadan sorumlu olan Yarbay Mustafa Kemal, 57. Alayı alarak Conkbayır ve Koca Tepe taraflarına hareket ederek düşman ilerleyişini durdurmuştu.

İtilaf kuvvetleri deniz kuvvetlerinin desteğiyle gerçekleştirdikleri ilk çıkarma harekâtlarında ciddi zayıtlar vermişlerdi. Donanmanın desteğiyle sahil şeridinde binlerce

¹² Çanakkale’deki Yahya Çavuş ve arkadaşları anısına dikilmiş olan anıtın üzerinde yer almaktadır.

asker yığılmıştı. Türk topçularının ve öncü birliklerinin top atışlarıyla bertaraf edilmesinin ardından ilerleyen düşman kuvvetleri bazı stratejik tepeleri ele geçirdiler. Kara harekâtında çetin siper savaşlarının başlaması için her şey hazırды. İtilaf Kuvvetleri ağır makineli tüfeklerle siperlerini güçlendirip, havadan uçakların verdiği bilgiler neticesinde işgal yönlerini belirleyerek ilerleme fırsatı buldular.

Çanakkale savaşlarının en kanlı dönemleri başlıyordu. Seddül bahir cephesinde, ilk taarruzunu 26 Nisan'da gerçekleştiren İngiliz ve Fransız kuvvetleri, Türk askerlerini çekilmeye zorlamışlardı. 26 Nisan'daki bu saldırı harekâtı sırasında yaklaşık 40 taburla saldırıya geçen İttifak kuvvetlerine, Türkler 9 tabur ile karşılık veriyordu. Seddül Bahirde kendisinden beş kat büyük bir düşmanla karşı karşıya kalan Türk askeri silah ve cephane bakımından da oldukça zayıf olması nedeniyle ciddi kayıplar vererek çekilmek zorunda kalıyordu. İtilaf askerleri ise karşılarında kendileriyle aynı sayıda olmasa da biraz daha fazla bir kuvvetle savaştıklarını düşünüyorlar ve kazandıkları her siper için kendilerini kahraman kabul ediyorlardı.

1 Mayıs'a gelindiğinde, Tekirdağ ve Edirne bölgesinden gelen yardım birlikleriyle birlikte Türk tabur sayısı 19'a yükselmişti. Ancak birkaç günüdür ağır bombardıman altında kalan önceki taburlardan bazılarının asker sayıları bölük seviyesinde dahi değildi. Gündüzleri hava ve deniz kuvvetlerinin saldırılarına maruz kalmak istemeyen Türk askerleri, gece hücumla kalkıyordu. 1-2 ve 3-4 Mayıs günlerinde, gece yarısı düşmanı denize dökmek için harekete geçen Türk askerleri, İtilaf siperlerindeki makineli tüfekler tarafından tarandığı için başarılı olamadı. Bunun ardından donanma ve hava desteği olan İtilaf kuvvetleri, 6 Mayıstan 9 Mayıs'a kadar süren taarruz girişiminde bulundu. Silah ve cephane yönünden zorluk çeken Türk

askeri, güçlü siperlerinin olmaması nedeniyle, gündüzleri donanma ateşine açık bir hedef haline geliyordu. Türk askeri, 3 gün boyunca açık alanda, düşmanın hava, deniz ve kara kuvvetlerine karşı büyük bir kahramanlık örneği gösterdi. Böylece düşman taarruzunun başarılı olması engellendi. Düşman kuvvetlerinin olanca kuvvetle yüklenmesine rağmen istediği başarıyı elde edemiyor olması, başta subaylar olmak üzere erler arasında morallerin bozulmasına neden oluyordu. Türk komutanlar ise, yokluk içinde canlarını dişlerine takarak mücadele eden askerlerini gördükçe gururdan gözleri doluyor ve hiç terettüt etmeden erleriyle şehit olmak için ileri atlıyordu.

15 Mayıs'ta Türk saldırıları sonrasında, bazı bölgeler yeniden geri alındı. 22 Mayıs'ta Fransız askeri, yeni bir taarruza geçti. Türk askeri, bu taarruzu da cansiperane şekilde karşılayarak, Fransız ilerlemesini durdurdu. Bu taarruz sırasında 2 bine yakın Fransız askeri ölürlen; Türk Ordusunda 43 şehit ve yaklaşık 500 yaralı vardı.

İtilaf kuvvetleri ile Türk kuvvetleri arasında yapılan 4 ve 5 Haziran mücadelesinde 65 bin kişilik İtilaf kuvvetine karşılık, Türkler 25 bin kişiyle mücadele etmişti. Bu çatışma sırasında, her iki taraftan da yaklaşık 17 bin asker ölmüştü. Bu askerlerden 9 bin kadarı Türk askeri, geriye kalan ise İtilaf askerleriydi. Siperler ağızlarına kadar asker cesetleriyle dolmuştu. Savaşın kanlı dönemlerinden biri yaşıyordu. Ölen askerlerin cesetleri sıcak havanın etkisiyle kokuyordu. Her iki taraftaki askerler bu insanlık dramı karşısında sonlarının ne olacağını görerek ayakta kalmaya çalışıyordu. Komutanların birkaç saatlik ateşkes kararı sonrasında Kızılay ve Kızılhaç işareti taşıyan askerler siperlerinden çıkarak arkadaşlarının cansız bedenleri toplayıp toplu mezarlara gömüyordu. Daha birkaç saat önce yemek yedikleri, mermi paylaştıkları, gece

nöbette sigara içtikleri, derdinin dinleyip, dert anlattıkları arkadaşlarının ölümlerini toplu mezara gömmek herhalde kolay değildi. İtilaf askerlerinin sınırları yıpranmış haldeydi. Artık neyin savaşını verdiklerini sorgular hale gelmişlerdi. Yüksek sesle bunu sorgulamak isteyenleri İtilaf subayları kendi elleriyle öldürüp hain damgasıyla karalıyorlardı. Türk siperlerinde ise nefsi müdafaada olduklarını bilen ve ölümün hiçlik değil ebedi beka olduğunu gören askerler yer alıyordu. Onlar için ölüm hakka kavuşmaktı. Hakka ulaştıktan sonra geriye kalan et ve kemik yığının hiçbir değeri ve kıymeti yoktu.

Kanlı saldırılardan bir başkasını bu kez 28 Haziran'da İngiliz birlikleri gerçekleştirdi. 5 Temmuz'a kadar devam eden bu savaşlara, Zıgındere Savaşları adı verildi. Bu savaşlar sırasında 14 bin Türk askeri şehit oldu. Kerevizdere Mevkiinde devam eden mücadelelerde ise İtilaf kuvvetleri, yaklaşık 4 bin asker kaybederken, Türk Ordusu, 10 bin kişiyi şehit vermişti. yazın kavurucu sıcağında yürütülen kanlı mücadele binlerce körpecik bedeni eritip yok etmişti. Artık savaş alanında askerler sadece düşman mermisiyle mücadele etmiyordu. Açlık ve susuzluktan çok sayıda asker kırılmıştı. Ölen arkadaşlarının çürüyen vücutları geri kalanlar için ölüm makinası haline gelmişti. Kokuşmuş cesetlere konan sinekler daha sonra sağlık askerlerin olduğu bölgelere giderek her türlü mikrobun yayılmasına neden oluyordu. Su kaynaklarının azlığı ve olan kaynaklarında sinekler ve diğer hayvanların taşıdığı mikroplarla dolu olması nedeniyle salgın hastalıklar, binlerce askerin savaşmadan yok olmasına neden oluyordu.

Haziran sonunda başlayan ve Temmuz ortasına kadar devam eden karşılıklı saldırılarda 30 bine yakın insan ölmüştü. İngilizlerin başını çektiği saldırılar da istenilen sonuç alınmadığı gibi Türkler karşısında büyük hezimetler

yaşanmıştı. Saldırlar daha sonraki ayda da devam etti.6 Ağustos'tan 14 Ağustos'a kadar devam eden şiddetli çatışmalardan da bir sonuç alınamadı. Bu saldırının da başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, iki taraf arasında siper savaşları aralıklı olarak devam etti. İtilaf kuvvetleri, bu bölgede her ne kadar savaşları sürdürseler de ne Alçı Tepe'yi ne de Kitre Köyünü ele geçirememişlerdi. Defalarca bu köy ve tepe iki taraf arasında sürekli olarak el değiştirmişti.

Seddül Bahir çevresindeki savaşlar 236 gün sürmüştü ve İtilaf kuvvetleri başarılı olamamışlardı. Gelibolu'nun güney cephesi bu şekilde devam ederken, kuzey cephesinde de durumlar pek farklı değildi. 25 Nisan'da başlayan çarpışmanın şiddeti, 28 Nisan'a gelindiğinde daha da artmıştı. Bu kanlı savaşa rağmen, iki taraf da birkaç yüz metreden ileriye gidemediler.

Arıburnu'nda yapılan büyük taarruza, 42 bin Türk askeri katılmıştı. 18-19 Mayıs gecesi gerçekleştirilen bu taarruzda Anzaklar cansiperane bir savunma yaptılar. Bu taarruzda 10 bin şehit veren Türk Ordusu başarılı olamadı. Bir süre sonra İtilaf kuvvetleri, Arıburnu'ndan hareketle Koca Çimen Tepe'ye saldırdı. Bir bölümü ise Türkleri arkadan vurmak amacıyla, Suvla limanından saldırıya geçmişti. Bir taraftan da Anafartalara saldıran düşman, üç koldan Türk askerini sıkıştırmıştı. Yapılan kanlı çarpışmalar iki taraf içinde kesin sonuç vermedi. İtilaf Devletleri bazı stratejik tepeleri ele geçirse de gece baskınlarıyla bu tepeler Türkler tarafından büyük bedeller ödenerek geri alındı. Bu bölgede siper savaşları yaz boyunca devam etti. 6 Ağustos'ta kalabalık bir kuvvetle saldırıya geçen İngilizler, Kanlı Sirt üzerine yürümüşlerdi. Ancak istediklerini elde edemeyerek geri çekildiler.

Taarruz yönü 6-7 Ağustos gecesi yön değiştirerek, Koca Çimen Tepe üzerinden kuzeye

yönelmişti. 10 Ağustos'a kadar süren Koca Çimen Tepe taarruzunu, Albay Mustafa Kemal komutasındaki Türk birlikleri Conkbayır'ında durdurmuştu. Bu savaşta İngilizler 12 bin, Türkler ise 18 bin askerini kaybetmişti. 6 Ağustos gecesi 26 bin 750 kişi ile Anafartalara çıkan İngiliz kuvvetleri karşısında, az sayıdaki Türk birlikleri İsmailoğlu Tepesi ile Kireç Tepe'ye çekilmişti. Bu sırada Bolayır hattındaki iki tabur asker de Anafartalara yetişmişti.

8-9 Ağustos gecesi Anafaltalar grubu komutanlığına atanan Albay Mustafa Kemal, askeri dehasını bir kez daha ortaya koyarak Anafaltadaki düşman ilerleyişini durdurdu. 12 Ağustos günü düşman kuvvetleri bir kez daha taarruza geçmelerine rağmen başarılı olamadı. Bu taarruz sırasında, 54. Fırkanın 1. Alayı Türk askerlerine esir düştü. 21-22 Ağustos'ta General Hamilton'un idaresindeki saldırı da başarılı olamadı. Bu saldırı sırasında, 7 bin 500 İngiliz askeri ölürlen, 3 bin 300 Türk askeri şehit olmuştu. Bu başarısızlığın ardından yapılan diğer saldırılar da başarısızlıkla sonuçlandı. 136 gün sürecek olan siper savaşları Anafaltalar cephesinde devam etti. Düşman bu cephelerde de pek fazla ilerleyemedi. Çanakkale'de günler, haftalar hatta aylarca süren siper savaşlarında çok sayıda asker hayatını kaybetmesine rağmen, Türkler vatan savunmasından vazgeçmeyerek düşmanı durdurmayı başardı.

Savaş, cephede siperlerde uzun süre devam etti. Ancak bir yandan savaşın verdiği bıkkınlık, bir yandan açlık, susuzluk, hastalık askerleri çok zor durumda bırakmıştı. Her iki taraf da durumlarından hiç memnun değildi. Ama Türk askeri her türlü zorluğa karşı, vatanını canı pahasına korumayı sürdürdü.

Ekim ayında İngiltere'de kabine değişikliği yaşandı. Yeni kabinede görev alan LordKitcheneer, Kasım ayında cepheye gelerek

askerleri ziyaret etti. LordKitcheneer gördüğü manzara karşısında hayale kapıldıklarını ve hayallerinin hüsrarla sonuçlandığını geçte olsa fark etti. İngiltere'ye döner dönmez hükümeti ikna etmek için çalışmalara başlayan Savaş Bakanı LordKitcheneer çalışmalarında başarılı olarak ordunun geri çekilmesi kararını hükümete kabul ettirdi. İngilizlerin çekilme kararıyla birlikte diğer İtilaf kuvvetleri de çekilmeyi kabul etmek zorunda kaldı.

Kasım ayından itibaren iki taraf arasında küçük çaplı çatışmaların dışında büyük can kayıplarına neden olan savaşlar olmadı.18 Mart'tan itibaren on binlerce canın toprak olduğu cepheye milyonlarca mermi harcanmıştı. Kilometre kareye 6 bin merminin düştüğü Çanakkale'de takatler kesilmiş haldeydi. Düşman askerleri ile Türk askerleri arasında savaştan daha fazlası yaşanır hale gelmişti. Birbirlerine hediyeler fırlatacak kadar ilerleyen ilişkiler savaş halini unutturmuştu. İtilaf askerlerinin ailelerine yazdıkları mektuplar içinde buldukları durumları apaçık ortaya koyuyordu. İngiltere, Fransa, Yeni Zelanda ve Avustralya'da halk artık savaşın bitmesi için hükümetlere karşı protesto yürüyüşleri başlatmışlardı.

Hindistan, Sudan, Mısır ve Senegal topraklarından getirilen askerler karşılarında savaşanların Almanlar olmadığını ve yüzyıllarca bir bayrak altında yaşayan aynı ümmetin evladı olduklarını anladıklarında artık savaşmaktan vazgeçmeye başlamışlardı. Savaşmıyor şeklinde görünmemek için silahlarını boşluğa sıkar hale gelmişlerdi. İtilaf devletleri, deniz savaşının ardından kara savaşında da hezimet yaşadıklarını artık kabullenmek zorunda kalmışlardı.

İtilaf kuvvetleri, İstanbul'a ulaşma hayaliyle geldiği Çanakkale'den gizlice, sessiz sedasız çekilip geldikleri yere dönmeyi uygun gördüler. 19-20 Aralık 1915'te Anafartalar ve

Arıburnu'ndan çekilen itilaf askerleri, 8-9 Ocak gecesi de Seddül Bahir'i gizlice boşalttılar. Çekilme harekâtını oldukça gizli tutan İtilaf Kuvvetleri komutanları, çekilişi emirlerindeki askerlerden dahi saklamışlardı. Sırası gelen birlikler geride hiçbir iz bırakmayacak şekilde toparlanıp gecenin karanlığında gemilere binerek bölgeden uzaklaşıyorlardı. İtilaf Kuvvetlerinin gelişini seyreden Türk birlikleri tabii ki gidişlerini de yakından takip ediyorlardı. Ancak zorunlu olmadıkça çekilen kuvvetlerle çatışmaya girmemeye özen gösteriyorlardı. Çünkü Türk askerinin bölgede bulunmasının amacı maceraperestlik yapmak yâda isteyerek kan dökmek değildi. Onun amacı şerefiyle üzerinde yaşayacağı vatanını korumaktı. Bu yüzden çekilen İtilaf Kuvvetlerine intikamla saldırmak yerine tedbiri elden bırakmadan takip etmeyi uygun görmüştü.

Savaş alını terk eden İtilaf Kuvvetleri her şeylerini yanlarında götürmek isteseler de ölümlerini geride bırakmak zorunda kalmışlardı. Türk ordusu bu konuda da kendine yakışanı yaparak, bu askerlerin mezarlarına dokunmadığı gibi koruması altına alarak takdire şayan bir davranış örneği göstermiş oldu.

İtilaf Devletlerinin Çanakkale'den kaçıışı kademeli olarak yapılmıştı. Bu çekilişi Avrupalı yazarlardan Alan Moorhead "Gelibolu" adlı kitabında bir savaş ustalığı olarak göstermiştir. Gerçek ne kadar öyle olmasa da Avrupa'nın yenilgiyi hazmetmedeki sıkıntısını yansıtmaması açısından Alan Moorheadkulak verelim;

"... Ancak o sırada kahramanlıktan da çok gerekli olan kurnazlık ve disiplindir. Geri çekilmenin ilk aşaması Aralık ayının ikinci haftasında başlar. Her akşam gün batımından sonra Anafartalar ve Anzak koyları küçük gemilerden oluşan filolarla dolar, gece boyunca askerler, hayvanlar ve toplar gemilere bindirilir.

İlk binenler hasta ve yaralıdır, Arkalarından savaş tutsakları gelir, daha sonra da çok sayıda piyade eri askerler mevzilerinden çıkıp, paçavra doladıkları postalları ile sessizce yürürler, ayak sesleri duyulmasın diye rıhtımların üzerine battaniyeler serilir. Sabah olduğunda, küçük filo gözden kaybolmuş köprübaşında yaşam normale dönmüştür. Her günkü asker ve malzeme getirilir, kıyılardan mevzilere sandık ve kutu yüklü aynı katır kervanları gider. Türklerin, katırların sırtındaki kutu ve sandıkların boş olduğunu anlaması, gemilerden inen askerlerin de her gece teknelerle, Gökçeada'ya gönderilen, sabah olunca yeniden Gelibolu'ya taşınan özel bir birlik olduğunu tahmin etmeleri imkânsızdır. Buna benzer bir aldatma da toplara uygulanır. Türkleri sessizliğe alıştırmak, böylelikle son gece geride kalanlar siperlerinden ayrılırken olağandışı bir şeyler yapıldığını göstermemek için, toplar her gece susar piyade de tüfek ve makineli ateşlerinde aynı yöntemi uygulama emri alır.”¹³

Bir İngiliz askeri ise bu olayı şu şekilde ifade etme ihtiyacı duymuştur.

“...Çanakkale seferinin ta başından sonuna kadar, Allah hep Türklerden yana olmuştur. Ancak cephenin boşaltılması sırasında ilk defa İngilizlerin tarafını tutmuş olduğu görülüyordu.”¹⁴

Sonuç olarak İtilaf Kuvvetleri müthiş bir mağlubiyetin ardından kaçarcasına ve sinsi sinsi planlarla önce Yunanlılara ait adalara çekildiler. Birçok top, tüfek, konserve kasaları, yiyecek ve içecekleriyle birlikte, çok sayıda at ve eşeği de geride bırakarak kaçtılar. Giderken Türklere zarar vermek amacıyla geriye bıraktıkları yiyecek ve içecekleri zehirlenmeye özen göstermişlerdir.

¹³ Alan Moorehead, Gelibolu, İstanbul 2002, s.310

¹⁴C.F.AspinallOglander, Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı, C.2, İstanbul 1939,s.439

Silahları kullanılmaz hale getirmek istemişlerdi. Geriye çekilen İtilaf Kuvvetleri, Yunan adalarında toparlandıktan bir süre sonra, birlikler ülkelerine döndüler.

Şehit Olamadığı İçin Üzülen Türk Askeri

Şimdide Türk siperlerindeki can siperhane mücadeleyi kaleme alan Mahmut Sabri Bey'in anlattıklarını okuyalım. Bakın Türk siperinde yaralanan Türk askeri neye üzüyor? Neden hayıflanıyor?

“12 Nisan 1331 (25 Nisan 1915) düdük çalındı ve bölükler silahlarını alarak içtimaa (toplanmaya) koyuldu. Düşmanın bombardımanından bir fikir edinmek üzere sahili görmek için, Harap Kale tepesine gidildi. Düşmanın gemi toplarının kısmı azamı (büyük bir bölümü), sahilde bulunan avcı hendeklerini (savunma siperlerini) dövmekte bulunduğundan, sahil yükselen siyah, mavimsi, yeşilimsi dumanlarla örtülüydü. Binaenaleyh (işte bundan dolayı) bir şey görüleliyordu. Bölge; donanmanın ettiği ateşle nispet (oran) kabul etmez derecede küçüktü. Birçok taneler (mermiler) yan yana düşüyor, birçok şarapnel dahi yekdiğerini müteakip patlıyordu. Ateş cenuptan ve garptan (güneyden ve batıdan) makas vari geliyordu. Sonra şimali garbiyeden (kuzeybatıdan) gelmeye başladı. O sırada 37,5 mm.lik iki topumuz tahrip edildiği gibi birçok avcı ve irtibat hendeğimiz de dümdüz oldu. Muhafazayı hayat zımnında (hayat korumak için) kazmış olduğumuz hendeklerden bir kısmı mezar vazifesi gördü.

Aynı zamandan yürümeye kadri olan (gücü olan) mecruhin (yaralı) sargı mahallerini vürud etmeye (gelmeye) başladı. Efradın (erlerin) seferberlik müddetince gördükleri talim ve

terbiyenin okudukları derslerin tesirinden olmalı ki sargı mahalline gelenler;

—Ah! Vazife görmek nasip olmadan yaralandım, cephanemi manga arkadaşlarıma verdim, işte silahım, kime teslim edeceğim? Diyerek sargı sırasını bekliyordu.

Düşmanın ara sıra attığı mermilerden düşen misket miktarı hiç görülmemiş ve nazariyat (teori) kitaplarında yazılmamış derecedeydi. Misketler yumurta kadar vardı. Müdafinin (savunma yapanlar) kuvvetin ilerde bulunan kısmı, avcı hendeklerini işgal ve mütevekkilen (Allah'a güvenerek) vazifenin hulül (geliş) zamanını beklerken, ihtiyat kısmın da diz çökmüş, silahları ellerinde bekliyorlardı. Ne surette olursa olsun düşmana saldırmak arzu ettiklerini tavır ve hallerinden anlamak kabildi. Arkadaşlarının, yanlarında toprağa gömüldüğünü ve bir kısmının bacağının ve ya başının havaya fırladığını gördükleri halde, düşmanın faik (üstün) kuvvetini ve cephanesini katiyen hatır ve hayaline getirmeyerek silahını istimal edeceğini (kullanacağını) zamanı sabırsızlıkla bekliyor ve ara sıra başını hendekten çıkartarak ateş zamanı geldi mi? diye bakınıyordu.

Mermi tesiriyle düzenlenen siperlerde sağ kalanlar, mermi çukurlarına tekrar yerleşiyorlar ve yeni siperler yapıyorlardı. Bu derece metanet (dayanıklılık) ve kuvveti kalbe (manevi kuvvete) malik olan iş bu efradı millet (milletin fertleri) takdir edilmez mi? Bu fertleri yetiştiren zabitan (subaylar) tebcil (tebrik) edilmez mi?

Tabii ki tebrik edilmelidir. Bu millet üzerinde özgürce yaşadığı bu toprakların gerçek sahiplerine bırakın tebriki, her anında hatırlamalı ve onları dualarıyla yâd etmelidir. İşte ancak o zaman onlara layık evlatlar olabiliriz. Aksi takdirde bunun hesabını onlara, mahşerde ne yüzle verebiliriz.

Cepheden Mektup Var

Cepheden mektup var analara, babalara, dul kalmış kadınlara, öksüz ve yetim kalmış biçare yavrulara. Ağıtlarını mektuplara söylüyorlardı. Acıları yüzlerine kazınırken, yüreklerinde vatan sevgisi çağlıyordu. Binlerce ölen Mehmetler, son hislerini şahadet öncesinde kâğıda döküyorlardı. Bu Mehmetlerden biri de Kolağası (Ön Yüzbaşı) Mehmet Tevfik'ti. Çanakkale'de bölük komutanı görevini yürütürken şahadet şerbetini içmişti. Hakk'a ulaşmadan önce aşağıda birlikte okuyacağımız duygu yüklü satırları kaleme almıştı. Bakalım neler yazmış ailesine?

“Sebebi hayatım, Feyz-ü refikim,

Sevgili babacığım, valideciğim,

Arıburnu'nda ilk girdiğim müthiş muharebede sağ yanımdan ve pantolonumdan kurşun geçti, hamdolsun kurtuldum. Fakat bundan sonra gireceğim muharebelerden kurtulacağımdan ümidim olmadığından, bir hatıra olmak üzere şu yazılarımı yazıyorum.

Hamdı senalar olsun Cenab-ı Hakk'a ki, beni bu rütbeye kadar isal etti (ulaştırdı). Yine mukadderat-ı ilahiye (ilahi yazgı) olarak beni asker yaptı. Siz de ebeveynim olmak dolayısıyla beni vatan ve millete hizmet etmek için ne suretle yetiştirmek mümkün ise böylece yetiştirdiniz. Sebeb-i Feyz-ü refikim ve hayatım oldunuz. Cenab-ı Hakk'a ve sizlere çok teşekkürler ederim.

Şimdiye kadar milletin bana verdiği parayı hak etmek zamanıdır. Vazife-i mukaddese-i vataniye yi ifaya cehdediyorum (çabalıyorum). Rütbe-i şahadete suud edersem, Cenabı Hakk'ın en sevimli kulu olduğuma kanaat edeceğim.

Asker olduğum için bu her zaman bana pek yakındır, sevgili babacığım ve valideciğim. Göz bebeğim olan zevcem Münevver ve oğlum Nezihçiğimi evvela Cenab-ı Hakk'ın saniyen de (sonra da) sizin himayenize tevdi ediyorum (bırakıyorum). Onlar hakkında ne mümkünse lütfen yapınız.

Oğlumun talim ve terbiyesine siz de refikamla birlikte lütfen sayediniz (koruyunuz). Servetimizin olmadığı malumdur. Mümkün olandan fazla bir şeyi isteyemem, istesem de pek beyhudedir. Refikama hitaben yazdığım matuf (atfedilmiş) mektubu lütfen kendi eline veriniz. Fakat çok müteessir olacaktır (üzülecektir), o teessürü (üzüntüyü) izale edecek (giderecek) veçhile (bir tarzda) veriniz. Ağlayacak üzülecek tabii teselli ediniz. Mukadderat-ı ilahiye (alinyazısı) böyleymiş. Malumat ve düyunatın (borçların) hakkında refikam mektubunda laf ettiğim deftere ehemmiyet veriniz. Münevver'in hafızasından veyahut kendi defterinde mukayyet düyunat (kayıtlı borçlar) da doğrudur. Münevver'e yazdığım mektubum daha mufassaldır (ayrıntılıdır). Kendisinden sorunuz.

Sevgili baba ve valideciğim,

Belki bilmeyerek size karşı birçok kusurlarda bulunmuşumdur. Beni affediniz, hakkınızı helal ediniz, ruhumu şad ediniz, işlerimizi tavsiyesinde refikama muavenet (yardım) ediniz ve muin (yardımcı) olunuz.

Sevgili Hemşirem Lütfiyeciğim,

Bilirsiniz ki sizi çok severdim. Sizin için vesayetimin (vasiliğimin) yettiği nispette ne yapmak lazımsa yapmak isterdim. Belki size karşı da kusur etmişimdir, beni affet, mukadderatı ilahiye böyle imiş hakkını helal et

ruhumu şad et, yengeniz Münevver hanımla oğlum Neziğ'e sen de yardım et, sizi de Cenab-ı Hakk'ın lütuf ve himayesine tevdi ediyorum.

Ey akraba ve ehibba (sevdiklerim) ve evda (yakın dostlar), cümlenize elveda, cümleniz hakkınızı helal ediniz. Benim tarafımdan cümlenize hakkım helal olsun. Elveda, elveda... Cümlenizi Cenab-ı Hakk'a tevdi ve emanet ediyorum.

Ebediyen Allah'a ısmarladım.

Sevgili babacığım, valideciğim.

Oğlunuz Mehmet Tefvik.

Kahraman şehidimiz, Mehmet Tefvik ebediyet yolculuğuna çıkarken, geriye kalan aile bireylerini, rahmeti en bol olana emanet etmiştir.

İstiklal Şairi Mehmet Akif'ten Bir Anekdot

“Değişmeyen Haçlı Zihniyeti”

“Almanlar o zaman bizim müttelikimiz idi. Almanya ve Avusturya- Macaristan imparatorluğunun yanında İngiliz ve Fransız kuvvetlerine karşı beraber harp ediyorduk. Almanlar; İngiliz ve Fransız Sömürgelerinden esir aldıkları Müslümanları ikna edip kendileri lehine kullanmak için Türkiye'den bir heyet istemişti. Hükümette bizi Berlin'e bu iş için görevlendirmişti. Yolculuğu trenle yapıyorduk. Başka ülkelerden gelecek vagon veya marşandiz beklememek için Viyana'da birkaç gün kaldık. Beni bir otele yerleştirdiler.

Bir gece, saat 24 civarında birden sokaklarda büyük bir şenlik başladı. Kiliselerin çanları çalıyor, maytaplar atılıyor, meşaleler yakılıyor, insanlar sokaklarda müzik çalıyor dans ediyordu. Ben de, bu gürültüyle uyandım ve gece

kıyafetimle sokağa fırlayıp otelin karşısındaki bir pastaneden durumu öğrenmeye çalıştım. Bu bir zafer şenliği olamazdı. Çünkü Alman ve Avusturya ordularının durumu iyi değildi. Birçok yerde Rus – İngiliz ve Fransız birliklerine karşı yeniliyorlardı. Pastaneciye; gece bu saatte şenliğin anlamını sordum. Görevli “sen duymadın mı, İngilizler bugün yüzyıllar sonra nihayet kutsal Kudüs'e girdiler! Kudüs'ü bugün Türklerden kurtardılar! Kudüs kutsal haç'a kavuştu! İngilizlerin bu başarısını kutluyoruz.” dedi. Hayret ettim, hem İngilizlerle harp ediyorlardı ve hem de Türkleri onlara karşı harbe sokmuşlardı. Yani Türkler de onlar için harp ediyordu ama bir yandan da düşmanları bildiğimiz İngilizlerin Türklere karşı kazandığı zaferi kutluyorlardı.”

Kahraman Onbaşı Elazığlı Hasan

Mayıs ayının başlangıcından itibaren düşmanla yakın temas içindeydik. Devamlı çarpışmalar oluyordu. Siperde sırtımızı birbirine dayar da elimize ne geçerse fırlatıverirdik düşmana... Elimize ne geçerse; taş, toprak, demir... Onlar bize kurşun atardı, biz onlara toprak... Allah'ın hikmeti; gene de öldürürdük onları...

Vakit gecenin yarısına yaklaşmıştı... Düşman, üzerinde bulunduğumuz tepenin diplerinden yavaş yavaş bize doğru ilerliyordu. Altmış kişi idik. Tığ gibi 60 delikanlı... Başımızda mektepten yeni çıkmış bir teğmen vardı; bıyıkları yeni terlemişti.

Elimizde silah yoktu. Sağımı ve solumuzda bizim askerlerden birkaç kişilik gruplar halinde kuvvetler vardı. Ancak bunlarla temas etmek için yerinden kımıldayan, cehennemi ateş altında kaskatı kesilir kalırdı. Hâlbuki bize silahtan çok

insan, canlı insan lazımdı. Ölmeyi korkudan değil, vatana lazım olduğumuzdan istemiyorduk.

Ben bir ara düşmanın ne kadar yaklaştığını anlamak için doğruldum. Bu ileri hatlardaki siperler fazla derin değildi. Mermiler vızır vızır geçiyordu başımın üstünden... Hemen kendimi siperin içine attım.

Kan sıcaktır, yara da sıcakken acımaz. Onun için başlangıçta hiçbir şey hissetmedim. Fakat göğsümden göbeğime akan ılık, ter gibi bir şey beni gıdıkladı ve kalbimin biraz üzerinde hafif bir sancı hissettim. Elimi göğsüme sokup geri çekince, mesele anlaşıldı: Yaralanmıştım...

Arkadaşlarım beni yatırdılar, göğsümü açıp baktılar. Dört yerden kurşun girmişti vücuduma... Oluk gibi kan akıyordu. Sonrasını iyice hatırlıyorum...

Kendime geldiğimde siperin içindekiler tamamıyla sessizdi. Bir an “uyumuşlar” diye düşündüm. Meğer hepside şehit olmuş. Sadece Elazığlı Hasan Onbaşı, başını toprağa dayamış, gözleri açık ileri doğru bakıyordu. Benim inlediğimi işitince, başını çevirip bana baktı ve dedi ki:

Mustafa merak etme! Bütün arkadaşlar öldü, ama ben yaşıyorum. Evvel Allah, ben yaşarken sana kimse dokunamaz! Dudaklarımı bile kımıldatmadım... Gece iyice bastırmıştı. Düşman çok yakınlarımızda olmalıydı.

Bir ara, iri kolların beni kucakladığını hissettim. Hasan Onbaşı, beni sırtına alıyordu; çuval gibi yüklendi beni... Kollarımdaki kuvvetin bütünüyle ona sarıldım. Hasan Onbaşı karanlıklara daldı. Kaçıyorduk! Bu kaçış bana öyle acı geldi ki, anlatamam... Ama ne yapabilirdik ki?

Epey yürüdükten sonra, bizimkilerden bir gurubun arasına karıştık. Benim tedavimi

yaptılar, vücuduma saplanmış olan kurşunları çakıyla çıkardılar. Daha sonra hastaneye kaldırıldım.

Oradayken öğrendim ki, Elazığlı Hasan Onbaşı, ertesini akşam beni taşıdığı sipere tek başına geri dönmüş ve oradan bir daha geri gelmemiş. Gün ışığında o sipere gidenler, 24 düşman askerinin ölüsüyle birlikte Hasan Onbaşının cesedini bulmuşlar. Görenler Hasan Onbaşının dört düşman askerini bir süngünün ucuna şiş gibi geçirdiğini anlata anlata bitiremediler...”

Elazığlı Hasan Onbaşı/Çanakkale
Gazisi Mustafa Çoruh¹⁵

¹⁵Vehbi Vakkasoğlu, Bir Destandır Çanakkale, İstanbul 2005, s.115–116

ÇANAKKALE SAVAŞI'NIN SONUÇLARI

Çanakkale Savaşları, dünyanın gördüğü en kanlı savaşlardan biri olmuştur. Savaşın maddi ve manevi boyutta kayıpları uzun yıllar telafi edilememiştir. İtilaf Devletleri, kısa sürede İstanbul'u ele geçirip Osmanlı Devleti'ni savaş dışına itmek, müttefiki Rusya'ya yardım ulaştırmak ve Almanya'yı, Doğu ve Güney cephesinden sıkıştırmak amacıyla Çanakkale Cephesini açmışlardı. Ancak işler İtilaf devletlerinin (özellikle de Lord Kitchener ve Winston Churchill'in) planladıkları şekilde gitmedi. Kahraman Türk askeri, dünyada eşine pek rastlanmayan bir mücadeleyle düşman gemilerinin ve askerlerinin denizden ve karadan boğazı geçmesini engelledi. Yüzyıllarca dünya üzerinde yenilmez devletler olarak bilinen İngiltere ve Fransa büyük bir hezimet yaşadılar. Kendilerinin yanında sömürgelerinden getirdikleri (21 Devlet) askerler de Çanakkale'nin geçilemeyeceğini yaşayarak gördüler. 1699 Karlofça Antlaşmasından, Çanakkale Savaşına kadar sürekli kan, acı, feryat, göç yaşayan Türk milleti bu başarının ardından kendi aslına dönmüştür.

Çanakkale'de kendi kanında, kendisini yeniden bulan Türkler, kendilerine olan güvenlerini arttırdıkları gibi; dünyaya bir kez daha kahramanlıklarıyla, cesaretleriyle, dürüstlük ve insanlıklarıyla ders verdiler. Savaşın en berbat anında bile insani değerlerin nasıl korunacağını, adı üstünde güya medeni Avrupa'ya ve tüm dünyaya gösterdiler.

Çanakkale Savaşı'nın Osmanlı Devleti tarafından kazanılması, İtilaf devletlerinin prestijini yerle bir etti. Bulgaristan, savaş

sonrasında I.Dünya Savaşı'nın İttifak kuvvetleri tarafından kazanılacağını düşünerek bu gruba girdi. İngiltere ve Fransa, sömürgelerinde çıkan ayaklanmalarla uğraşmak zorunda kaldı. Almanya, Osmanlı Devletiyle olan ilişkilerini daha ileri bir seviyeye taşımak için çalışmalarını arttırdı. Rusya, müttefiklerinden yardım alamayınca iç karışıklıklar yaşadı. Savaşın muhalifi olan Bolşevikler, bir süre sonra (Bolşevik) Ekim Devrimi'ni gerçekleştirerek Çarlık rejimine son verdiler. Yönetimi ele geçirdikten kısa bir süre sonra da I.Dünya Savaşı'ndan çekildiklerini ilan ettiler. Osmanlı Devleti'nde savaşın kazanılması, ülkeyi yöneten İttihat ve Terakkicilerin elini daha fazla güçlendirmişti. Bunun yanında Almanya'nın savaşı kazanacağı yönündeki ümitler biraz daha artmıştı.

Türk halkı ise, binlerce şehit, gazi, dul, yetim, esir, kayıp ve psikolojik sorunlu insanla bu savaşı bitirmişti. Savaş sırasında binlerce kişi, gencecik çocuğunu Gelibolu'ya gömmüştü. Birçok ildeki liseler ve medreseler mezun verememiş; bir evden üç, dört şehidin çıktığı olmuştu. Yozgat'ta kadınlar, erkek olmadığı için cepheden gelen şehitlerin cenaze namazında imamlık yapmıştı. Binlerce Kınalı Muratlar, körpeçik bir fidan gibi kırılıp toprağın bağrına düşmüştü. Bedenler toprağa düşerken aşklar, ümitler, hayaller de toprağa düşmüştü. Babalar, kardeşler, ağabeyler, çocuklar, nişanlılar ve kocalar erimişti Çanakkale'de.

Çanakkale Cephesi, Türk tarihinde bir devrin bittiği (battığı) yerdi. Ancak Türk Milleti, bittiği yerde kendi kanında yeniden doğdu. Çanakkale Savaşı'nın şüphesiz en büyük kahramanlarından Mustafa Kemal, bu halkın evlatlarını cephede özgürlüğü için, namusu için savaşırken görmüştü. Kurtuluş Savaşına da buradaki referansını kullanarak başladı. Biliyordu ki bu halk, vatani için her şeyini verirdi.

Çanakkale Savaşı, Kurtuluş savaşı için örnek oldu. Türk halkının yok olmuşluğa giden yolda yeniden dirilişi oldu.

Sonuç itibariyle, Çanakkale Cephesi'nde İngilizler 205 bin, Fransızlar 47 bin, Türkler ise 252 bin 300 zayıat vermiştir.20. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleşen, ilk dünya savaşının en kanlı cephesi, Çanakkale olmuştur. Kapitalizmin oluşturduğu dünya düzeni, milyonlarca insanın ölümüne neden olmuştur. Dünya tarihini yaklaşık bin yıldır yön vericisi olan Türklerin, güçlerini kaybetmesinin ardından özellikle Orta Doğu ve Avrupa kan gölüne dönmüştür. Dünya düzenin sevgi ve hoşgörü anlayışından, maddeci ve kapitalist anlayışa kaymasıyla, insan nesli büyük tehdit altına girmiştir. 20.asır başından sonuna kadar yenedünya düzenin etkisiyle büyük savaflara ve katliamlara tanık olmuştur. İlk örneğini Çanakkale'de gördüğümüz kıyımın devamı, neredeyse her on yılda yeniden yaşanmıştır. Batıl düzenler var olduğu müddetçe, insanların kendi türlerini yok etme çalışmaları devam edecektir. Bizlere düşen, ister kapitalim, ister sosyalim yâda adına ne dersiniz deyin batıl düzenlere karşı mücadele etmekten korkmamaktır. Bir gün insanlık, insan sevgisine dayanan, insanca yaşamayı ön gören bir düzene sahip olur ise, işte o zaman barış ve huzur gelecektir. Buda ancak yüce yaratanın emirleri üzerine bir dünya düzeni kurulduğu zaman mümkün olacaktır.

ÇANAKKALE DESTANI İLE İLGİLİ ŞİİRLER

Çanakkale Şehidlerine

Şu Boğaz Harbi Nedir? Var mı ki dünyada eşi?
En kesif orduların yükleniyor dördü beşi,
—Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya,
Ne hayâsızcatahaşşüd ki ufuklar kapalı!
Nerde gösterdiği vahşetle “Bu: bir Avrupalı”
Dedirir yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi
Varsa gelmiş, açılıp mahfesi yahut kafesi!
Eski Dünya, Yeni Dünya bütün akvam-ı beşer
Kaynıyor kum gibi, Mahşer mi, hakikat mahşer.
Yedi iklimi cihanın duruyor karşında,
Osralya'yla beraber bakıyorsun; Kanada!
Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk.
Sade bir hadise var ortada: Vahşetler denk.
Kimi Hindu, kimi Yamyam, kimi bilmem ne bela...
Hani tauna da züldür bu rezil istila...
Ah o yirminci asır yok mu, o mahlûk-i asil,
Ne kadar gözdesi mevcut ise hakkiyle sefil,
Kustu Mehmetçiğin aylarca durup karşısına;
Döktü karnındaki esrarı hayâsızcasına,
Maske yırtılmasa hala bize affetti o yüz...
Medeniyet denilen kahpe, hakikat yüz­süz.
Sonra mel'undaki tahribe müvekkelesbab,
Öyle müthiş ki: Eder her biri bir mülkü harab.
Öteden saikalar parçalıyor afakî;
Beriden zelzeleler kaldırıyor a'makı;

Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;
Sönüyor göğsünün üstünde o aslan neferin.
Yerin altında cehennem gibi binlerce lağım,
Atılan her lağımın yaktığı: Yüzlerce adam.
Ölüm indirmede gökler, ölü püskürtme de yer
O ne müthiş tipidir: Savrulur enkaz-ı beşer...
Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak,
Boşanır sırtlara, vadilere, sağanak sağnak.
Saçıyor zırha bürünmüş de namert eller,
Yıldırım yaylımı tufanlar, alevden seller.
Veriyor yangını, durmuş da açık sinelere,
Sürü halinde gezerken sayısız tayyare.
Top tüfekten daha sık, gülle yağan mermiler...
Kahraman orduyu seyret ki bu tehlide güler!
Ne çelik tabyalar ister, ne siner hasmından;
Alınır kal'a mı göğsündeki kat kat iman?
Hangi kuvvet onu, başa, edecek kahrına ram?
Çünkü te'sis-i ilahi o metin istihkâm.
Sarılır, indirilir mevki'-i müstahkemler,
Beşerin azmini tevkif edemez sun'-i beşer;
Bir göğüslerse Huda'nın edebi serhaddi;
"O benim sun'-i bediim, onu çiğnetme" dedi.
Asım'ın nesli... Diyordum ya... Nesilmiş gerçek:
İşte çiğnetmedi namusunu, çiğnetmeyecek.
Şüheda gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
O, rükû olmasa, dünyaya eğilmez başlar,
Vurulup tertemiz alnından, uzanmış yatıyor,
Bir hilal uğruna, ya Rab, ne güneşler batıyor!
Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!
Gökten ecdat inerek öpse o pak alnı değer.
Ne büyüksün ki, kanın kurtarıyor Tevhidi...
Bedri'n aslanları ancak, bu kadar şanlı idi.

Sana dar gelmeyecek makber’i kimler kazsın?
“Gömelim gel seni tarihe”desem, sığmazsın.
Herc ü merc ettiğin edvara da yetmez o kitap...
Seni ancak ebediyetler eder istiab.
“Bu, taşındır” diyerek Kâbe’yi diksem başına;
Ruhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da, rida namıyla;
Kanayan lahdine çeksem bütün ecreamıyla;
Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan;
Yedi kandilli Süreyya’yı uzatsan oradan;
Sen bu avizenin altında, bürünmüş kanına;
Uzanırken, gece mehtabı getirsem yanına,
Türbedarın gibi ta fecre kadar bekletsem;
Gündüzün fecr ile avizeni lebriz etsem;
Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
Yine bir şey yapabildim diyemem hatırına.
Sen ki, son ehl-i salibin kırarak savletini,
Şarkın en sevgili sultanını Salahaddin’i,
Kılıç Arslan gibi iclaline ettin hayran...
Sen ki, İslam’ı kuşatmış, boğuyorken hüsrana,
O demir çemberi göğsünde kırıp parçaladın;
Sen ki, ruhunla beraber gezer ecreamı adın;
Sen ki, a’sara gömülse taşacaksın... Heyhat,
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihat...
Ey şehit oğlu şehit, isteme benden makber,
Sana aguşunu açmış duruyor Peygamber.

Mehmet Akif Ersoy

Bir Yolcuya

Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın,
Bu toprak, bir devrin battığı yerdir.
Eğil de kulak ver, bu sessiz yığın,
Bir vatan kalbinin attığı yerdir.

Bu ıssız, gölgesiz yolun sonunda,
Gördüğüm bu tümsek, Anadolu'nda,
İstiklal uğrunda, namus yolunda,
Can veren Mehmet'in yattığı yerdir.

Bu tümsek, koparken büyük zelzele,
Son vatan parçası geçerken ele,
Mehmet'in düşmanı boğuldu sele,
Mübarek kanını kattığı yerdir.

Düşün ki, hasrolan kan, kemik, etin
Yaptığı bu tümsek, amansız, çetin,
Bir harbin sonunda, bütün milletin,
Hürriyet zevkini tattığı yerdir.

Necmettin Halil Onan

Şehit İsmail'in Şiiri

Şu dağlarda Türk'ün erkek sesi var
Türk oğlunun oktan yaydan süsü var
İsmail'in Vatan'dan başka nesi var
Emir senden, ölmek bizden yüzbaşım.

Bize şu dağlara seyirt deyiver
Altıncı mangaya yiğit deyiver
İsmail'e raporda şehit deyiver
Emir senden, ölmek bizden yüzbaşım.

Er İsmail, 1915

(Bu şiir, şehit olduktan sonra bir askerimizin cebinden çıkmıştır).

Çanakkale Türküsü

Çanakkale içinde vurdular beni
Ölmeden mezara koydular beni
Of gençliğim eyvah

Çanakkale köprüsü dardır geçilmez
Al kan suları bir tas içilmez
Of gençliğim eyvah

Çanakkale içinde aynalı çarşı
Anne ben gidiyorum düşmana karşı
Of gençliğim eyvah

Çanakkale içinde bir dolu testi
Anneler babalar ümidi kesti
Of gençliğim eyvah

Çanakkale'den çıktım yan basa basa
Ciğerlerim kan kusa kusa
Of gençliğim eyvah

Çanakkale içinde sıra söğütler
Altında yatıyor aslan yiğitler
Of gençliğim eyvah

Çanakkale'den çıktım başım selamet
Anafarta'ya varmadan koptu kıyamet
Of gençliğim eyvah

(Anonim)

ÇANAKKALE SAVAŞI'NIN BİR BAŞKA YÜZÜ; ANILAR VE PEK BİLİNMEYENLER

Sultan II. Abdülhamid Han ve Çanakkale Savaşı

İtilaf donanmalarının Çanakkale'ye saldırdığı haberi alındıktan hemen sonra İstanbul'da büyük bir telaş baş göstermişti. Osmanlı devlet adamları İtilaf donanmasının Çanakkale Boğazı'ndan çok zorlanmadan geçebileceğini ve kısa bir süre sonra da 'pay-i tahtın' yani İstanbul'un işgale uğrayabileceğini düşünüyorlardı. Bir yandan Çanakkale'den gelecek haberleri takip eden devlet adamları, diğer yandan İstanbul'un tehlikeye düşmesi halinde neler yapılabileceğini tartışıyorlardı. Binbaşı Selahaddin Adil, anılarında bu durumu şu şekilde betimliyor:

“...18 Mart 1915 sabahı başlayan düşman donanmasının saldırılarını İstanbul'da bulunan Savunma Bakanlığı'na derhal rapor ettik. Bakanlıktan alınan yanıtta, 'her on dakikada bir düşmanın ve savunmamızın durumunun doğrudan Sadrazamlığa rapor edilmesi' emrediliyordu. Hükümetin gerektiğinde Anadolu'ya çekilmek ve bu konuda diğer adımları derhal atmak üzere gereken önemli kararları almış oldukları anlaşılıyordu...”¹⁶

Binbaşı Selahaddin Adil Paşa yanılmıyordu. Hükümet, İstanbul'a saldırı olasılığını göze alarak, kentin güvenliğine harcanması için hazineden para ayırmıştı. Bunun

¹⁶Selahaddin Adil Paşa, Çanakkale Hatıraları, Arma Yayınları, İstanbul 2001, s.140

yanında meclisi tatil ederek hızlı karar almaya yönelik ciddi bir adım atmıştı. Milletvekili Halil Menteşe aracılığıyla Almanya'dan yardım istense de Çanakkale Boğazı'nın daha fazla dayanamayacağını düşünen Almanya, Osmanlı'ya yardımcı olmak konusunda birkaç teselli sözü söylemekten öteye gitmemişti. Durum bu şekilde ilerlerken hükümet, İstanbul'un boşaltılması ve Pay-i tahtın Eskişehir'e orası da olmazsa Konya'ya taşınması yönünde karar almıştı. Kısa bir süre sonra da bu karara Mehmet Reşat'ı da ikna etmeyi başarmışlardı. İttihat ve Terakki hükümeti, Mehmet Reşat'tan sonra kendi elleriyle tahttan indirdikleri II. Abdülhamit'in de İstanbul dışına çıkmak için razı edilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Aksi takdirde İstanbul'un işgaliyle İtilaf devletlerinin eline geçecek olan II. Abdülhamit'in; hem kendileri hem de Mehmet Reşat'ın saltanatı için bir tehlike oluşturacağı açıktı. Bu nedenlerden dolayı, II. Abdülhamit'i ikna etmek için Dâhiliye Nazırı (günümüzde İçişleri Bakanı.) Talat Paşa başkanlığındaki bir heyeti görevlendirdiler. Talat Paşa heyetinin o dönem, II. Abdülhamit'le olan görüşmelerini yakından takip etmiş, teşrifat* müdürlerinden Ercüment Ekrem Talu, olayı şöyle aktarır:

“Öğle yemeğinden henüz kalkmıştık. ‘Baş Mabeyincinin’** odasına çağrıldım. İçeride her zamanki güler yüzlü Dâhiliye Nazırı Talat Bey vardı. Bana Taht-ı Şahane'den önemli ve bir o kadar da gizli bir görevle, hep birlikte memur edildiğimizi söyledi. Biraz sonra görüp işiteceğim şeylerden hiç kimseye bahsetmeyeceğime dair yemin etmemi istedi.

***Teşrifat:** resmi günlerde ve toplantılarda devlet büyüklerinin, kişileri makam ve sıralarına göre kabulü.

****Mabeyinci:** Osmanlı'da padişahın dışarıyla olan ilişkilerine bakan, onun buyruklarını ilgililere bildiren kişi

Yemin ettim. Ancak bu görevin içeriği ile ilgili çokça bir bilgi edinemedim. Teşrifat odasına döndüm ve yarım saat kadar merak içinde bekledim.

Yarım saat sonra birisi, Baş Mabeyincinin odasına gelip “Beyler sizi bekliyor” dedi. Sofaya (evlerde oda kapısının açıldığı genişçe yer E.N.) çıktığımda, Talat ve Tevfik Beyler ile Fahrettin Ağa’nın konuşa konuşa sarayın mermer merdivenlerinden indiklerini gördüm. Kendilerine yetiştim. Dolmabahçe Meydanı’na açılan ve daima açık duran büyük kapıdan çıktık. Saatin yanındaki rıhtıma yanaşmış olan istimbota bindik. Dördümüz beraber ufacık kamaraya tıklandık. Nereye niçin gideceğimizi hala bilmiyordum. Arap, köşede tespih çekiyordu. Talat Bey ile Tevfik Bey konuşmaya başladılar. Baş Mabeyinci, Sultan Reşat’ın meziyetlerini, iyi hallerini sayıp döküyor. Dâhiliye Nazırı da ona münasip cevaplar veriyordu. Bir aralık Talat Bey “Hakan, Sabık teklifimizi nasıl karşılayacak?” deyince, Beylerbeyi’ne gideceğimizi anladım. Ama benim bu heyet arasında işim ne idi. Buna aklımı erdiremiyordum. Bittabi soramıyordum da... Besbelli kalabalık etmem için beni yanlarına almışlardı. Teşrifat memurları hem kuş, hem deve kabilinden kimselerdi. Sadaret kadrosunda kayıtlı idiler ve oradan maaş alırlardı, fakat çok sayıda vazife görürlerdi. İhtimal ki böyle birini, doğrudan doğruya saraya mensup herhangi bir memura tercih etmişlerdi.

Rumeli kıyısını, Hisara kadar takip ettikten sonra karşı sahile varan çatanamız, Beylerbeyi Sarayı’nın rıhtımına bir çırpıda yanaştı. Bizi bekliyorlarmış. Eski padişah muhafızlarından Miralay Rasim Bey tarafından karşılandık ve doğru içeriye alındık.

Talat Bey sordu:

— Haberleri var değil mi?

— Evet, beyefendi, yukarıya buyurun ben geldiğinizi arz edeyim.

Merdivenleri çıktık. Deniz üzerinde bir odaya alındık ve ayakta beklemeye koyulduk. Burası sade, fakat temiz ve güzel döşenmiş bir odaydı. İstorları yere kadar indirilmiş pencereden içeriye yine de bol ışık giriyordu. Kızlarağası kapının önünde duruyor, Talat Beyler ortada yavaş sesle konuşmaya devam ediyorlardı. Ben duvar dibine çekilmiş, heyecanımı zapta çalışıyordum. On dakikalık bir zaman geçti. Yavaşça aralanan bir kapıdan içeriye, bu milletin otuz üç encamına hükmetmiş olan, Abdülhamit-i Sani ağır adımlarla girdi. Yalnızdı. Kulaklarına kadar geçmiş koyu renk fesinin altında, tepeden tırnağa mermerden bir heykel gibi bembeyazdı. Saçları, sakalı, sakosu, tekmil düğmeleri kapalı yüksek yakalı ceket, pantolonu ve ayakkabıları; hepsi bembeyaz... Sırtı hafif kamburlaşmıştı. Gözleri pek canlı idi. Hepimizi çenesi hizasından alınına kadar kısa temennalarla ayrı ayrı selamladı, yerden mukabele ettik. Talat Bey bizleri takdim etti. İsim ve sıfatlarımız söylenirken bunlara fazla ehemmiyet vermiyormuş gibi davrandı ve Fahreddin Ağa ile görüştü. Ne dediklerini işitmedim. Derken, Baş Mabeyinci Selam-ı Şahane'yi tebliğ etti ve sözü tekrardan Dâhiliye Nazırına bıraktı. Hepimiz huzurunda el pençe divan durarak dizilmiştik. Talat Bey, uzun uzun ve pek hürmetkâr bir ifade ile önce vaziyeti anlattı ve lakırdıyı döndürüp dolaştırarak asıl ziyaretimizin sebebine intikal ettirdi.

Hulasaten şöyle diyordu:

— Acil bir tehlike arz etmemekle beraber vaziyet çok ciddidir. Düşman denizden ve karadan Çanakkale'yi zorluyor. Şiddetli müdafaaya rağmen, Allah göstermesin boğazı

gececek olursa Padişah, hükümet ve Hanedanı Saltanat esarete düşerek elim bir musâlâhaya* mecbur olmamak için, gerek Zatı Şahane için Konya'da Çelebi Efendinin konağı tahliye olunmuştur. Korkulan vaziyet – maazallah olacak oluverirse, Zatı Hümayunları'nın hangi şehirde ikamet buyurmak isteyeceklerini, Biraderi Şahaneleri tarafından öğrenmeye memur edildik. Emir ve iradelerine muntazırız.

Hakan-ı Sabık, Dâhiliye Nazırı'nı sonuna kadar dinledi. O susunca keskin nazarlarını hepimizin üzerine ayrı ayrı gezdirdikten sonra şöyle dedi:

— Şevketli Biraderimin Hak-i pay-i şahanelerine arz-ı ubudiyet (kulluk) ederim. Endişeleri tamamıyla gayrı varittir (olanaksızdır). Eğer dokunulmamış ise, Çanakkale'yi ben zamanında fevkalade tahkim eylemiştim (güçlendirmiştim). Oradan hiçbir donanmanın geçmesi kabil (olanaklı) değildir. Amma farz-ı muhal olarak, öyle bir felaket başa geldiği takdirde, Hakan'ın yapacağı şey, tacını tebaasını terk ile kaç zilletini (alçaklık suçunu) işlemek değil; eyvan-ı pay-i tahtının (sarayın balkonunun) taşları altında canını feda etmektir. Hazret, bu beldeyi küffar (kâfirler) elinden fethettiği zaman, Bizans İmparatoru Konstantin kaçmayı; harp ede ede, yıkılan kalelerin altında can vermek kahramanlığını göstermiştir. Biz Fatih'in soyu, Konstantin'den aşağı kalamayız. Zat-ı Şahaneye böylece arz edin! Müsterih olsunlar ve ezeli iradeye boyun eğsinler. Şuradan şuraya kıvıldamasınlar! Düşman buraya giremez. Bana gelince, ben artık bir yere gitmem. Yegâne (tek) arzum burada ölmektir. Biraderimden ve Hükümet-i Seniyye'den (Yüce Hükümetten) bu arzuma yardımcı olmalarını dilerim...

* *musâlâha*: Barışma, anlaşma

Ve herhangi bir cevaba meydan vermeden yine kısa temennalarla bizi selamlayarak döndü; çıkıp gitti. Saray merdivenlerini kös kös inerken rıhtımda bekleyen çataraya tekrar bindik. Dolmabahçe'ye yöneldik. Yolda düşüncelere dalmış gibi görünen Talat Bey, bir aralık bizden yana dönerek 'Aldık mı ağzımızın payını?' mealinde bir söz söyledi.

Beşinci Mehmet'e ne dediler, mülakatımızı nasıl naklettiler, orasını bilmiyorum. Tek bildiğim varsa, o da bu hadisenin üzerine Padişahın da Hükümetin de Anadolu'ya göç etmekten vazgeçtikleri ve Çanakkale'nin de düşmanları geçirmemiş olduğudur. 33 yıl Osmanlı mülkünü idare etmiş olan bu tedbirli Sultanın kararlı ve isabetli davranışlarıdır ki, Çanakkale Boğazı'nın geçileceği ihtimaline kanaat getiren İttihat ve Terakki iktidarını da bu riskli karardan vazgeçirmiştir."¹⁷

Ercüment Ekrem Talu'nun anıları Çanakkale Savaşı sırasında Osmanlı idarecilerinin basiretsizliğini, buna karşılık tahttan indirilmiş sabık Hakan'ın dirayetini en ince ayrıntısına kadar göstermektedir. Aslında II. Abdülhamit'in cevabı sadece Mehmet Reşat'a değil, aslını o zamanda da ve günümüzde de unutanlar için suratlarda patlayan bir tokattır. II Abdülhamit her şeye rağmen sağlam duruşuyla, biraderi Mehmet Reşat'a ve Hükümete büyük destek vermiştir.

II. Abdülhamit teklifi kabul etmiş olsaydı, İstanbul ve Rumeli elden çıkacağı gibi; cephede canla başla savaşılan askere de ihanet edilmiş olacaktı. Bugün 18 Mart Zaferi ya da Çanakkale Zaferi olarak haklı gurur yaşadığımız bu

¹⁷B.Ateş-B.Bozgeyik-M.Kaplan, Gayrı Resmi Yakın Tarih Ansiklopedisi, C.1, İstanbul 1993, s.34-37

dönemden, tüm bunlar yaşansaydı, şimdi utanç duyuyor olabilirdik. Ancak şunu da unutmamalıyız ki, tarihten ders almayan toplumlar aynı sonun daha da ağırlaştırılmışını yaşarlar. Bugün düşünüldüğünde, yazık ki biz, gereken değeri verip de tarihimize sahip çıkamıyoruz. Silahla ve en muazzam donanmalarıyla Çanakkale’yi geçemeyen Avrupalılar günümüzde bir birinden tehlikeli hain planlarla ne yazık ki içimizdeki manevi Çanakkale’yi çoktan geçmiş durumdadırlar.

Anılar, İlginç Bilgiler

“Ben, üç evladımı muharebe meydanında din ve vatan uğrunda şehit verdim. İnsan hayatı hiç mesabesindedir. Din ve millet yolunda evlatlarımın nail olduğu şu mertebeye nail olamadığımdan dolayı pek teessüf ediyor ve evlatlarımın hallerine gıpta ediyorum...”

Müşir Fuad Paşa

“Galatasaray Lisesi’nin binası 1915 yılında bir süreliğine hastane haline getirilmiştir”.

“Vefa lisesi Hilali Ahmer (Kızılay) Hastanesi olarak kullanılmıştır”

“Galatasaray lisesi Celal İbrahim Çanakkale Cephesine giden ilk gönüllü asker olmak için yazım gününden önceki geceyi askerlik şubesi önünde geçirmiştir.”

“Mehmet Muzaffer, cephede lazım olan (lastik) malları İstanbul’a tedarik için gelmişti. Ancak gerekli malları bulmasına rağmen parası olmadığı için bir gecede nakit para basımında kullanılan kâğıt üzerine çini mürekkebi ve boyayla gerçeğinden bir bakışta ayırt

edilemeyecek incelikte bir taklit para yapmayı başarmıştır. (100'lük kaime) Paralar üzerinde yazılı olan "Bedeli Dersaadette altın olarak tesviye olacaktır ibaresi yerine" Bedeli Çanakkale de altın olarak tesviye olacaktır" şeklinde değiştirmiştir."¹⁸

"Aylardan beri devam eden siper hayatı, aylardan beri kulaklarımızı dolduran top ve humbara tarrakaları artık bizim için bir itiyad hükmüne girmişti. Düşman mermileri devam eden uğultularla tepelerimizden aştıkça biz gülüyor ve eğleniyorduk. Bütün düşüncelerimiz düşmana ekseriya hile ile ansızın baskınlar icra ediyorduk. Bir gün yüz yirmi yedinci alaydan Mülazım-ı sâni Çerkeşli İsmail Efendi düşman siperlerine kadar ilerlemiş, tepelediği bir düşman neferinden elbisesini almış, palaskasını kuşanmış, siperler içinde dolaşarak düşmanın kuvvetine, ahval ve meziyetine dair malumat almak cesaretini göstermişti. İsmail Efendinin bu emsalsiz soğukkanlılığı fikir sükûneti ve daha doğrusu hayatı hafife alma hususundaki gayreti bütün silah arkadaşlarının takdirini celb eylemişti."

Bir zabitin müşahadetinden..

"Osmanlı arşivinde görevli uzmanlarca ortaya çıkarılan yeni bir arşiv belgesinde, İtilaf Devletleri'nin Türk askerlerine karşı boğucu türden gaz içeren kimyasal silah kullandığı belirtiliyor."

2 Temmuz 1915 tarihli Müsteşar İmzalı Belge.

¹⁸ Asker kahramanlar, Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başk. Ankara,1988

“İngiliz savaş gemileri balonlar yardımıyla Kızılây bayrağı çekilmiş hastaneyi bombalayıp, 30 yaralı askeri şehit etmişlerdir.”

Harp Mecmuası

Sayı 15.

"15 Ağustos 1915 pazar günü savaşa katıldık ve büyük bir tepeyi ele geçirme görevi aldık. Bu arada çok can kaybı verdik. Şarapnel parçaları, makineli tüfek mermileri yanı sıra, pusuda ateş eden keskin nişancı Türk kadın savaşçıların ateşi altında adeta cehennemde ilerlemek gibi bir şeydi bizimkisi. Burada çarpışanların çoğu kadın ve kız. Kendilerini yeşile boyayıp, ağaç ve bodur bitkilerle uyum sağlamış."

"The Egyptian Gazette"

"Benim de vurulduğum 18 Mayıs 1915 günü keskin nişancı bir Türk kızı, pusuda çarpışıyordu. Gizlendiği yerden gün boyunca ateş etti ve çok sayıda adamımızı vurdu. Ancak gün batmadan bir Avustralyalı tarafından vurulmasına gene de üzuldüm. Güzel, yapılı ve tahminen 19–21 yaşlarında bir genç kızdı. Ölü ele geçirdiğimizde, yanında başka bir Türk'ün ölüsünü de bulduk. Genç kızın bedeninde tam 52 kurşun yarası vardı."

Avustralya Piyade Er J.C. Davies

“Sonbaharın aysız gecelerinden biriydi. Bulutlar birbiri üzerine yığılmış, hava toprakla bu bulutlar arasında sıkışmış, ağırlaşmış göğüs darlığı çeken insanlar gibi sıcak dalgalarıyla teneffüsü boğucu bir tazyik altına almıştı. Karanlık o kadar yoğun idi ki sakin yıldızlı geceler bu korkunç karanlığa nispetle adeta gündüz sayılabilirdi. Yağmur bardaktan

boşanırcasına dökülüyor, şimşekler, gökleri yere indirecek gibi yıkıyor, parçalıyor, güya cenge koşan askerleri top ve bomba bombardımanlarına alıştırmak istiyormuş gibi kulakların zarını patlatacak derecede kesilmeksizin devam ediyor, yıldırımlar birbirine rekabet edercesine zikzaklı ve ateşli hatlar çizerek tesadüf ettiği tabii ve sınaî her tabyayı tahrib ve ihrakta olanca şiddetiyle çalışıyordu. Tabiatın kıyametten bir numune olan bu dehşetli hengamesi arasında beşerin kudret ve azmine delil olacak bir askeri faaliyet, bütün intizamıyla, bütün sakinliği ve ihtişamıyla devam ediyor; harekâtına zerre kadar halel getirmeden bir dakikasını bile kaçırmıyordu.

Bilecik İstasyonu'nda bir askerî tren harekete amade idi, lokomotif istim hazinelerinde fazla geleni keskin bir hışırtıyla semaya savuruyordu, otuz iki vagon birbirine yapışmış, şanlı yolcularını taklit edercesine dizilmişti.

İkinci kampana çalınmış olmalı ki vagonlara inen binen yok. Fakat askerî trenlerin ikinci kampanalarıyla üçüncü kampanaları arasında epeyce zaman geçtiğini biliriz. Sivil yolcu trenlerinin ân-ı hareketini ihtar eden kondüktörlerin “Tamam, tamam” nidaları askerî bir trenin harekete hazır olduğunu itham edemez. O sağdan saydıran, mevcudun adedini anlatan başka bir usule, başka bir ‘tamam’a tâbi olduğundan askerî memurlar bütün mevcudiyetleriyle çalışıyorlar, vazifelerini ikmale uğraşıyorlardı. Trenin tam karşısında ve kapısı açık kırk beşlik bir vagonun hizasında bir karaltı vardı, oraya mihlanmış duruyordu. Abdulkadir Kemal bu karaltının ne olduğunu anlamak istemişti, evvela nöbetçidir diye hükmetti. Hakikatte bu bir evladı vatan bekleyen şefkatli bir anneydi.

Yanına yaklaştığı vakit, vücudu manevi kederlerin büktüğü bellerin rükû şeklini andırır bir şekilde biraz önüne doğru eğilmişti. Elinde bir

değnekçik sırtında bağlı bir torba vardı. Karaltı, kendisinin sessiz lisanına ve inleyen kalbine tercüman olan mukaddes bir maksatla canlı bir abide gibi orada kakılmış kalmış bir Türk anasıydı. Yıldırımların salıverdiği kuvvetli projektörlerin aydınlığı sararmış, çizgili çehresini gösterdi. Başındaki örtü ıslanmış, çenesine, şakaklarına akçıl saçlarına yapışmıştı. Şimşek çaktığı her kısa zaman aralığında gözleri vagona yöneliyordu.

Abdulkadir yaklaştı:

— Valide burada ne duruyorsun? Sualiyile aşağıdaki konuşma başladı:

— Şimendiferde asker oğlum var; onu geçirmeye, selametlemeye geldim.

— Oğlun kimdir, nerelidir?

— Söğüt'ün Akgünlü köyünden, Osmancığın ana yatağından Mahmut oğlu Hüseyin...

— Çağırayım mı, görmek istiyor musun?

— Ona bir sözüm var, söyleyecektim. Zahmet olmazsa, sana dua ederim.

Abdulkadir vagona koştu. Bir künye okudu. Mahmut oğlu Hüseyin, Söğüt. Bir ses:

— Efendim. Benim Mahmut oğlu Hüseyin, Söğüt. Akgünlü'den.

— Gel oğlum, seni anan görmek istiyor.

Delikanlı vagondan atladı. Şimşeğin ışığı altında seçilebilen levendine bir vücut, filiz gibi bir boy, Hüseyin Polat, müheykel gibi hazır ol vaziyetinde sağ el selam ve ihtiram mevkiinde Abdulkadir'in karşısında emre amade idi. Beraberce yürüdüler. Muhterem validenin karşısında durdular. Hüseyin anasının elini öptü. Zavallı valide ciğerparesini bir daha kokladı. Dedi ki:

— Hüseyin... Dayın Şibka'da, baban Dömeke'de ağaların da sekiz ay evvel Çanakkale'de yatıyorlar. Bak son yongam sensin! Minareden ezan sesi kesilecekse, caminin kandilleri körlenecekse, sütlerim haram olsun, öl de köye dönme. Yolun Şibka'ya uğrarsa dayının ruhuna Fatiha okumayı unutma! Haydi, oğul, Allah yolunu açık etsin.” dedi.

Hüseyin bu sözleri kalbinin en derin ahd ve vefa yerine gömdüğünü ima eden bir saygı ile dinlemişti. Anasını ve Abdulkadir'i selamladı, gitti. Abdulkadir, bu büyük ruhlu kadınla yalnız kalmıştı, sordu:

— Valide demek ki sizin soyun erkekleri hep şehit oldular öyle mi?

— Yalnız bizim soy değil, oğul. Elli yıldır köylü, mezarlığa delikanlı gömemedi. Din dursun da; koç gibi biz hep ölelim.

— Şimdi köyünüzde hiç erkek yok mu?

— Köyümüz bütün erkek dolu. Bizi beğenemediniz mi, hiçbir işimiz geri kalmadı. Evvelden nasılsak yine öyleyiz, bağrımıza kara taş bağladık düşman mahvoluncaya kadar dayanacağız. Yaradanım bana o günü göstermeden canımı almasın dedi.

Abdulkadir bu ulu validenin karşısında donmuş kalmıştı. Dayanamadı, gözlerinden iki ıftihar damlası salıverdi ve bir iman ve kanaatle şu sözleri söyleyerek ayrıldı:

— Milleti doğuran da ana, yaşatan da.

Türk anası hâlâ oradaydı, trenin hareketini bekliyordu.”¹⁹

¹⁹ Harp Mecmuası Sayı: 17, s. 267, 269.

Dünya'nın ilk büyük savaşının en büyük cephesi Çanakkale'de, öyle bir savaş olmuştur ki, orda yaşananlar insanın kanını dondurur cinsten şeylerdi. Açlık, hastalık, kan ve gözyaşı, kısaca her şeyin en büyüğü bu cephede yaşanmıştır.

Çanakkale kahramanlarının birkaç günlük yemek listesi insanın boğazına düğümленir cinstendir. Hastalıkların kol gezdiği siperlerde, açlık ve soğukla da kahramanca mücadele eden askerler, Resul'ü Ekrem'in yolundan gidiyorlardı. Birçoğu açlığı hissetmemek için palaskalarının altına taşlar yerleştirip midelerine bastırarak açlıklarını yatıştırıyorlardı. Ama yine de düşmanlarının kendilerini cazip tekliflerle kandırmak adına yaptıkları hilelere boyun eğmiyorlardı. İtilaf subayları Türkleri hiç tanımamışlardı, o vakte kadar. Onlar, Türklerin birkaç konserve ete yâda 10 Şiline satılacaklarını düşünmüşlerdi. Siperlerimize attıkları mektuplarda Türk esirlere iyi davrandıklarını anlatıyorlardı. Ama aldıkları cevap, onların yüzüne unuttukları Osmanlı şamarı gibi şaklıyordu.

Evet, açtılar, yorgundular ama zaten, şerefleri uğruna ölmeye gelmişlerdi. Aşağıda Türk ordusunun cephedeki yemek listesini veriyoruz. Acaba aynı şartlarda İtilaf askeri olsaydı kaç gün cephede dururdu sizler karar verin...

" Gecedен beri 72'nci Alay 2'nci Tabur siperlerinde bulunan 3'ncü Bölüğü müsaadenizle buradaki bölüklerden biriyle değiştireyim. Adı geçen bölük daha bu sabah çorbasını yiyememiştir. Doğrusu, gönderilmiş ise de siperlerde ve yollarda şehedanın (Şehitlerin) çokluğu buna mani olmuştur. Yüce emirlerinizi bekliyorum efendim."

(Gnkur ATAŞE Arşivi:)

Korkusuz Türk Subaylarının uyguladığı savaş hileleri düşman askerinin psikolojisini alt üst etmişti. Onlar siperden kafalarını dahi çıkaramazlarken Türk subayları onları kendi siperlerinde avlıyordu. Savaş alanında artık kendilerinden bile emin olamaz hale gelmişlerdi.

“Türk subayları siperlerimize girip “Bay Falanca burada mı? Diye sorarlar, subay karşlarına gelince de onu öldürüp kendi siperlerine koşar giderlerdi. Bu konu da bizi uyarılmışlar, gözümüzü dört açmamızı söylemişlerdi. Bir ün siperin ucunda bir arkadaşıyla duruyorduk. İki kişinin konuşarak geldiklerini duyduk. Hemen yerimizden fırladık, ben süngümü birinin çenesinin altına dayayıp, “Kimsin?” diye sordum. “General Firth,” dedi. Generaldi gerçekten. Ve çenesinin altında süngüm vardı!”

(Er George Peake)

“Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin İstanbul’a yaralı asker taşıyan Gülnihal ve Şirket-i Hayriye’nin 60, 61, 63, 70 numaralı vapurlarında açılan çayhanelerde toplam 137.495 fincan çay dağıtılmıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’ne bağlı çayhaneler 1915 yılı boyunca 1.248.965 adet fincan çay dağıtmıştır. Cemiyet bu faaliyetlerini sürdürürken 700 kilo çay, 21.005 kilo da şeker kullanmıştır.”²⁰

Çanakkale Cephesinde 628 şehit veren 57. Alay’ın Tabibi, Yüzbaşı Dimitroyati adında bir Gayrimüslim vatandaşımızdı. Alaydaki Müslüman askerlerle kardeşten de öteydi. Vatan

²⁰Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Heyet-i Merkeziyesi Tarafından Tertip Edilen Takvim II, İstanbul 1332, s. 20

müdafasında onlardan hiç ayrılmamış ve onlarla birlikte şehit düşmüştü. Son nefesini vermeden önce arkadaşlarına şu sözleri söylediği rivayet edilir: **“Sakin ha! Ali Çavuş... Gavur-mavur dersiniz başka yere gömersiniz. Beni sizlerden ayırmayın...”**

Türk ordusunun güzide alaylarından biri olan 57.Alay, Anzaklar ile son eri şehit olana kadar mücadele etmiştir. Tüm askerleri şehit olduktan sonra alayın sancağı Anzaklar’ın eline geçmiştir.57.Alay’ın sancağı bu gün Avustralya’nın Melborn kentinde yer alan askeri müzede sergilenmektedir. Şanlı sancağımızın altında ise şu not yer almaktadır:

“Bu Alay sancağı Gelibolu savaş alanından getirilmiştir, ama esir edilememiştir. Çünkü Türk Ordusu’nun milli geleneklerine göre bir alayın sancağı, alayın son eri ölmeden teslim edilemez. Bu sancak, sonuncu muhafızın da altında ölü olarak yattığı bir ağacın dalına asılı olarak bulunmuştur. Kahramanlık timsali olarak karşınızda bulunan bu Türk Alay Sancağı’nı selamlamadan geçmeyin.”

57.Alay savaş meydanında gösterdiği kahramanlığıyla dünya kendi etrafında döndüğü müddetçe adından söz ettirmeye devam edecektir. Son erine kadar yiğitçe savaşıp Hakka yürümek, eşine az rastlanan bir kahramanlık örneğidir.

Türk askerinin dinin en başta gelen emirlerinden biri temizliktir. Bulduğu bir yudum suda dahi abdest almak için yarış halindedirler. Su bulmadığında ise teyemmüm abdesti alırlardı. Temizliğe olanca güçleriyle dikkat etmeye çalışırlardı. Haçlı askerinin temizlik anlayışı ise atalarından pek farklı sayılmazdı. Savaş meydanında bu yüzden salgın hastalığa, onlar daha çok yakalanmışlardı. Zalim en ileri teknolojiyle saldırırken, hiç hesaba katmadığı hastalıklarla karşı karşıya kalmıştı. Allah

mazlumun ahını, küçük sineklerle aldırmişti. Daha öncede aynı olmamış mıydı? Nemrut'u hatırlayın. Hz. İbrahim'e saldırdığında bir küçük sivrisinek ona haddini bildirmişti.

Aşağıda İtilaf askerlerinin Çanakkale cephesinde yaşadıkları olayları onların ağzından mümkün olduğu kadar yorumsuz olarak aktarmayı uygun görüyorum. Neler yaşadıklarını ve Türk askerlerinin yanında doğayla mücadelelerini anlatan kıymetli bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler Anzak, Fransız ve İngiliz askerlerinin bilinçsizce geldikleri Çanakkale Savaşında yaşadıkları zorlukların açıklanması açısından oldukça değerlidir.

“En büyük bela sineklerdi. Milyonlarca sinek vardı. Siperin bir yanı kara bir kütleyle kaplıydı. Açtığın her şer, örneğin bir teneke et, bir anda sineklerle örtülürdü. Bir kutu reçel bulacak kadar talihliysen açtığında önce sinekler daldı içine. Sinekler ağzının çevresinde, yaralarının, çibanlarının üzerindeydiler. Vücudunun bir yerini açtığında hemen sineklerle kaplanırdı. Bu gerçek bir lanetti.”

(Er Harold Broughton)

“Dizanteriyi en çok yayan sineklerdir. Bunların en sevdikleri yiyecekler de reçel ve dışkıdır... Dizanteride, içinde olmayan bir şeyi boşaltmaya çalışırsın, çıkacak katı bir şey kalamamıştır. Tuvalet kâğıdı da olmadığından elinle silinmek zorundaydın. Ondandır da elini önce otlara, sonra otlar azalınca toprağa ve pantolonuna silerdin.

“Arkadaşım iki hafta önce güçlü kuvvetli bir insandı. On gün ortalıkta sürünerek dolaştı, pantolonu hep ayaklarına kadar indirilmişti, üstü başı berbattı. Yürüyemiyordu. Bir arkadaş bir koluna, ben öteki koluna girdik. O da ben de pekiyi değilsek de hiç olmazsa onun kadar berbat değildik. Onu öyle tuvalete sürüklemek çok

aşğılatıcı bir şey, hele onun kısa bir süre önce nasıl biri olduğunu hatırladığında. Onu tuvaletin kenarına bırakıp üzerine üşüşen sinekleri kovaladık. Çevirmeye, arkasını tuvalete döndürmeye çalışıyorduk. Ne oldu bilmiyorum ama birden bu iki karışlık hendeğe yuvarlandı, başı pisliğe gömüldü. Onu oradan çekip çıkaracak gücümüz yoktu. Onun da kendi başına çıkacak gücü yoktu. Sonra uğraşp çıkardık ama ölmüştü, kendi dışkısı içinde boğulmuştu.”

(Deniz Eri Joe Murray)

Paratifo, dizanteri, sarılık ve sıtma gibi salgın hastalıklara nerdeyse bulaşmamış İtilaf askeri kalmamıştı. Her türlü kimyasal silahı Müslümanlar üzerinde kullanmaktan geriye kalmayan bu adamlara, Cenabı Allah çok daha büyük hastalıklar müptela ederek rezil ve kepaze bir ölümü onlar için reva görmüştür.

“Bir süre sonra iskelete dönmüştük ve zaman zaman yürümek bile güç geliyordu. Eğer su taşıma veya yol kazmaya yardım gibi görevlere verilmişsek aletleri kaldırmak veya taşımak bile bizlere fazla geliyordu. Bir keresinde kumsala yeni birlikler gelmişti ve onlara bakınca normal yaşamla Gelibolu’daki birkaç ay sonundaki yaşam arasındaki farkı açıkça görebiliyorduk.

Bu gençler memleketten gelmişlerdi, onların pembe tenleri bizi şaşırtmıştı, neredeyse başka bir dünyadan geldiklerini düşünecektik. Sanırım onlar da bize bakıp gördükleri iskeletlerin başka bir dünyadan geldiğini düşünmüşlerdir.

(Er R. J. Carless)

“Gözlerimi sinekler ısırmış, saçlarım kesilmişti. Bir iki doktor yanıma geldiler. Biri,

“Ailende Çinli var mı?” diye sordu. “Hayır” dedim. “Emin misin?” dedi. Öteki “Ne diyorsun?” diye sordu. “Annesini Çinli kovalamışa benziyor,” dedi. Her neyse beni memlekete göndermek için yazdılar. Hem dizanterim hem sarılığım vardı.”

(Er Arthur Bonney)

“Ateş hattında insanların yatacak o kadar az yerleri var ki, ateş ederken çıktığımız basamakta uyuyor çoğu. Bazıları da yere boylu boyunca uzanıp nöbetçi subayın tekmelerine razı oluyor. Uyuyanlar hiç uyanmıyorlar. Gerçekten yorgun bir insanın pek seyrek olarak uyanabildiğini tahmin ediyorum.”

(Üsteğmen George Hughes)

“Siperde bir çukur kazar ve su birikmesini beklerdik. Bu suyu kaynatırdık ama yine de rengi süt beyazı olurdu ve zımpara gibi taneleri vardı. Çay tadını biraz alırsak da, askerler suyun tadından o kuyunun yakınında bir Türk’ün mü yoksa bir İngiliz’in mi gömülü olduğunu söyleyebilirlerdi.”

(Üsteğmen Leslie Grant)

“Mataralarımızın kenarına bacaklarımızdaki dolaklardan binini çözüp bağlar ve kuyuya sarkıttık. Ama o suda hep garip bir tat olduğunu söyledik. Bunu birkaç kere tekrarladıktan sonra istihkâmcılar gelip aşağı çengellerini salladılar ve bir ceset çıkardılar. Cesedin oraya nasıl girdiği ve ne kadardır orada olduğu konusunda hiçbir şey bilmiyorduk.

(Deniz Eri Steve Moyle)

“Bir çalılık altına üçer metrelik iki büyük çukur kazıp görülmemeleri için üzerlerini battaniyelerle örttük. Ben ve üç dört kişilik nöbetçi grubum gündüzleri uyurduk. Hava karardığı anda arabalarıyla yiyecek getiren Hintli katırcıların çingiraklarını duyardık. Malzemeyi yığın halinde teslim edip giderlerdi. Gün ağarmadan alay bunları cepheye taşımak için yirmi kişi gönderirdi. Her şey gizliliğe bağlıydı, gün ışığında hiçbir şey yapılamazdı. Bu üç dört hafta devam etti. Sonra bir gece akmaya gelmediler. “Eh, bir dahaki sefere iki misli alırsınız.” Diyerek yatıp uyuduk.

“Gündüz olunca battaniyemizin kenarını kaldırıp dışarı baktık. Otuz kadar erin tayınları almak için dışarıda beklediğini görünce dehşete kapıldık. Hemen “Çabuk saklanın!” diye bağırdık. Ama geç kalmıştık. Düşman ateşe başlamıştı. Bir kısmı yaralanıp götürüldüler, ben bile bacağımdan önemsiz bir yara aldım. Ama artık Türkler olayı öğrendiği için bu iş de sona ermişti. Bir astsubay yanlışlıkla askeri gece göndermeyi unutmuştu. Eğer yola bir saat önce çıkmış olsalardı tayınları alıp birliklerine dönebileceklerdi.”

(Onbaşı Arthur Hemsley)

“Onbaşı Ince'in donmuş sığırın üzerine inmeye hazırlanan baltası ay ışığında parılıyor. Bir Wigan kasabının yaşam boyu edinilen deneyimiyle her kıskanç levazım çavuşuna aynı miktar et kesiyor, bütün hesapları hep tahmini ve teraziye hiç ihtiyacı yok. Onun ötesinde sığır kavurması ve peksimetleriyle İngiltere yatıyor, bütün kutularda hep aynı sayıda teneke var. İşte Griffiths büyük çay fiçilerinden kepçesiyle çay dağıtıyor; aynı zamanda rom, limonsuyu, sigara ve tütün gibi değiştirilebilen lüks eşya da dağıtmakta. Hutchins ağzına ne içki koyar ne de sigara ve en ikna edici levazım çavuşlarının

yaklaşımlarını kayıtsızdır... Daha ileride genel müfettiş kılığındaki Çavuş Claret bu sahneye hoşgörüsüyle bakmakta. Onun görevi her birliğin aldığı toplam miktarı hesaplamak.”

Üsteğmen Frank Howitt

“Bir keresinde karaya yeni çıkan üç subayı sipere götürmek üzere kumsala gittim. Oraya vardığımızda bizi Türk esirler sandılar ve kendilerine ve kendilerine rehberlik etmeye geldiğimizi öğrenince çok şaşırdılar. Onları sonunda sipere götürdüğümüzde ilk istedikleri şey yıkanmak ve düşlerini fırçalamak için su oldu. "Bırakın dişlerinizi temizlemeyi, içecek bir yudum bulursanız talihlisiniz." dedik.”

(Er Harold Boughton)

“Çay ve şeker bir torbada karışık olarak gelirdi, teneke kutularımız vardı ama sahra mutfağımız olmadığından kendi çayımızı kendimiz yapardık. Çay ve şekeri bir tenekeye koyup bir ateş yakardın. Ateş için yalnız fundalık vardı. Bir parça tutuşturduktan sonra üfler dururdun, ateşi yakayım diye üfleye üfleye canın çıkardı. İlk ay içinde sadece bir kere doğru dürüst bir çay yapabilmıştik.”

(Deniz Eri Joe Murray)

“Neyse ki bol miktarda karınca vardı ve sonralar bitlerin karıncalardan kaçtıklarını öğrendik. Bu nedenle gömleklerimizi karınca yuvalarının üzerine bıraktığımızda çok iyi sonuçlar alıyorduk. Ancak, giyinmeden önce gömleği çok dikkatle incelemek gerekiyordu, çünkü bit ısırığı asla öfkeli bir karıncanın ısırığıyla boy ölçüşmezdi.”

(Deniz eri Thomas Macmillan)

Türk cephesinden kendilerine kurşun atan Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş ve Karşıyaka gibi daha birçok güzide kulübümüzün futbolcularının, vatan savunması nedeniyle orada olduğunu bilmeyen bir İtilaf askeri bakın ne anlatıyor.

“Askerlerin futbol oynadıkları bir arazi parçası vardı ve sanırım Türkler dürbünlerle onları izlerlerdi. O sıralarda Türkiye’de futbol pek bilinmezdi. O arazide bir tek mermi çukuru bile yoktu, öylesine dümdüzdü ki. Sert ve kumlu olduğundan futbol oynamaya çok uygundu. Çeşitli alayların katıldığı bir Boğaz Kupası vardı. Ben taburum adına oynardım, yani taburumuzdan geriye ne kalmışsa onun adına. Boğaz Kupası’nda Hood Taburu ile oynadık ve 1-1 berbere kaldık. Ağaçlardan yapılmış kaleleri vardı. Boya ve kireç falan olmadığından saha kenarları çizilerek belirlenmişti. Bir takım gömleklili, diğeri gömleksiz olduğundan hakem oyuncuları birbirlerinden ayırmakta güçlük çekmekteydi. Esaslı maçlar olurdu, bizim takımda iki profesyonel vardı.”

(Er Harry Baker)

“Türkleri pek de derin olmayan bir dizi siperden atmıştık. Sabah saat altı filan olmalıydı ki, bir asker benim takımıma gelip, "Babanız vuruldu, gelseniz iyi olur," dedi. Siperlerden geçip gittiğimde babamın bir siperin arka tarafında sargısının yapılmakta olduğunu gördüm. Yarasını sarmak için ceketini başına kaldırmışlardı. Yarası epey kanlıydı, ciddi bir şey olabileceğini düşünmeyerek bir süre baktım. Sonra, "Nasılsın?" diye sordum. Yanıt alamayınca ceketini başından çektim ve ölmüş olduğunu gördüm. İnsanlar bana böyle bir durumda ne hissettiğimi sordular. Bunu yanıtlamak çok güçtü. Sürekli böyle şeylerin ortasında olduğumdan ilk anda büyük bir acı

duyduğumu söyleyemeyeceğim. İnsan o kadar çok ceset görünce ve genç de olunca bir tür katılaşıyordu. Onun öldüğünü görünce bunu savaşın gerçeklerinden biri olarak kabul ettim. Orada fazla kalmadım. Yanından uzaklaşırken onun görevini yapmış olmasıyla gurur duydum. Kendi siperime döndüm ve çoğu kişiye ertesi gün emirlerim öldüğünde gerçekten çok rahatsız olduğumu, çünkü eşyalarımın nerede olduklarını onun benden iyi bildiğini söyledim.

(Teğmen Joseph Napier)

“İnsanın çeşitli anlardaki duygularını analiz etmeye çalışıyor ve bunun gayet güç olduğunu görüyorum. Bence insanda genelde öyle söz edecek fazla bir duygu yoktur, ama bir an gelir ki, olaylara daha sonra utanacağın bir ışık altında bakarsın. Yani ötekilerin de aynı şeyi hissettiklerini bilmediğin takdirde. Onların da bunları hissettiklerini biliyorum, çünkü bunu kendilerine sordum ve hissettiklerini söylediler. Böylece her birimiz diğerinin böyle heyecanlı anlarını olduğunu öğrenerek mutlu olduk, örneğin bir pazartesi bu dinlenme kampında...

“Salı gecesini 100 metrelik bir ilerleme yapılacağını duyduk. Salı sabahı sedyeciler ve 'sargı istasyonları' ve hattın neresinde olacağımız hakkında bir haber yayıldı. Bir an için kendini sanki kahvaltını etmemişsin gibi hissettiğini itiraf ederim... İnsan çok kolaylıkla aklına, olabilecek korkunç şeyleri getiriyor... Bu huzur kaçırıcı duygu genelde belirli saatte bir şey yapmak zorunda olduğunda ve oturup o saati beklediğinde gelir. Ama yapman gerekeni yapmaya başladığında o duygu birden kaybolur ve ondan sonra devletin dullara yaptığı yardımın ne kadar yetersiz olduğunu ve dünyanın sensiz nasıl devam edebileceğini düşünmez olursun.”

(Binbaşı Norman Burge)

2001 yılının nisan ayının 26'sında gazetelerde insanlığı şaşırtan bir haber yayınlandı. Haberde, Bir Avustralyalı askerin, Çanakkale Savaşından ayrılırken yanında savaş hatırası olarak, kahraman şehitlerimizden birinin kafasını kesip götürdüğü yazılıyordu. Bu adam uzun yıllar bir sandıkta sakladığı şehidimizin kafasını ölmeden önce çocuklarına söylemişti. Aile bireylerin bu insanlık dışı durumu devlet adamlarına bildirmesiyle olay ortaya çıkmıştı. Bu haberlerin ortaya çıkması üzerine devlet adamlarımız, bu ülkeyle kurdukları diplomatik ilişkiler sonrasında şehidimizin başını alıp, Çanakkale'deki şehitliğimize devlet töreniyle defnettiler.²¹ Oysa biz onlara daha cumhuriyetin ilk yıllarında gelip askerlerinin iskeletlerini götürmek istediklerinde, burası onların vatanıdır, diyerek yerlerinde huzurla yatmalarını sağlamıştık. Bakın bir başka insani özelliğimizi onlar nasıl anlatıyorlar;

“...Ben İstanbul'dan ayrılana dek esirlerden sadece bir kişi öldü. Ölen bir Avustralyalıydı. O gün cenaze için gerekli tüm hazırlıklar yapılmıştı. Cenaze arabası gelmiş kapıda bekliyordu. Ancak o sırada, merasim giysileri içinde bir asker grubu geldi. İngilizlerin şaşkın ve mutlu bakışları arasında: “Ölenin savaş esiri de olsa, bir asker olduğu ve askeri törenle gömülmesi gerektiği” söylendi.

Böylece cenaze uygun bir şekilde ve Türk askerinin omzunda, Kırım Mezarlığına kadar taşındı ve orada tam bir askeri törenle, gerekli saygı ve itibar gösterilerek gömüldü. Sadece, Türklerde adet olmadığı için havaya ateş edilmedi.

²¹ Hürriyet Gazetesi, 26 Nisan 2001

Kortej caddelerden geçerken, asker giysili olan herkes durup, cenazeyi selamlıyordu. Dinsel ayin ise Rahip Doktor Frew tarafından yapıldı ve kendisi, Türk askerinin komutanına gösterdiği incelik ve duyarlılık için teşekkür etti. Bu olay, bütün savaş esirleri arasında büyük bir memnuniyet yarattı.

Ölen genç sömürge askeri, daha birkaç ay önce bir evliya kendisine “Bizans’ın eski başkentinde öleceğini ve Müslüman Türk askerleri tarafından, askeri bir törenle ve tüm özen-saygı ile gömüleceğini” söylese acaba ne der, ne düşünürdü?²²

Bakın onlar bir başka yerde esirlerimize neyi reva görmüşlerdi:

“...Hayatımda gördüğüm en adice hareketi gördüm biraz evvel... Siperimin tam karşısında, Avustralyalılar tarafından yapılmış, içinde 100 Türk ve 2 Alman esirin bulunduğu bir çevirme çit vardı. Birkaç metre yakında da bir incinerator (yakıp yok edici bir araç) vardı. Bazı erler, onun önünde duran bir kerosen (benzin) tenekesini alıp oracığa boşalttı ve çit boyunca döktü. Bir başkası da kibriti çaktı ve tehlikeli olabilecek biçimde büyük bir alevle parladı. Esirler, bir çoban köpeğinin kovaladığı koyunlar gibi korkuyla çitin öbür köşesine kaçıştılar. Bizimkiler de bu durumu seyredip gülüyorlardı. Birinin gelip bu heriflerin suratına bir tane çakmasını istedim. Çünkü bunlar aynı şeyi dün de yaptılar...”

Avustralyalı resmi tarihçi Bean’ın sözleri gösteriyor ki buna benzer çok sayıda insanlık dışı uygulamalarla karşı karşıya kalmıştır aziz Türk şehitleri.

²²Nigel Steel ve Peter Hart, Gelibolu, Yenilginin Destanı, İstanbul 1997,s.150

Türk milleti kendini yurdundan söküp atmak için gelen düşmana bile insanca muamelede bulunmaktan geri kalmamıştır. Türkler Çanakkale’yi sadece cephede değil gönüllerde de kazanmıştır. Dost yâda düşman, Türk askerinin cephedeki kahramanlığını överken, insani değerlere verdiği önemden dolayı da takdir etmiştir.

Türk erinin yürekliliğini gösteren bir başka örneğini ise, Fahrettin Altay Paşa anılarında şöyle anlatıyor:

“Su taşıma görevi ile görevli bir neferimiz, silahsız olarak su taşıyan hayvanını çekmiş, o sıcakta askerlerimize su getirirken, yanlışlıkla İngilizlerin arasına girmiş. Yarı baygın yatan iki İngiliz askerine rastlamış. Bunlar sıcaklık ve susuzluktan ölecek hale gelmişlermiş. Dillerini çıkarıp su istemişler. Şimdi bu sucu askerimizin anlattıklarından dinleyelim:

—Düşündüm su versem, dirilip beni götürecekler. Vermesem zavallılar ölecekler, acıdım. İşaretle silahlarını istedim, yere bıraktılar. Birisini hayvanıma astım, süngü takılı olanı da elime aldım. Sonra tasla ağızlarına yudum yudum su verdim. Suyu birden bire vermekten, belki ölüverirler diye çekindim. Kendilerine gelip ayağa kalktılar. Bu sefer onlara önüme düşün işaretini verdim. Bizim tarafa geldikten sonra da rast geldiğim subaya teslim ettim. Tekrar bizim askere dönüp su verme görevimi devam ettirdim.”²³

Aynı şartlarda bir İngiliz askeri olsaydı düşünün ne yapardı? “Türk, dünyada yaşamayı hak etmeyen bir mahlûktur.” Propagandasıyla cepheye sürülmüş olan Haçlı askerleri her halde

²³Fahrettin Altay Paşa, Çanakkale Hatıraları, Arma Yayınları, İstanbul 2002,s.38

askerlerimizi olduğu yerde kurşuna dizerdi. Daha öncede bahsettiğimiz gibi çitlerle çevrili alanda, üzerilerine benzin dökülen ve canlı canlı yakılan askerlerimizin akıbetini biliyoruz.

Çanakkale Savaşı'nın derinliklerine indiğimizde insanları hayrete düşüren gelişmeler yaşanmıştır. Burada sadece bir kısmını verebildiğimiz olaylar başlı başına bir kitap oluşturacak durumdadır. Nihayette her iki tarafında o tarihe kadar görülmemiş bir savaşın bizatihi yapıcıları olmasıdır. Türk yâda İtilaf askeri kanlarıyla Gelibolu sırtlarına Çanakkale destanını yazmışlardır.

ÇANAKKALE SAVAŞI'NIN KRONOLOJİSİ

-2 Ağustos 1914: Osmanlı Devleti ile Almanya arasında İttifak Antlaşması imzalandı. Osmanlı Devleti topraklarında genel seferberlik ilan edildi.

-10,11 Ağustos 1914: Goeben ve Breslav gemileri Çanakkale Boğazını geçerek Marmara denizine girdi.

-12 Eylül 1914: Çanakkale Boğazı mayınlandı.

-27 Eylül 1914: Çanakkale Boğazı tamamen kapatıldı.

-30 Ekim 1914: alman Amiral Souchan komutasındaki Yavuz ve Midilli, Karadeniz sahillerindeki Odesa ve Sivastopol limanlarını bombaladı.

-2 Kasım 1914: İtilaf devletleri, Osmanlı Devletiyle olan siyasi ilişkilerini kestiklerini açıkladılar.

-3 Kasım 1914: Çanakkale Boğazı giriş tahkimatı 6 düşman zırhlısı tarafından bombalandı.

-7 Kasım 1914: Osmanlı İmparatorluğu, İtilaf Devletlerine karşı savaş ilan etti.

-29 Kasım 1914: Mesudiye zırhlısı, İngiliz B11 adlı deniz altısı tarafından batırıldı.

-11 Ocak 1915: Amiral Carden, Çanakkale Boğazı taarruzu için hazırladığı raporu İngiltere Deniz Bakanlığına sundu.

-19 Şubat 1915: İtilaf Devletleri Donanması Çanakkale Boğazı giriş tabyalarına taarruzu başladı.

-25 Şubat 1915: İtilaf Donanması Çanakkale Boğazı girişindeki tabyaları tahrib ederek, Boğaza girilmeye başladı.

-26 Şubat 1915: Çanakkale Boğazına 10. mayın hattı oluşturuldu.

-26 Şubat 1915: Seddülbahir ve Kumkale'ye çıkarma başlatıldı.

-2 Mart 1915: General liman VonSanders, Çanakkale'deki Osmanlı Kara kuvvetleri Başkomutanlığına atandı.

-5-6 Mart 1915: Queen Elizabeth gemisinden, Merkez Tahkimatı'nı aşırma biçiminde bombardıman başlatıldı.

-17 Mart 1915: Amiral J. De Robeck, İtilaf Devletleri Donanması Başkomutanlığına getirildi.

-17-18 Mart 1915: Nusret Mayın Gemisi gece geç saatlerde Boğaza 26 adet mayın döşedi.

-18 Mart 1915 itilaf Devletleri donanması, 30 savaş gemisiyle Boğaza saldırdı. Saldırıda 6 İtilaf Kuvvetleri savaş gemisi battı. Üç tanesi kullanılamaz hale getirildi. Türkler büyük bir zafer kazandı.

-24 Mart 1915: Liman VonSanders 5. Ordu Komutanlığına getirildi.

-25 Nisan 1915: İtilaf Devletleri geniş kapsamlı kara çıkarmasını başlattılar. Arıburnu Zaferi kazanıldı.

-27 Nisan 1915: İngiliz denizaltıları Marmara Denizinde Barbaros adlı Osmanlı zırhlısını batırdılar.

-14 Mayıs 1915: İngiltere Deniz Bakanı Winston Churchill ve Amiral Fisher görevlerinden istifa ettiler.

-1 Haziran 1915: Mustafa Kemal'in rütbesi albaylığa yükseltildi.

-6-7 Ağustos 1915: İngilizler Gelibolu'ya yeni çıkarma yaptılar.

-8 Ağustos 1915: Mustafa Kemal Anafartalar Grup Komutanlığına getirildi.

-9 Ağustos 1915: I. Anafartalar Savaşı kazanıldı.

-10 Ağustos 1915: Conkbayırı Taarruzu başlatıldı.

-21-22 Ağustos 1915: II. Anafartalar Savaşı kazanıldı.

-17 Ekim 1915: General Hamilton, görevini General Brwood'a devrederek cepheden ayrıldı.

-19-20 Aralık 1915: İtilaf Kuvvetleri gece Anafartalar ve Arıburnu bölgesinden gizlice çekildiler.

-9 Ocak 1916: Gelibolu, İtilaf Devletleri tarafından tamamen boşaltıldı.

-17 Ocak 1916: Mustafa Kemal'e Çanakkale Savaşındaki üstün gayretlerinden dolayı "Muharebe Altın Liyakat Madalyası" verildi.

ÇANAKKALE SAVAŞINDA ŞEHİD OLAN KAHRAMAN MARAŞLILAR*

SN	Adı	Baba adı	Savaşığı Cephe	Vefat Tarihi	Vefat Yeri
1	Kürtoğlu Zekeriya	Ali	Çanakkale	28.04.1915	Anburnu
2	Bekari Ateş	Abdullah	Çanakkale	27.04.1915	Kanlısirt Muharebesi
3	H.Reşitoğlu Durdu	Hacı Reşit	Çanakkale	07.08.1915	Merkez Muharebesi
4	Dervişoğlu Mehmet Ali	Halil	Çanakkale	14.01.1916	İstanbul Muharebesi
5	Kürtüoğlu Osman	Mehmet	Çanakkale	08.12.1915	Soganlıdere
6	Dizibüyükoğlu Mehmet	Ahmet	Çanakkale	07.08.1915	Merkez Muharebesi
7	Bulaşikoğlu Mehmet	Durdu Mehmet	Çanakkale	24.11.1915	Mehmetçavuş Siperleri
8	Alağuloğlu Abdullah	Ahmet	Çanakkale	19.06.1915	Hisarkale Muharebesi
9	Kesyenoğlu Ahmet	Ahmet	Çanakkale	19.11.1915	Meydan Muharebesi
10	Cellioğlu Durdu Mehmet	Mustafa	Çanakkale	15.06.1915	Kanlıharb Muharebesi
11	Musaoğlu Musa	Ahmet	Çanakkale	10.08.1915	Conksiperde
12	Paşaoğlu Ateş	Mehmet	Çanakkale	23.06.1915	Anburnu Muharebesi
13	Yılankıranoğlu Mustafa	Ali	Çanakkale	18.06.1915	Kale-i Sultaniye
14	Haliloğlu Halil	Mehmet	Çanakkale	27.04.1915	Anburnu Muharebesi
15	Adem	Hacı Ali	Çanakkale	30.10.1915	Haseki Nisa Hastanesi
16	Ahmet	Çatalkamış	Çanakkale	15.09.1916	Pınarbaşı Mevki Hastanesi
17	Ahmet	Mehmet	Çanakkale	15.02.1915	Anburnu Muharebesi
18	Ahmet	Mustafa	Çanakkale	4.05.1915	Meydan Harbi
19	Ahmet	Mustafa	Çanakkale	06.03.1915	Anburnu Muharebesi
20	Ahmet	Ali	Çanakkale	24.08.1915	Kanlısirt
21	Ahmet	Halim	Çanakkale	15.03.1915	Bahriye Merkez Hast.
22	Akkaş	Abdullah	Çanakkale	-	Çanakkale
23	Ali	Ali	Çanakkale	9.05.1915	Damakçılık Bayırı
24	Arap Mehmet	Durdu	Çanakkale	15.02.1915	Kanlısirt
25	Bekir	Ali	Çanakkale	23.03.1915	Gelibolu Civarı
26	Bekir	Ali	Çanakkale	25.03.1915	Kerevizdere Muhrabesi
27	Bekir	Mehmet	Çanakkale	29.05.1915	Anburnu Muharebesi
28	Bozan	Hürşit	Çanakkale	29.03.1915	Çatal Tepe Muharebesi
29	Dikran	Malkon	Çanakkale	18.09.1915	Meydan Harbi

* Prof. Dr. Ahmet Eyicil, Yakın Çağda Kahramanmaraş Ukde Yayınları, 2009, sh 315-327

30	Durdu	Hacı Reşit	Çanakkale	25.05.1915	Merkez Tepesi
31	Durdu Mehmet	Çelebi Mustafa	Çanakkale	00.00.1915	Kanlı harpte
32	Dürzü Mehmet	Mustafa	Çanakkale	02.04.1915	Kanlısirt
33	Evaris	Hançer	Çanakkale	18.08.1915	Siperde
34	Ezder	Bayraktar	Çanakkale	02.09.1915	Kabatepe Muharebesi
35	Hacı	Beşir	Çanakkale	04.08.1915	Mehmet Çavuş Siper Muh.
36	Halil	Mehmet	Çanakkale	14.02.1915	Arıburnu
37	Halil	Mahli	Çanakkale	25.04.1915	Kerevizdere
38	Halil	Mehmet	Çanakkale	14.12.1915	Arıburnu Muharebesi
39	Hanefi	İbrahim	Çanakkale	00.00.1916	Arıburnu Muharebesi
40	Hasan	Süleyman	Çanakkale	01.10.1915	Siperde
41	Hasan	Süleyman	Çanakkale	07.10.1915	Arıburnu Muharebesi
42	Hasan	Süleyman	Çanakkale	26.05.1915	Mayos'ta Merkez Tepe Muh.
43	Hasan Efendi	Mehmet	Çanakkale	26.03.1915	Kale-i Sultaniye Merkez Hast
44	HasanOrhan Efendi	-	Çanakkale	24.03.1915	Kale-i Sultaniye Merkez Hast
45	Hüseyin	Ökkeş	Çanakkale	27.04.1915	Arıburnu Muharebesi
46	Hüseyin İpek	Osman	Çanakkale	04.08.1915	Mehmet Çavuş Siper Muh.
47	Hüseyin İpek	Süleyman	Çanakkale	15.05.1915	Merkeztepe Muharebesi
48	İbrahim	Hurşit	Çanakkale	15.02.1915	Kanlı tepe Muharebesi
49	İbrahim	Mehmet	Çanakkale	13.04.1915	Kerevizdere Muharebesi
50	İbrahim	Musa	Çanakkale	01.06.1915	Hilal-ı Ahmer Tıp Fak. Hast.
51	İbrahim	Süleyman	Çanakkale	28.05.1915	Akbaş Hastanesi
52	İbrahim Edhem	Ahmet	Çanakkale	14.07.1915	Çatal Sirt Siperi
53	İbrahim Ethem	Mehmet	Çanakkale	14.07.1915	Güzel Dere
54	İdris Efendi	Ahmet	Çanakkale	12.02.1915	Arıburnu Muharebesi
55	Mehmet	Hacı Mustafa	Çanakkale	26.09.1915	Süngü Bayır'da Sahil Siperi
56	Mehmet	Ahmet	Çanakkale	25.05.1915	Merkez Tepe Muh.
57	Mehmet	Ahmet	Çanakkale	00.00.1915	Çanakkale
58	Mehmet	Çabuk Ali	Çanakkale	15.02.1915	Arıburnu Muharebesi
59	Mehmet	Durdu	Çanakkale	14.02.1915	Kanlı Sirt
60	Mehmet	Dürzü	Çanakkale	23.08.1915	Şimal G. Ağır Mecruhin Hast.

61	Mehmet	Emin Turhan	Çanakkale	27.05.1915	Tekirdağ Hastanesi
62	Mehmet	Halil	Çanakkale	00.00.0000	Çanakkale
63	Mehmet	Kanlı Halil	Çanakkale	11.09.1915	Şimal G. Ağır Mecruhin Hast.
64	Mehmet	Mahmut	Çanakkale	14.08.1915	Akbaş Nakliyat Hastanesi
65	Mehmet	Mustafa	Çanakkale	00.00.0000	Çanakkale
66	Mehmet	Osman	Çanakkale	01.05.1915	Kale Merkez Hastanesi
67	Mehmet	Veli	Çanakkale	23.02.1915	Tekirdağ Hastanesi
68	Mehmet	Kanlı Halil	Çanakkale	05.09.1915	Mehmet Çavuş Siper Muh
69	Mehmet Ali	Halil	Çanakkale	01.10.1915	Meydan Harbi
70	Mehmet Ali	Mehmet	Çanakkale	26.05.1915	Conkbayırı
71	Mustafa	Ali	Çanakkale	28.04.1915	Arıburnu Muharebesi
72	Mustafa	Hicaz	Çanakkale	29.06.1915	Haydarpaşa Hastanesi
73	Mustafa	Mustafa	Çanakkale	18.02.1915	Haydarpaşa Hastanesi
74	Mustafa	Mustafa	Çanakkale	20.03.1915	Şimal G. Ağır Mecruhin Hast.
75	Mustafa	Mustafa	Çanakkale	16.02.1915	Kayatepe Muharebesi
76	Mustafa	Mazhar Ali	Çanakkale	26.05.1915	Kırmızı Sirt Muharebesi
77	Ökkeş	Abdullah	Çanakkale	14.02.1915	Kanlıboğaz Muharebesi
78	Ökkeş	Cuma	Çanakkale	05.03.1915	Meydan Harbi
79	Ökkeş	Mehmet	Çanakkale	10.04.1915	Arıburnu Muharebesi
80	Ömer	Sadık Mehmet	Çanakkale	03.10.1915	Mehmet Çavuş Siper Muh
81	Rüstem	Mustafa	Çanakkale	01.06.1915	İplikhane Hastanesi
82	Safer	Kirinci	Çanakkale	11.03.1915	Arıburnu Muharebesi
83	Süleyman	Emin	Çanakkale	17.02.1915	Şarköy Hilal-i Ahmer Hast.
84	Süleyman	Hasan	Çanakkale	24.05.1915	Kanlı Sirt
85	Süleyman	Osman	Çanakkale	09.06.1915	Haydarpaşa Hastanesi
86	Tevfik Efendi	Mustafa	Çanakkale	07.12.1916	171 Nolu Alman Hastanesi
87	Tortor	Mehmet	Çanakkale	01.09.1915	Mekteb-i Harbiye Hast.
88	Turan	Mehmet	Çanakkale	17.09.1915	Yusufoçuktepesi Muharebesi
89	Zekeriya	Ali	Çanakkale	00.00.1915	Çanakkale
90	Zekeriya	Kürt Ali	Çanakkale	15.02.1915	Arıburnu Muharebesi
91	Ahmet	Osman	Çanakkale	16.03.1915	Arıburnu Muharebesi

92	Murat	Abdurrahman	Çanakkale	20.03.1915	Arıburnu Muharebesi
93	Abdullah	Musa	Çanakkale	07.09.1915	Süngü Bayırı Muharebesi
94	Ahmet	Mehmet	Çanakkale	27.05.1915	Conkbayırı
95	Durmuş	Müslüm	Çanakkale	26.04.1915	Conkbayırı
96	Hasan	Mehmet	Çanakkale	06.03.1915	Arıburnu Muharebesi
97	Hüseyin	Mehmet	Çanakkale	07.10.1915	Arıburnu Muharebesi
98	Mehmet	Mehmet	Çanakkale	11.08.1915	Mehmet Çavuş Siper Muh
99	Mehmet Hasan	Durdu	Çanakkale	06.03.1915	Arıburnu Muharebesi
100	Musa	Ahmet	Çanakkale	26.02.1915	Haydarpaşa Hastanesi
101	Mustafa	Durdu	Çanakkale	10.01.1918	Zeynep Kamil Hastanesi
102	Mustafa	Hüseyin	Çanakkale	05.07.1915	Yusuçuk Tepesi
103	Veysel	İbrahim	Çanakkale	24.05.1915	Meydan Harbi
104	Abdullah	Ali	Çanakkale	20.09.1915	Süngü Bayırı Muharebesi
105	Ahmet	İsmail	Çanakkale	15.08.1915	Azrak Dere
106	Ahmet	Mustafa	Çanakkale	15.02.1915	Arıburnu Muharebesi
107	Ahmet	Mustafa	Çanakkale	24.12.1915	Zeytin Süleymanlı Kasabası
108	Ahmet	Süleyman	Çanakkale	24.12.1915	Zeytin Süleymanlı Kasabası
109	Ali	Ali	Çanakkale	03.04.1915	Lapseki Harp Hastanesi
110	Ali	Hasan	Çanakkale	24.04.1915	Sığındere
111	Ali	İsmail	Çanakkale	15.02.1915	Arıburnu Muharebesi
112	Ali	Mehmet	Çanakkale	30.05.1915	Akbaş Hastanesi
113	Ali	Molla Musa	Çanakkale	12.09.1915	Mehmet Çavuş Siper Muh.
114	Ali	Mustafa	Çanakkale	11.06.1915	Şimal G. Ağır Mecruh Hast
115	Ali	Mustafa	Çanakkale	07.04.1915	Arıburnu Muharebesi
116	Ali	Durmuş	Çanakkale	30.09.1915	Pınarbaşı Hastanesi
117	Ali	Emin	Çanakkale	25.09.1915	Pınarbaşı Mevki Hastanesi
118	Bekir	Ali	Çanakkale	19.05.1915	Meydan Harbi
119	Cuma	Mehmet	Çanakkale	28.05.1915	Ordu 2 Nolu Hastanesi
120	Cuma	Mehmet	Çanakkale	27.03.1915	Kanlı sırt
121	Durdu	Hüseyin	Çanakkale	31.08.1915	Siper Muharebesi
122	Emin	Hüseyin	Çanakkale	12.04.1915	Gümüşsuyu Hastanesi

123	Hacı Hasan	Ahmet	Çanakkale	29.08.1915	Süngü Bayırı Muharebesi
124	Halil	Mehmet	Çanakkale	06.03.1915	Arburnu Muharebesi
125	Hamza	Ali	Çanakkale	01.09.1915	Pınarbaşı Mevki Hastanesi
126	Hasan	Ali	Çanakkale	18.09.1915	Anafartalar
127	Hasan	Durmuş	Çanakkale	28.05.1915	Arburnu Muharebesi
128	Hasan	Hacı Mehmet	Çanakkale	15.02.1915	Arburnu Muharebesi
129	Hasan	Mehmet	Çanakkale	08.09.1915	Mehmet Çavuş Siper Muh.
130	Hasan Hüseyin	Mehmet	Çanakkale	12.02.1915	Yeşil Sirt Muharebesi
131	Haşim	Hasan	Çanakkale	01.02.1915	Arburnu Muharebesi
132	Hüseyin Efendi	Zühtü	Çanakkale	24.02.1915	Seddülbahir Muh.
133	İbiş	Hüseyin	Çanakkale	15.02.1915	Arburnu Muharebesi
134	İbrahim	Hüseyin	Çanakkale	06.03.1915	Arburnu Muharebesi
135	İbrahim	Hüseyin	Çanakkale	27.08.1915	Taşkılla Hastanesi
136	İbrahim	Kamil	Çanakkale	16.02.1915	Arburnu Muharebesi
137	İbrahim	Süleyman	Çanakkale	02.05.1915	Galatasaray Harp Hastanesi
138	Mahani	Mehmet	Çanakkale	07.10.1915	Arburnu Muharebesi
139	Mehmet	Bekir	Çanakkale	26.05.1915	Conkbayırı
140	Mehmet	Durak	Çanakkale	30.08.1915	Azmak Dere
141	Mehmet	Halil	Çanakkale	26.05.1915	Conkbayırı
142	Mehmet	Ömer	Çanakkale	30.08.1915	Mehmet Çavuş Siper Muh.
143	Mehmet Ali	Ahmet	Çanakkale	26.05.1915	Conkbayırı
144	Mehmet Ali	Necar	Çanakkale	29.05.1915	Arburnu Muharebesi
145	Mevlüt	Durdu	Çanakkale	24.09.1915	Pınarbaşı Mevki Hastanesi
146	Mevlüt	Sadık	Çanakkale	23.04.1915	Çataldere Muharebesi
147	Mevlüt Efendi	Mehmet Ali	Çanakkale	25.05.1915	Merkez Tepesi
148	Murtaza	Hasan	Çanakkale	20.08.1915	Anafartalar Muharebesi
149	Mustafa	Bekir	Çanakkale	19.06.1915	19.Fırka Sıhhiye Sargı Mah.
150	Mustafa	Durdu	Çanakkale	29.07.1915	Mehmet Çavuş Siperleri
151	Mustafa	İbrahim	Çanakkale	26.05.1915	Conkbayırı
152	Mustafa	Osman	Çanakkale	17.04.1915	Yeşilsirt Muharebesi
153	Necmettin Efendi	Osman Hilmi	Çanakkale	20.04.1915	Bomba Tepesi

154	Osman	Ahmet	Çanakkale	24.03.1915	Arıburnu Muharebesi
155	Osman	Mehmet Ali	Çanakkale	09.04.1915	Haydarpaşa Hastanesi
156	Osman	Osman	Çanakkale	21.02.1915	Arıburnu Muharebesi
157	Osman	Recep	Çanakkale	28.06.1915	Meydan Harbi
158	Osman	Recep	Çanakkale	27.06.1915	Siper Muharebesi
159	Osman	Süleyman	Çanakkale	26.05.1915	Conkbayırı
160	Ökkeş	Mehmet Ali	Çanakkale	15.02.1915	Arıburnu Muharebesi
161	Ömer	Hızır Kethuda	Çanakkale	28.04.1915	Anafartlar Muharebesi
162	Ömer	Veli	Çanakkale	20.08.1915	Azman Deresi
163	Recep	Mustafa	Çanakkale	23.04.1915	Arıburnu Muharebesi
164	Süleyman	Hüseyin İpekçi	Çanakkale	30.08.1915	Siper Muharebesi
165	Veli	Hüseyin İpek	Çanakkale	05.03.1915	Arıburnu Muharebesi
166	Yusuf	Ahmet	Çanakkale	13.08.1915	Azmaç Dere
167	Yusuf	Ali	Çanakkale	21.08.1915	Mehmetçavuş Siperleri
168	Yusuf	Halil	Çanakkale	15.04.1915	Hisarkale
169	Abdulkahhar	Abdusettar	Çanakkale	18.02.1915	Arıburnu Muharebesi
170	Ali	Mehmet	Çanakkale	26.10.1915	Süngübayır Muharebesi
171	Hasan	Ali	Çanakkale	24.05.1915	Kanlısirt
172	Hasan	Mehmet	Çanakkale	19.04.1915	Fırka Seyyar Hastanesi
173	Hasan	Bekir	Çanakkale	22.04.1915	Kerevizdere
174	Hüseyin	Veysel	Çanakkale	13.04.1915	Gümüşsuyu Hastanesi
175	İbrahim	Mehmet	Çanakkale	26.05.1915	Arıburnu Muharebesi
176	İbrahim	Mustafa	Çanakkale	23.06.1915	Gülhane Hastanesi
177	Mehmet	Durdu	Çanakkale	06.03.1915	Arıburnu Muharebesi
178	Musa	Osman	Çanakkale	06.03.1915	Kanlısirt
179	Mustafa	Ali	Çanakkale	20.08.1915	Anafartalar Muharebesi
180	Süleyman	Hasan	Çanakkale	01.08.1915	Arıburnu Muharebesi
181	Süleyman	Hüseyin	Çanakkale	12.06.1915	Arıburnu Muharebesi
182	Süleyman	Hüseyin	Çanakkale	30.07.1915	Sargı Mahallinde
183	Abdullah	Ahmet	Çanakkale	06.04.1915	Arıburnu Muharebesi
184	Ahmet	Çoban Mehmet	Çanakkale	26.05.1915	Conkbayırı

185	Ahmet	Mustafa	Çanakkale	30.04.1915	Kanlıdere
186	Ahmet	Mustafa	Çanakkale	30.09.1915	Meydan-ı Harpde
187	Ali	Hasan	Çanakkale	16.04.1915	Arıburnu Muharebesi
188	Bekir	İbrahim	Çanakkale	26.05.1915	Conk Bayırı
189	Hasan	Ahmet	Çanakkale	26.05.1915	Conk Bayırı
190	Hüseyin	Ali	Çanakkale	00.00.00	Çanakkale
191	Hüseyin	Osman	Çanakkale	26.05.1915	Conk Bayırı
192	İsmail	Rıdvan Durdu	Çanakkale	00.00.00	Çanakkale
193	Mehmet	Ali	Çanakkale	00.00.1915	Mydan-ı Harpte
194	Mehmet	Ökkeş	Çanakkale	25.05.1915	Merkez Tepe Muharebesi
195	Musa	Ahmet	Çanakkale	26.05.1915	Conk Bayırı
196	Mustafa	Halil	Çanakkale	20.02.1915	Arıburnu Muharebesi
197	Mustafa	Mehmet	Çanakkale	26.05.1915	Conk Bayırı
198	Nuri	Mustafa	Çanakkale	28.05.1915	Conk Bayırı
199	Osman	Mehmet	Çanakkale	25.09.1915	Meydan Harbi
200	Osman	Hüseyin	Çanakkale	26.05.1915	Conk Bayırı
201	Süleyman	Osman	Çanakkale	09.06.1915	Haydarpaşa Hastanesi
202	Süleyman	Osman Kahya	Çanakkale	09.04.1916	Çanakkale
203	Ahmet	Ahmet	Çanakkale	14.02.1915	Kanlıboğaz
204	Ahmet	Ahmet Kethüda	Çanakkale	06.08.1915	Meydan Harbi
205	Ahmet	Dudu	Çanakkale	10.09.1915	Akbaş Nakliyat Hastanesi
206	Ahmet	Hüseyin	Çanakkale	11.06.1915	Akbaş Hastanesi
207	Ahmet	Mehmet	Çanakkale	18.03.1915	Kanlıboğaz Muharebesi
208	Ali	Hüseyin	Çanakkale	31.05.1915	Arıburnu Muharebesi
209	Battal	Mehmet	Çanakkale	14.02.1915	Kanlıboğaz Muharebesi
210	Dursun	Bilal	Çanakkale	27.06.1915	Hilal-i Ahmer Beyoğlu Hast.
211	Hamza	Halil	Çanakkale	26.05.1915	Conk Bayırı
212	Hüseyin	Ahmet	Çanakkale	26.05.1915	Conk Bayırı
213	İbrahim	Hüseyin	Çanakkale	06.06.1915	Hilal-i Ahmer Hastanesi
214	İbrahim	Hüseyin	Çanakkale	11.05.1915	Cenup G.Sevk Mecruhın Hast
215	İsmail	Süleyman	Çanakkale	12.08.1915	--

216	Mahmut	Emin	Çanakkale	07.06.1915	Arıburnu Muharebesi
217	Mehek	Mehmet	Çanakkale	26.05.1915	Çink Bayırı
218	Mehek	Mehmet	Çanakkale	26.05.1915	Conk Bayırı
219	Mehmet	Ali	Çanakkale	12.07.1915	Beyoğlu Hilal-i Ahmer Hast.
220	Mehmet	Çorlu Hasan	Çanakkale	15.09.1915	Çatal Sirt Muharebesi
221	Mehmet	İsmail	Çanakkale	15.09.1915	Akbaş Nakliyat Hastanesi
222	Mehmet	Tortı Ahmet	Çanakkale	10.03.1915	Arıburnu Muharebesi
223	Mehmet	Türkmen Mehmet	Çanakkale	18.06.1915	Kanlısirt
224	Mehmet	Türkmen Mehmet	Çanakkale	18.05.1915	Kirte
225	Mustafa	Hüseyin	Çanakkale	15.02.1915	Arıburnu Muharebesi
226	Öksüz	Mehmet	Çanakkale	22.07.1915	Kanlıtepe
227	Ömer	Hafız Hüseyin	Çanakkale	31.10.1915	Hilal-i Ahmer Beyoğlu Hast.
228	Abdurrahman Çavuş	Mustafa	Çanakkale	1915	Çanakkale
229	Topuz Omar	Ömer Yakar'ın babası	Çanakkale	1915	Çanakkale
230	Arif	Deli Ahmet	Çanakkale	1915	Çanakkale
231	Kaval Ahmet	Aralık Evi Kabilesindedir	Çanakkale	1915	Çanakkale
232	Yusuf	Sağlar ailesinden olup Tabanlı Kabilesinden	Çanakkale	1915	Çanakkale
233	İbrahim Yüzbaşı	Ali Onaran'ın amcasıdır	Çanakkale	1915	Çanakkale
234	Hamza Keklice	Tabanlı Kabilesinden	Çanakkale	Esir düşmüştür.	Çanakkale
235	Gök Mistik Osman	Kızılı Kabilesinden	Çanakkale	Esir düşmüştür.	Çanakkale
236	Mustafa Oğlu Mustafa	1306 doğumlu	Çanakkale	1915	Çanakkale
237	Kaval Ahmet	Aralık Evi kabilesinden	Çanakkale	Esir düşmüştür.	Çanakkale